

*Nasza Odra
Naše Odra
Our Odra River
Unsere Odra*

Przewodnik turystyczno-
przyrodniczy po granicznych
meandrach Odry

Turistický průvodce přírodou
hraničních meandrů Odry

Odra River Border Meanders
Travel and Nature Guide

Reise- und Naturführer
für die Grenzmäander der Oder

Nasza Odra

Przewodnik turystyczno-przyrodniczy
po granicznych meandrach Odry

Naše Odra

Turistický průvodce přírodou
hraničních meandrů Odry

Our Odra River

Odra River Border Meanders
Travel and Nature Guide

Unsere Odra

Reise- und Naturführer
für die Grenzmäander der Oder

Autorzy/ Autoři/ Autoren/ Authors:

Vladislava Hamplová, Dariusz Urbaniak, Karolina Żurowska

Redakcja/ Redakce/ Redaktion/ Edition:

Piotr Nieznański

Korekta/ Korekce/ Korrektur/ Proof – reading:

Magda Dul, Katarzyna Głowacka, Anna Piekut, Peter Torkler,
Lidia Urbaniak

Wydawca/ Vydavatel/ Herausgeber/ Publisher:

WWF Polska, Urząd Gminy Krzyżanowice

**Fotografie, ilustracje/ Snímky, ilustrace/
Bilder, Illustration/ Photographs, Illustrations:**

Grzegorz Bobrowicz, Městský úřad Bohumín,
Piotr Nieznański, Libuše Schmidt, Jiří Spáčil,
Ladislav Pekárek, Dorota Serwecińska,
Urząd Gminy Krzyżanowice

Konsultacje/ Konzultace/ Consultation/ Konsultierung

Leonard Fulneczek, Wolfgang Kroczek,
Marian Studnic, Anna Tarkowska

© WWF Polska, 2006

Druk/ Tisk/ Druck/ Print:

www.ad.com.pl

ISBN: 83-923590-7-0

Publikacja współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu INTERREG III A Czecho-Polska oraz z budżetu państwa.

CZ PL interreg IIIa

Przygotowanie publikacji dofinansowane ze środków Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Raciborzu.

Spis treści:**Obsah:**

Wstęp	5	Úvod
Miejscowe unikaty	7	Místní unikatý
Ważne informacje	9	Důležité informace
Historia obszaru	13	Dějiny oblasti
Położenie i klimat obszaru	19	Poloha a klima oblasti
Walory przyrodnicze	24	Přírodní hodnoty
<i>Naturalne procesy</i>	25	<i>Přírodní procesy</i>
<i>Fauna</i>	26	<i>Fauna</i>
<i>Flora</i>	36	<i>Flóra</i>
<i>Wspólnie chronimy przyrodę nad Odrą</i>	42	<i>Společně chraňme přírodu kolem Odry</i>
<i>Przestrzeń dla rzeki</i>	48	<i>Prostor pro řeku</i>
Trasy rowerowe i zabytki	51	Cyklostezky a památky
Informacje praktyczne	74	Praktické informace
<i>Wyżywienie</i>	74	<i>Stravování</i>
<i>Zakwaterowanie</i>	76	<i>Ubytování</i>
<i>Punkty informacji turystycznej</i>	76	<i>Informační centra</i>
<i>Użyteczne strony www</i>	78	<i>Užitečné stránky</i>

Contents: Inhaltsverzeichnis:

Introduction	5	Einleitung
Local highlights	7	Lokale Besonderheiten
Important information	9	Wichtige Informationen
History of the area	13	Die Geschichte der Region
Location and climate of the area	19	Die Lage und das Klima des Gebietes
Natural values	24	Naturvorzüge
<i>Natural processes</i>	25	<i>Natürliche Prozesse</i>
<i>Fauna</i>	26	<i>Tierwelt</i>
<i>Flora</i>	36	<i>Pflanzenwelt</i>
<i>Transboundary protection of the Odra River nature</i>	42	<i>Gemeinsam schützen wir die Natur an der Oder</i>
<i>Space for the River</i>	48	<i>Raum für den Fluss</i>
Bicycle routes and historical monuments	51	Radtouren und Denkmäler
Practical information	75	Praktische Informationen
<i>Food</i>	75	<i>Gastronomie</i>
<i>Accommodation</i>	77	<i>Unterkunft</i>
<i>Tourist information</i>	76	<i>Touristeninformation</i>
<i>Useful internet sites</i>	79	<i>Nützliche Webseiten (Links)</i>

Wstęp Úvod

Introduction Einleitung

Zapraszamy Was w magiczną podróż. Będzie to niezapomniana wyprawa po miejscach, które na naszych oczach kształtuje tętniąca życiem rzeka. Próżno już szukać podobnych zakątków w Polsce czy w Czechach. Tymczasem tu, na terenie **granicznych meandrów Odry**, można wciąż jeszcze zobaczyć, jak naturalne procesy dużej rzeki dają życie unikalnym gatunkom zwierząt i roślin oraz jak wpływają na losy ludzi. Zapraszamy na prawdziwą ucztę wszystkich przyrodników, historyków, turystów i każdego, kto wrażliwy jest na piękno otaczającego nas świata.

Granica polsko-czeska to obszar przenikania się kultur, mieszania języków, tradycji i historii.

We invite you to embark with us on a magical journey. It will be an unforgettable expedition through places which on our own eyes are continuously shaped by a river pulsating with life. Nowhere in Poland or in Czech Republic can similar landscapes be found. Meanwhile, here, within the area of the **Odra River border meanders**, it is still possible to see and to observe how the natural processes of a large river provide for the life of unique plant and animal species and how they influence people's everyday lives. We invite to a true feast all naturalists, historians, geologists and all those who are sensitive to the beauty of the world surrounding us.

Zweme Vás na tajemné putování. Bude to nezapomenutelná výprava do míst, kde se před našimi očima tvoří životem pulzující řeka. Nadarmo byste podobná zákoutí hledali v Polsku nebo Česku. Avšak zde, v oblasti **hraničních meandrů Odry**, je stále možné vidět, jak přírodní procesy velké řeky poskytují životní prostor unikátním rostlinným a živočišným druhům a jak ovlivňují lidské osudy. Zweme na pravou baštu všechny přírodovědce, historiky, geology a každého, kdo dokáže vnímat krásu světa kolem nás.

Polsko-česká hranice je oblastí pronikání mnoha kultur, jazyků, tradic a dějin. Vytýčily ji stopy přelomových historických událostí Polska a Evropy;

Wir laden Sie zu einer magischen Reise ein, zu einer unvergesslichen Expedition an Orte, die ein großer Fluss vor unseren Augen gestaltet und umgestaltet. Vergleichbare Orte werden Sie heute in Polen oder in Tschechien vergeblich suchen. An den **Grenzmäandern der Oder kann man hier noch** sehen, wie die natürlichen Prozesse eines grossen Flusses die für seltene Tier- und Pflanzenarten erforderlichen Lebensräume schaffen und wie sie das Schicksal der Menschen beeinflussen. Wir laden ein zu einem echten Naturgenuss für alle Naturforscher, Historiker, Geologen und alle, die für die Schönheit der uns umgebenden Welt empfänglich sind.

Naznaczyły ją ślady przełomowych wydarzeń historycznych Polski i Europy; tedy, przez Bramę Morawską, dotarło do Polski chrześcijaństwo. Obniżenie między Sudetami a Karpatami to teren, który ukształtowała Odra. Przepływając utworzoną przez Bramę doliną, rzeka sprawia, że każdego dnia z południa na północ i z północy na południe migrują ludzie, zwierzęta i rośliny.

Niniejszy przewodnik poprowadzi nas fragmentem Odry, która od wieków wyznaczała granice. Zmieniały się tutaj państwa, z upływem czasu zmieniali się ludzie i obyczaje. Opowiemy, jak Odra kształtowała przyrodniczy świat tej okolicy i stworzyła prawdziwy unikat w skali europejskiej, który oparł się ludziom i historii.

The Polish – Czech border is a place penetrated by many cultures, mingling of languages, traditions and history. It is marked by traces of Polish, Czech and European landmark historical events. Here, through the Moravian Gate, Christianity first arrived to Poland. Forcing itself from the Czech Republic to the lowering between Sudety and Carpathian Mountains the river shaped the entire landscape. Flowing through an ecological corridor created by the Moravian Gate, it continues to do so each day, causing the migration of people, animals and plants from South to North and from North to South.

This Guide will lead you through a section of the Odra River which has for ages acted as a state border. These states in the meantime have often changed or even ceased to exist. Local people and customs have also changed with the passing time. In this guide we will unravel how the Odra River has shaped the natural world of this terrain and how it led to the creation of a unique European phenomenon, which has resisted both people and history.

tudy – přes Moravskou bránu – přišlo do Polska křesťanství. Oblast sníženiny mezi pohorími Sudet a Karpat tvarovala prodírající se řeka. A denně ji nově utváří. Odra, protékající Moravskou bránou jako ekologickým koridorem umožnila, že každý den, z jihu na sever a ze severu na jih migrují lidé, zvířata a rostliny.

Průvodce nás provede úsekem Odry, která zde během celých staletí vytyčovala hranice. Měnily se státy, pro které tvořila hraniční linii; v průběhu času se měnili lidé i jejich zvyky. Budeme Vám vyprávět, jak Odra spoluvytvářela přírodní svět této oblasti a vytvářela opravdový unikat evropského měřítka, který se vzeprél lidem i dějinám.

Im tschechisch-polnischen Grenzgebiet vermischen sich kulturelle Ereignisse, Sprachen, und Traditionen. Spuren vieler für Polen und Europa wichtiger historischer Ereignisse kennzeichnen das Gebiet. Hier, durch die Mährische Pforte, ist einst das Christentum nach Polen gelangt. Von Tschechien kommend hat der Fluss die Niederung zwischen Sudeten und Karpaten gestaltet, und tut dies auch heutzutage noch. Dieser von der Oder geschaffene Durchbruch ist ein ökologischer Korridor, durch den auch heute noch jeden Tag Wanderungen von Süd nach Nord und umgekehrt von Menschen, Tieren und Pflanzen stattfinden.

Der vorliegende Reiseführer führt uns an die Oder, die hier seit Jahrhunderten die Grenzen festlegte. Es haben sich Staaten verändert, für die der Fluss die Grenzlinien bestimmte; im Laufe der Zeit änderten sich auch die Menschen und ihre Sitten. Wir erzählen Ihnen, wie die Oder die Natur dieses Gebietes gestaltete und zu etwas in Europa Einmaligem machte.

Miejscowe unikaty Local highlights

Juž samo usytuowanie na pograniczu polsko-czeskim, czego efektem jest przenikanie się kultur stanowi o wyjątkowości opisywanego obszaru. Różnorodność zabytków architektury po obu stronach granicy, w tym np.: **ruiny zamku w Tworkowie, pałace w Krzyżanowicach i Chatupkach, lamusy (spichlerze), kościoły i kapliczki oraz umocnienia obronne** w okolicach Bohumína, dokumentują bogactwo historii tych ziem. Tropiciele śladów cesarza Franciszka Józefa nadal mogą tu spotkać osoby pamiętające czasy jego panowania. Śladem minionej historii jest słup graniczny z tamtych czasów, znajdujący się obecnie w muzeum w Nowym Jičinie.

Polak wędrujący po czeskiej przygranicznej okolicy nie będzie miał problemów z porozumieniem się. Pomimo, że jesteśmy w Czechach, mówiąc w języku polskim będziemy zrozumiani, a w wielu miejscowych sklepach (np. w *Bohu-*

Already the location of the area on the Polish – Czech border, resulting in the mixing of cultures, determines the exceptional value of these terrains. The variety of architectural monuments on both sides of the border including the **castle ruins in Tworków, palaces in Krzyżanowice and Chatupki, lumber-rooms and granaries, churches and shrines** as well as **defensive fortifications** in the vicinity of *Bohumín* document the wealth of local history. Searchers of the traces of the Emperor Francis Joseph can still meet here people remembering the times of his reign. The **Border Pole**, currently on display in the Museum in *Nowy Jičín*, is one of many souvenirs of those days.

Wandering on the Czech side of the border, you can speak Polish and still be easily understood as well as pay for goods in local shops with Polish currency. Similarly, if you speak Czech, you will be understood on the Polish side of the border.

Místní unikáty Lokale Besonderheiten

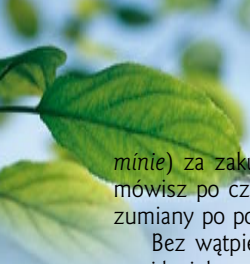
Již sama poloha na polsko-českém pohraničí, podmiňující pronikání kultur, je základem výjimečnosti popisované oblasti. Pestrost historických a architektonických památek na obou stranách hranice, jako jsou **naříklad ruiny hradu ve Tworkově, zámky v Krzyżanowicích a Chatupkách, sýpky, kostely, kapličky a obranné pevnosti** v okolí Bohumína dokládá bohaté dějiny oblasti.

Příznivci císaře Františka Josefa zde mohou najít osoby pamatující si dobu jeho panování. Otiskem dějin je hraniční sloup z této doby nacházející se v současné době v muzeu v Novém Jičíně Překročíme-li při toulkách hranici na Odře, ocitneme se v Bohumíně. Ačkoli jsme

Schon allein die Lage in dem polnisch-tschechischen Grenzgebiet mit den sich überlagernden Kulturen, bestimmt die Aussergewöhnlichkeit dieser Region. Die architektonischen Denkmäler an beiden Seiten der Oder, darunter z.B. die **Schlossruine in Tworków, Paläste in Krzyżanowice und Chatupki, Speicher, Kirchen und kleine Kapellen** sowie **Festungsanlagen** in der Umgebung von *Bohumín* dokumentieren den Geschichtsreichtum dieser Region. Hier kann man noch Leute treffen, die sich an die Regierungszeit von Kaiser Franz Joseph erinnern. Zu den Spuren dieser Vergangenheit gehört auch ein Grenzpfahl aus jener Zeit, der sich jetzt im Museum in *Nowy Jičín* befindet.

Wenn wir während der Wanderung die Grenze an der Oder passieren, kommen wir nach *Bohumín*. Obwohl wir uns in Tschechien befinden, versteht man polnisch und in Geschäften können

minie) za zakupy zapłacimy w złotówkach. Jeśli mówisz po czesku, będziesz równie dobrze zrozumiany po polskiej stronie granicy.

Bez wątplenia największą atrakcją przyrodniczą i krajobrazową tego terenu jest Odra. Fragment dynamicznej, meandrującej rzeki podgórskiej, położonej na granicy dwóch państw, stanowi unikat w skali Europy. Procesy zachodzące na tym fragmencie Odry ukształtowały niezwykle bogatą mozaikę mikrosiedlisk (płosa, wyspy, starorzecza, namuliska, urwiste skarpy brzegowe). To prawdziwa ostoja dla wielu rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt. Podróż pieszo, bądź rowerem ułatwią nam liczne szlaki rowerowe, a w zdobyciu wiedzy – pomogą ścieżki przyrodnicze.

Without any doubts the most spectacular attraction of this area is the Odra River. This well-preserved natural section of the Odra River is a unique on a European scale fragment of a dynamic, meandering mountain-foot river that constitutes a border between two states. The river processes occurring here developed an unusually rich mosaic of microhabitats (islands, old riverbeds, silts, steep escarpments). This is a true refuge for many rare and endangered plant and animal species. Numerous bicycle routes will guide you through this area regardless whether you decide to travel by bicycle or by foot, while nature paths and signs will surely enhance your knowledge.

v Česku, můžeme mluvit polsky a domluvíme se, dokonce v mnoha zdejších obchodech můžeme platit polskými zlotými. Mluvíte-li česky budou Vám stejně dobře rozumět i na polské straně hranice.

Bezpochyby největší přírodní a krajinářskou atrakcí této oblasti je řeka Odra tvořící hranici mezi Polskem a Českou republikou. Dochovaný přirozený úsek Odry je v evropském měřítku unikátním dokladem dynamicky meandrující podhorské řeky ležící na hranici dvou států. Procesy, které probíhají na tomto úseku Odry, ovlivňovaly mimořádně bohatou mozaiku mikrostanovišť (tůně, ostrůvky, mrtvá ramena řeky, nánosy naplavenin, strmé břehy). Jedná se o skutečné útočiště pro mnoho vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů. Cestu pěšky nebo na kole usnadňuje řada cyklostezek. Při získávání znalostí pomohou naučné stezky s informačními tabulemi.

wir die Einkäufe mit Zlotys bezahlen. Gleich gut wird man tschechisch auf der polnischen Seite verstehen.

Die Oder ist zweifellos die grösste Natur- und Landschaftsattraktion dieses Gebietes, gleichzeitig ist sie aber auch die Grenze zwischen der Tschechischen Republik und Polen. Dieser natürlich erhaltene Teil der Oder ist ein in Europa einmaliger Abschnitt eines sich dynamisch schlängelnden Vorgebirgsflusses. Die hier ablaufenden Prozesse haben eine ungewöhnlich reiche Vielfalt von Biotopen gebildet (Untiefen, Inseln, Altarme, Schlamm- aufhäufungen, steile Uferböschungen). Hier finden viele seltene, vom Aussterben bedrohte Pflanzen- und Tierarten eine Zuflucht. Das Wandern oder Radfahren wird durch viele Rad- und Wanderwege erleichtert, Naturlehrpfade helfen das eigene Wissen zu erweitern.

Ważne informacje

Important information

W naszej podróży po okolicy punktem odniesienia będą **graniczne meandry Odry**. Aby do nich dotrzeć od strony polskiej, najprościej jest dojechać do **Raciborza**, a następnie – do **Krzyżanowic** (siedziba władz gminnych). Gmina położona jest na południu województwa śląskiego w powiecie raciborskim. Stąd już kilka kilometrów do **Chatupiek** (przejście graniczne z Republiką Czeską: **Chatupki-Bohumín** lub **Zabętkowa**). Meandry Odry znajdują się właśnie pomiędzy tymi miejscowościami.

Przez gminę przechodzą dwie linie kolejowe relacji Racibórz-Bohumín i Rybnik-Bohumín oraz drogi krajowe nr 45 i 78, a także droga wojewódz-

Meander (inaczej zakole)

Fragment koryta rzeki o kształcie przypominającym pętlę lub łuk.

The point of reference for our journey in the area will be the **Odra River border meanders**. In order to get here from the Polish side, the easiest way is to go to **Racibórz** and from there to **Krzyżanowice** (the seat of communal authorities). The **Commune of Krzyżanowice** is located in the southern part of the **Silesian Voivodeship** in the **Racibórz District**. From here it is only a few kilometers to **Chatupki** (border crossing with the Czech Republic: **Chatupki-Bohumín**) or to **Zabętków**. The **Odra River border meanders** are found in between these localities.

Meander (bend)

A section of a river shaped like a loop or bow.

Důležité informace

Wichtige Informationen

Vzážným bodem pro naše putování po okolí budou **hraniční meandry Odry**. Abychom zde pronikli z polské strany, je nejlepší směřovat do **Raciborže** a poté do **Krzyżanowic** (sídlo obecního úřadu). Obec leží na jihu slezského vojvodství v ratibořském okrese. Odtud je to již jen několik kilometrů do **Chatupiek** (hraniční přechod do České republiky: **Chatupki-Bohumín**) nebo **Zabętkowa**. Meandry Odry se nacházejí právě mezi těmito sídly.

Katastrem obce procházejí dvě železniční trasy Racibórz-Bohumín a Rybnik-Bohumín, státní silnice č. 45 a 78 a vojvodská silnice č. 936. Díky tomu je zde pohodlné spojení se všemi

Říční meandr

Část koryta řeky ve tvaru připomínajícím smyčku nebo oblouk.

Bezugspunkt unserer Reise sind die **Grenzmäander der Oder**. Um diese von der polnischen Seite aus zu erreichen, sollte man in **Krzyżanowice** (Sitz der Gemeindeverwaltung) beginnen. Diese Gemeinde liegt im Kreis Racibórz im Süden der Wojewodschaft Schlesien. Von hier aus sind es nur wenige Kilometer nach **Chatupki** (Grenzübergang mit der Tschechischen Republik, **Chatupki-Bohumín**), oder nach **Zabętków**. Die **Odermäander** befinden sich genau zwischen diesen Ortschaften.

Das Gemeindegebiet wird von zwei Eisenbahnlinien durchquert. Eine zwischen Racibórz-Bohu-

Mäander (anders Schleife)

Flussbettfragment, das einer Schleife oder einem Bogen ähnelt.

ka nr 936. Díky tomu są tu dogodne połączenia ze wszystkimi większymi miastami w regionie: *Raciborzem*, *Wodzisławiem Śląskim*, *Rybnikiem* a po stronie czeskiej: z *Bohumínem* i *Ostrawą*. Od strony Krzyżanowic można przekroczyć granicę podróżując pociągiem, który zatrzymuje się na stacjach w *Rudyszwałdzie* i *Chatupkach*. Więcej o komunikacji autobusowej i kolejowej na stronie: www.krzyzanowice.pl/komunikacja.htm. Gorąco polecamy jednak podróżowanie **rowerem** – pozwoli nam to na bliższy kontakt z historycznym i przyrodniczym bogactwem tych wyjątkowych terenów.

Bohumín to miasto znajdujące się na granicy z Polską w północnej części województwa morawsko-śląskiego. Dzięki dogodnemu położeniu odgrywa ważną rolę nie tylko w regionie, ale także w całym Czechach. Leży bowiem na skrzyżowaniu tras kolejowych, u zbiegu rzek Odry i Olzy oraz na granicy państw. Barwne doliny obu rzek, których wody łączą się właśnie w okolicach *Zabelkowa*, tworzą naturalną linię graniczną. Miasto *Bohumín* leży w niecce ostrawskiej i jest oddalone o niecałe pięć kilometrów od przemysłowej *Ostrawy*, do której także – w przypadku braku możliwości podróżowania rowerem – dostaniemy się pociągiem.

Zwiedzając tereny przygraniczne należy mieć przy sobie ważny paszport lub dowód osobisty. Jeśli planujemy podziwiać osobliwości przyrodnicze tych okolic i odbyć pieszą wędrówkę, koniecznie zabierzmy plecak, a na „przyrodnicze polowania” – lornetkę i aparat fotograficzny. **Pamiętajmy** także o wygodnych, nieprzemakających **butach**, odpowiednich do poruszania się po podmokłych terenach wokół meandrów. Nie warto natomiast przed podróżą martwić się wymianą walut. Liczne kantory, położone przy przejściu granicznym, są otwarte prawie przez całą dobę.

Wybierając się na wycieczkę pamiętajmy o tym, że **przyroda nie lubi pozostawianych przez nas śmieci** – butelek, opakowań itd. Trwałość piękna tych okolic w dużej mierze zależy od nas. Być może będziemy chcieli nie raz powrócić do tego osobliwego zakątka kraju, warto więc pozostawić po sobie miejsce w takim stanie, w jakim się je zastało.

většími městy regionu, jako jsou *Racibůrz*, *Wodzisław Śląski*, *Rybník* a na české straně *Bohumín* a *Ostrava*. Pohyb v obci *Krzyżanowice* je možný s využitím autobusové a železniční dopravy (www.krzyzanowice.pl/komunikacja.htm). Ze směru *Krzyżanowice* překročíme hranici například ve vlaku, který zastavuje ve stanicích *Rudyszwałd* a *Chatupki*.

Velmi však doporučujeme zvolit na cestu **kolo**, které umožní těsnější kontakt s historickým a přírodním bohatstvím těchto výjimečných míst.

Bohumín – město ležící na hranici s Polskem, v severní části Moravskoslezského kraje. Díky své výhodné poloze hraje důležitou roli nejen v regio-

nu, ale také v rámci celé České republiky. Leží totiž na křižovatce železničních tratí, na soutoku řek Odry a Olše a na hranici dvou států. Přírodní hranici s Polskem tvoří především mnohobarevné údolí obou řek, jejíž vody se spojují právě v okolí *Zabelkowa*. Město *Bohumín* je součástí *Ostravské pánve* a od průmyslové *Ostravy* je vzdáleno pouhých jedenáct kilometrů, kde se v případě, že nemůžeme cestovat na kole, dostaneme pohodlně vlakem.

Při prohlídce pohraničních území je nutné si s sebou vzít platný cestovní pas nebo občanský průkaz. Chceme-li obdivovat přírodní krásy oblasti a vyjít na pěší výšlap, nezapomeňme si vzít batoh a na „lový beze zbraní” – dalekohled a fotoaparát.

Two railway lines *Racibůrz–Bohumín*, *Rybník–Bohumín* and two national roads: no. 45 and no. 78 and regional road no. 936 run through the terrain of the *Commune of Krzyżanowice*. As a result, the **Odra River border meanders** are conveniently connected with all larger cities in the region: *Racibůrz*, *Wodzisław Śląski*, *Rybník* and on the Czech side with *Bohumín* and *Ostrava*. Traveling within the *Commune of Krzyżanowice* is possible by bus and rail (<http://www.krzyzanowice.pl/komunikacja.htm>). The border from *Krzyżanowice* can be crossed by train, which stops in *Rudyszwałd* and then in *Chatupki*.

min und die andere zwischen *Rybník–Bohumín*, auch zwei lokale Strassen Nr. 45 und 78 sowie eine Landstrasse Nr. 936 queren das Gebiet. Dadurch gibt es eine günstige Verbindung mit allen grösseren Städten in der Region: mit *Racibůrz*, *Wodzisław Śląski*, *Rybník* und auf der tschechischen Seite mit *Bohumín* und *Ostrava*. In der Gemeinde *Krzyżanowice* gibt es Bus- und Bahnanschluss. Informationen unter: www.krzyzanowice.pl/komunikacja.htm. Wenn wir von *Krzyżanowice* kommend die Grenze passieren, können wir mit dem Zug reisen, der in *Rudyszwałd* und *Chatupki* hält.

Zdjęcie lotnicze fragmentu meandrów granicznych Odry

Letecký snímek hraničních meandrů Odry

Aerial view of the Odra River Border Meanders

Luftbildaufnahme der Grenzmeander

Wir würden dennoch **wärmstens empfehlen, unser Gebiet mit dem Fahrrad** zu bereisen. Dies bietet weitaus mehr Möglichkeiten, sich mit den historischen und naturkundlichen Reichtümern dieser Gegend vertraut zu machen.

Bohumín: diese Stadt befindet sich an der Grenze zu Polen, im nördlichen Teil der mährisch – schlesischen Woiwodschaft. Dank ihrer günstigen Lage spielt sie eine wichtige Rolle nicht nur in der Region, sondern auch in ganz Tschechien. Sie ist ein Eisenbahnknotenpunkt, liegt an der Mündung der Olša in die Oder, und an der tschechisch-polnischen Grenze. Die natürliche Grenze zu Polen bilden vor allem farbenreiche Täler der beiden Flüsse, die sich hier in der Nähe von *Zabelków* vereinigen.

Die Stadt *Bohumín* liegt in der Mährischen Mulde und ist ca 5 km von der Industriestadt *Ostrava* entfernt. Falls keine Möglichkeit besteht mit dem Fahrrad anzureisen, kann man diese Stadt auch mit dem Zug erreichen.

Fragment starorzecza w meandrach/ Mrtvé rameno na úseku meandrů/ Fragment of old river bed in the meanders/ Altarm an der Grenz mäander

whose waters unite in *Zabelków*. The city of *Bohumín* lies in the Ostrava Basin less than five kilometers from the industrial town of Ostrava which – if lacking the possibility to travel by bicycle – may be reached by train or by bus.

While touring the border terrains remember to take your passport or any other personal identification document. If you plan to admire the natural beauty of this area by foot, it is advisable to have a rucksack, binoculars and photographic equipment. For wandering on boggy terrains around the **Odra River border meanders you will find good waterproof boots particularly useful**. It is not necessarily though to worry about the currency exchange as there are numerous exchange offices located near the border crossing, some of them are even open 24 hours.

Upon embarking on your journey it is important to keep in mind that **nature does not like litter** – bottles, packaging etc. The durability of the beauty of these terrains depends largely on us. It may happen that you will want to come back to this extraordinary place, so please remember to leave it clean and unpolluted.

Pamatujme také na pohodlnou a nepromokavou **obuv**, vhodnou k chůzi na podmáčených půdách kolem meandrů. Naopak si nemusíme dělat starosti s výměnou valut. Řada směnárěn kolem hraničního přechodu má otevřeno téměř 24 hodin denně.

Na cestě do přírody pamatujme, že **příroda nemá ráda odhazování odpadků** – lahví, obalů apod. Krása těchto lokalit ve velké míře záleží na nás. Možná se přijdeme do tohoto jedinečného koutu země podívat ještě někdy v budoucnu, proto je dobře jej ponechat v takovém stavu, v jakém jsme ho navštívili.

Beim Aufenthalt im Grenzgebiet müssen Sie einen gültigen Pass oder Personalausweis bei sich tragen. Falls Sie eine Wanderung planen, um die Natursehenswürdigkeiten dieser Gegend zu bewundern, müssen Sie unbedingt einen Rucksack mitnehmen. Bei der „Naturerkundung“ sind Fernglas und Fotoapparat unentbehrlich. Sie dürfen auch bequeme, wasserdichte **Schuhe nicht vergessen**, die uns das Wandern über die Feuchtgebiete entlang der Mäander ermöglichen. Um das Geldwechseln braucht man sich keine Sorgen zu machen. An der Grenze gibt es zahlreiche Wechselstuben, die fast 24 Stunden am Tag geöffnet sind.

Wenn Sie einen Ausflug unternehmen, müssen Sie daran denken, dass **die Natur keinen von uns zurückgelassenen Müll** wie in dieses ausserordentliche Gebiet Flaschen, Verpackungen usw. **gern hat**. Die Attraktivität des Gebietes hängt in hohem Grade von uns ab. Vielleicht werden Sie Lust bekommen, in diese ausserordentliche Landschaft später noch einmal zurückzukehren. Es wäre daher schön, sie in einem Zustand zurückzulassen, in dem Sie es vorgefunden haben.

Historia obszaru *Dějiny oblasti* History of the area *Die Geschichte der Region*

W czasach prehistorycznych – w pierwszym tysiącleciu p.n.e. – okolice dzisiejszego *Bohumína* były zasiedlone przez przedstawicieli kultury łużyckiej, postrzeganych jako bezpośrednich przodków Słowian. Po nich jednak tereny południowego dorzecza Odry mogły zamieszkiwać także plemiona celtyckie i germańskie, nie została bowiem wykazana ciągłość antropologiczna z osadnictwem wczesnosłowiańskim. Dopiero od drugiej połowy pierwszego tysiąclecia p.n.e. na terytorium historycznego Śląska zaczęli przeważać Słowianie Zachodni.

Powstawanie poświadczonych historycznie miejscowości na tym obszarze przypada na XIII w. i stanowi zasługę m.in. dwóch prądów kolonizacyjnych. Pierwszy z nich reprezentowali benedyktyni z Tyńca pod Krakowem, drugi natomiast – osadnicy z Saksonii i Łużyc. To właśnie ci drudzy założyli w 1256 r. osadę *Bogun* (dzisiejszy *Starý*

In prehistoric times – during the first millennium BC – the neighborhoods of today's *Bohumín* were populated by representatives of the Lusatian culture, perceived as Slavs' direct ancestors. According to the available data however, following the Slavs the terrains of the southern basin of the Odra River could have also been inhabited by the Celtic and Germanic tribes. Therefore, the anthropological continuity of the current inhabitants with the early Slavic settlements is yet to be proven. Only starting from the second half of the first millennium BC the territory of historical Silesia began to be overwhelmingly settled by the Western Slavic tribes.

The development of historically documented cities in this area occurred in the 13th century as a result of two colonization waves. The first of them was led by the Benedictines from *Tyniec* near *Kraków*. The second, however, consisted of set-

V dávné pravěké minulosti bylo území *Bohumínska* osídleno lidem lužické kultury, o němž panují domněnky, že představoval přímé předky Slovanů. Tento lid zde mohl žít v 1. tis. před Kristem. Po něm ovšem mohly sídlit na území jižního *Podolí* i kmeny keltské a germánské, takže není prokázána antropologická návaznost na raně slovanské osídlení. Teprve 2. pol. 1. tis. před Kristem je označena za dobu, kdy na teritoriu historického *Slézska* převládal západoslovanský lid.

In vorgeschichtlicher Zeit, im ersten Jahrtausend v.Chr., wurde die Region des heutigen *Bohumín* von Stämmen der Lausitzer Kultur besiedelt, die als unmittelbare Vorfahren der Slawen betrachtet werden. Es ist aber durchaus möglich, dass die im südlichen Flussgebiet liegenden Gebiete auch von keltischen und germanischen Stämmen bewohnt wurden. Es besteht also kein anthropologischer Zusammenhang mit der frühslawischen Besiedlung. Erst seit der zweiten Hälfte des ersten Jahrtausends v.Chr. dominierten die Siedlungen der Westslawen das Territorium des späteren *Schlesiens*.

Die Entstehung der in dieser Region geschichtlich bestätigten Ortschaften fällt in das 13. Jh. und ist auf zwei Kolonisationsströmungen zurückzuführen. Die eine wurde von den Benediktinern aus *Tyniec* bei *Kraków* initiiert, die andere von einwandernden Siedlern aus Sachsen und aus der

Bohumín po stronie czeskiej oraz *Chatupki* po stronie polskiej). Przez stosunkowo długi czas teren ten był rzadko zasiedlony, gdyż niskie brzegi Odry i Olzy wraz z licznymi dopływami zagrażały nagłym podniesieniem poziomu wody podczas wiosennych roztopów.

Bogun znajdował się na terenie ówczesnego księstwa raciborskiego. Zamek, nazywany **Barudswerde**, powstał na lewym brzegu Odry (dzisiejsze *Chatupki*), natomiast wieś *Bogun* – na prawym brzegu rzeki. Właściciele tych włości często się zmieniali, cały obszar Śląska należał jednak do majątku austriackich Habsburgów. Po śmierci cesarza Karola VI Habsburga w 1740 r. tron objęła jego córka, **Maria Teresa**.

Ponieważ Śląsk należał wtedy do bogatych ziem państwa Habsburgów, znalazł się w centrum zainteresowania króla Prus. Doszło do wojny o sukcesję austriacką, która zakończyła się porażką Marii Teresy. Pokój wrocławski z 1742 r. usankcjonował podział Śląska. Granicę państwową poprowadzono na Odrze, wskutek czego lewobrzeżna część wraz z zamkiem przypadła Prusom, a prawobrzeżna część podzamcza z miastem *Bohumín* pozostała w imperium habsburskim. W rezultacie podziału 1,5 mln mieszkańców Śląska, 150 miast i 5000 wsi przeszło pod panowanie Prus. Marii Teresie pozostała tylko jedna ósma część tego obszaru: Śląsk Cieszyński, część Ziemi Bohumińskiej, Ziemia Opawska, Ziemia Krnowska i Ziemia Kłodzka. Na podstawie umowy, tzw. recesu Marii Teresy, rozpoczęto prace nad wytyczeniem nowej granicy i stworzono dokładną mapę z opisem jej przebiegu. Jest to wogóle pierwsza w historii mapa przedstawiająca szczegółowo bieg Odry. Porównując ją z późniejszymi mapami z lat 1769, 1829, 1912/1913 i 1958 oraz ze współczesnymi zdjęciami lotniczymi, możemy stwierdzić, że bieg rzeki na danym obszarze podlega nieustannym zmianom. W 1966 r. uległ przerwaniu meander rzeki pod *Šunychlem*. Podobne zdarzenie miało miejsce pod *Bohumínem* po powodzi w 1997 r. Także powódzie z ostatnich lat pozostawiły w korycie rzeki zauważalne ślady.

Powojenny przebieg granicy państwowej między Czechosłowacją a Polską został potwierdzony w umowie z 1959 r., w której zapisano, że jest to ruchoma granica państwa. W związku z późniejszymi zmianami politycznymi w obu krajach,

Zakładání prvních, historicky doložených osad na tomto území spadá do 13. století a zasloužily se o to dva kolonizační proudy. Jeden z nich představovali benediktýnští mniši z Týnce nedaleko Krakova v Malopolsku, druhý proud představovali kolonisté ze Saska a Lužice a právě ti založili v roce 1256 osadu *Bogun* – dnešní *Starý Bohumín* na straně české, a *Chatupki* na straně polské. Celá oblast byla poměrně dlouho řídko osídlena, protože nízké břehy řek Odry a Olše a jejich četných přítoků většinou nedokázaly zadržet v období jarního tání sněhů nebo dešťů náhlé přívaly vod.

Bogun se územně nacházel na tehdejší ratibořském knížectví. Hrad, nazývaný **Barudswerde**, byl založen na levém břehu Odry (dnešní *Chatupki*), podhradní ves *Bogun* vznikla na pravém břehu řeky. Majitelé panství se často střídali, ale celá oblast Slezska patřila k majetku rakouských Habsburků. Po smrti císaře Karla VI. Habsburského nastoupila v roce 1740 na trůn jeho dcera **Marie Terezie**.

Slezsko patřilo k bohatým částem habsburského panství a bylo ve středu zájmu pruského krále. Došlo k válce o dědictví rakouské, kterou však Marie Terezie prohrála. Na základě vratlavského míru v roce 1742 došlo k rozdělení Slezska. Hranice byla položena do toku řeky Odry, a tak levobřežní část s hradem připadla Prusku, kdežto pravobřežní část podhradí s městem *Bohumínem* zůstalo součástí habsburské říše. Rozdělení způsobilo, že jeden a půl miliónu Slezanů, 150 měst a pět tisíc vesnic přešlo do majetku Pruska a Marii Terezií byla ponechána jen asi jedna osmina země – Těšínsko, část Bohumínska, Opavska, Krnovska a Kladzka. Na základě dohody, tzv. recesu Marie Terezie byly zahájeny práce na novém vytyčení hranice a vytvořena přesná mapa s detailním popisem hranic. Jde o vůbec první historickou mapu, která detailně mapuje tok řeky Odry. Porovnáním s dalšími mapami z let 1769, 1829, 1912/1913 a 1958, i ze současného leteckého snímkování daného území zjišťujeme, že tok řeky se neustále mění. K zásadní změně došlo v roce 1966, kdy se prorhl meandr u *Šunychlu*, další po povodni v roce 1997, kdy došlo zase k protřžení meandru u *Bohumína*, ale již i povodně v posledních letech zanechaly znatelné stopy na korytu řeky.

Poválečné uspořádání státní hranice mezi Československem a Polskem bylo písemně stvrže-

ters from Saxony and Lusatia. It is them who established in 1256 the settlement of *Bogun* (today's *Starý Bohumín* on the Czech side and *Chatupki* in Poland). For a comparatively long time the area had been sparsely populated, as the low banks of Odra and Olza Rivers and their numerous tributaries threatened the settlements with sudden water rising levels during spring thaws.

Bogun was located on the territory of the contemporary *Racibórz Principality*. The castle called **Barudswerde** was constructed on the left bank of the Odra River (today's *Chatupki*), while, the village of *Bogun* was on its right bank. Owners of these lands changed quite often, the whole area of the *Silesia* however, was the property of the Austrian Hapsburgs. In 1740, following the death of the Emperor Charles VI, the throne was left to his daughter **Maria Theresa**.

Silesia was one of the richest estates of the Hapsburgs and due to its value it was also in the centre of the Prussian King's interest. The war for Austrian succession, which ended with the defeat of Maria Theresa, resulted in signing in 1742 of the so-called "Wrocław Peace" that sanctioned the division of *Silesia*. The border between Austria and Prussia was established on the Odra River. As a result, the left bank of the river together with the castle in *Chatupki* ended up in Prussia's hands while the other side of the river with *Bohumín* stayed in the Hapsburgs Empire. The partition caused that 1,5 million occupants of *Silesia*, 150 cities and 5 000 villages passed under the rule of Prussia.

Only one eighth of the previous area remained within the reign of Maria Theresa: the Cieszyn *Silesia*, part of the *Bohumín Land* and *Opawa*, *Krnów* and *Kłodzko Lands*. Based on this contract – the so-called "Maria Theresa's Recess", works began to mark a new border and prepare a detailed map with the description of its course. This was the first ever map presenting in detail the run of the Odra River. A comparison with the later maps from 1769, 1829, 1912/1913 and 1958 and with modern aerial photographs reveals that the course of the river on a given terrain undergoes constant transformations. A major change occurred in 1966 when one of Odra's meanders was broken near the locality of *Šunychl*. A similar event took place in the vicinity of *Bohumín* during

Lausitz. Diese haben im Jahre 1256 die Siedlung *Bogun* (heutiges *Starý Bohumín* auf der tschechischen und *Chatupki* auf der polnischen Seite) gegründet. Über einen verhältnismässig langen Zeitraum bleibt die Region nur spärlich besiedelt, wohl weil sie wegen der niedrigen Ufer von Oder und Olza im Frühling von plötzliche Überschwemmungen während der Schneeschmelzen bedroht war.

Bogun befand sich auf dem Territorium des damaligen Fürstentums von *Racibórz*. Das Schloss, **Barudswerde**, wurde auf dem linken Oderufer (heutiges *Chatupki*) errichtet, das Dorf *Bogun* wurde auf dem rechten Flussufer gegründet. Die Besitzer einzelner Ländereien wechselten oft, insgesamt jedoch gehörte Schlesien den österreichischen Habsburgern. Im Jahre 1740, nach dem Tod des Kaisers Karl VI. von Habsburg, bestieg seine Tochter **Maria Theresia** den Thron.

Schlesien gehörte zu den reichen Provinzen des Habsburger Reiches und grenzte unmittelbar an das aufstrebende Königreich Preussen unter Friedrich II. Es kam zu einem Krieg um das österreichische Schlesien, der mit einer Niederlage von Maria Theresia endete. Der Breslauer Frieden 1742 führte zur Teilung Schlesiens. Die neue preussisch-österreichische Staatsgrenze verlief entlang der Oder, infolgedessen fiel der linkseitige Teil mit dem Schloss den Preussen zu, der rechtsseitige Teil der Vorburg mit der Stadt *Bohumín* blieb im Reich der Habsburger. Als Resultat dieser Teilung übernahm Preussen die Herrschaft über 1,5 Millionen Bewohner Schlesiens, 150 Städte und 5 000 Dörfer. Maria Theresia verblieb nur noch 1/8 des ursprünglichen Gebietes: Das *Teschner Land*, ein Teil des *Bohuminet Landes*, das *Opauer Land*, das *Glatzer Land* und das *Knurauer Land*. Kraft eines Abkommens, Aufgrund des sog. *Recesses* von Maria Theresia begann man mit der Markierung der neuen Grenze und erarbeitete eine genaue Landkarte zur Dokumentation des neuen Grenzverlaufes. Diese Karte ist die erste, die den genauen Stromverlauf der Oder darstellt. Wenn man diese Karte mit den späteren Landkarten aus den Jahren 1769, 1829, 1912/1913 und 1958 sowie mit den gegenwärtigen Luftbildaufnahmen vergleicht, stellt man fest, dass der Verlauf der Oder in diesem Gebiet ständigen Veränderungen unterliegt. Zu einer nachhaltigen Veränderung kam es

w umowie z 1996 r. Republika Czeska i Rzeczpospolita Polska potwierdziły wcześniejszy przebieg granicy. Artykuł 5. tej umowy brzmi: „W przypadku znacznej naturalnej zmiany położenia koryta granicznego ciek w wodnego, granica państwowa przebiega tak, jak przebiegała przed taką zmianą, jeśli Umawiające się strony nie ustalą innego jej przebiegu”.

Bogun – czyli dzisiejszy *Bohumín*, dzieli się na dwie części: *Starý Bohumín*, którego powstanie datuje się na XIII w. oraz *Nový Bohumín*, który zaczął się rozwijać dopiero w I połowie XIX w., w związku z budową linii kolejowej. Dziś *Bohumín* to nowoczesne miasto i ważny środkowo-europejski węzeł komunikacyjny. Mimo to w wielu miejscach zachowały się stanowiska przyrodnicze o unikatowym charakterze. Równie wartościowe są liczne zabytki historyczne.

Chatupki to wieś położona na historycznym „szlaku bursztynowym”, wiodącym przez Bramę Morawską z południa na północ Europy. Szlak ten ma kilka znaczeń: w szerszym rozumieniu określa powiązania handlowe pomiędzy europejskimi krajami basenu Morza Śródziemnego, a ziemiami leżącymi na południowym wybrzeżu Bałtyku. Natomiast w węższym – jest to przebieg tras zorganizowanych wypraw po bursztyn, nasilonych od I w.n.e.

Historia *Chatupek* zaczyna się w XIV w. Centralną budowlą od zawsze był **zamek**, który początkowo pełnił funkcję obronną i otoczony był fosą. Pierwsze o nim wzmianki pochodzą z 1373 r., kiedy to książę Jan Opolski ofiarował go rycerzowi Pasko (wówczas wioska nosiła nazwę **Annaberg**). Od 1623 do 1803 r. zamek i leżące za Odrą miasto *Bogumín* należały do rodziny **Henckel von Donnersmarck**.

Zamek wielokrotnie zmieniał swoje oblicze oraz właścicieli. Obecny, barokowy kształt istnieje od przełomu XVIII i XIX w. W latach 1844–1936 jego właścicielami byli Rotschildowie – znani w Europie właściciele banków. W 1936 r. Hitler odebrał go dotychczasowemu właścicielowi i wraz z przyległym majątkiem, podarował wdowie po niemieckim generale, baronowej **Rotkirch von Kirchen und Pancken**. W jej władaniu zamek i majątek znajdowały się do 1945 r.

no smlouvou v roce 1959 s tím, že jde o pohyblivou státní hranici. V souvislosti s dalším politickým vývojem v obou zemích byla v roce 1996 původní státní hranice potvrzena smlouvou. Její článek 5. zní: „Při přirozených změnách polohy koryt hraničních vodních toků většího rozsahu probíhají státní hranice tak, jak probíhaly před nastalou změnou, pokud se smluvní strany nedohodnou na jiném průběhu státních hranic”.

Bogun – dnešní *Bohumín*, má dvě části. *Starý Bohumín*, jehož založení je datováno do 13. stol. a *Nový Bohumín*, který se začal rozvíjet teprve se stavbou železnice v I. pol. 19. století. Dnes patří *Bohumín* mezi moderní města, je to významný středoevropský dopravní uzel, ale současně zůstaly na mnoha místech zachovány přírodní lokality, které dnes jsou již přírodním unikátem. Stejně hodnotná je řada historických památek.

Obec *Chatupki* leží na historické „jantarové stezce” vedoucí Moravskou bránou z jihu na sever Evropy. Tato cesta má několik významů – v širším pohledu zobrazuje obchodní styky mezi evropskými státy středomořské oblasti a územími ležícími na jižním pobřeží Baltského moře. V užším smyslu ukazuje průběh tras výprav za jantarem probíhajících intenzivněji od I. stol. našeho letopočtu.

Dějiny *Chatupek* začínají již ve 14. stol. Centrální stavbou byl vždy **hrad**, který zpočátku plnil obrannou funkci a byl obehnan vodním příkopem. První zmínky o hradu pocházejí z roku 1373, kdy ho kníže Jan Opolský věnoval rytíři Paskovi (tehdy se ves jmenovala **Annaberg**). Od roku 1623 do 1803 byl majitelem hradu a města *Bogumín*, ležícího za řekou Odrou, rod **Henckelů z Donnersmarcku**.

Hrad mnohokrát měnil vzhled i majitele. Současný, barokní tvar pochází z přelomu 18. a 19. stol. V letech 1844–1936 byli jeho majiteli Rotschildové, známí evropští bankéři. V roce 1936 jej Hitler zabavil dosavadním majitelům a spolu s přilehlými majetky jej daroval vdově po německém generálu, baronce **Rotkirch von Kirchen und Pancken**. V jejím vlastnictví hrad a majetky zůstaly do roku 1945.

the flood of 1997. Floods of following years have similarly left recognizable traces.

The post Second World War course of the border between Czechoslovakia and Poland was confirmed in the agreement of 1959, in which it was stated that the border is flexible. Together with later political changes in both countries, the new agreement of 1996 between what is now the Czech and Polish Republic confirmed the earlier course of the border. Article 5 of this agreement says that: „In case of considerable natural change of the course of the border water stream, the state border runs as it was before such change, if the contracting sides do not establish any different course.”

Bogun – today's *Bohumín* is divided into two parts: *Starý Bohumín* (Old Bohumín), whose establishment dates back to the 13th century and *Nový Bohumín* (New Bohumín), which started to really develop in the first half of the 19th century with the construction of the railway. Nowadays *Bohumín* is a modern city and an important Central European communication centre. Despite fast industrialization of the city, numerous natural sites of unique character have been well preserved. Equally numerous are historical and architectural monuments here.

Chatupki is a village located on the historical “amber route” that passes through the Moravian Gate from South to North of Europe. This route has several meanings: in a wider context it defines the trade connections between European countries of the Mediterranean Sea and those lying on the southern coast of the Baltic Sea. However, in a narrower sense, it is the course of organized amber trade expeditions that intensified from the 1st century on.

Chatupki's history goes back to the 14th century. Its central building was always the **castle** that initially fulfilled a strictly defensive function and was surrounded by a moat. The first information about the castle comes from 1373, when Duke Jan Opolski gave it to Knight Pasko (the village at that time carried the name **Annaberg**). From 1623 to 1803 the castle and the town of *Bogumín* located on the other side of the Odra River belonged to the **Henckel von Donnersmarck** family.

The castle altered its face and owners many times. Its present, baroque design comes from

im Jahre 1966, als der Flussmäander bei *Šunychl* durchbrochen wurde. Ein ähnliches Ereignis fand bei *Bohumín* nach der Flut von 1997 statt. Auch die Überschwemmungen der letzten Jahre haben im Flussbett bemerkbare Spuren hinterlassen.

Der Nachkriegsverlauf der Staatsgrenze zwischen der damaligen Tschechoslowakei und Polen wurde im Vertrag aus dem Jahre 1959 bestätigt. Darin wurde festgelegt, dass es eine „bewegliche” Staatsgrenze ist, die dem Oderlauf folgt. Im Zusammenhang mit den späteren politischen Veränderungen in beiden Staaten bestätigten die Tschechische Republik und Polen im Abkommen aus dem Jahre 1996 den früheren Verlauf der Grenze. Artikel 5 dieses Abkommens lautet: „Im Falle einer wesentlichen natürlichen Veränderung der Lage des Flussbettes verläuft die Staatsgrenze so, wie sie vor der Veränderung verlaufen ist, falls von den vereinbarenden Parteien kein anderer Verlauf festgelegt wird.”

Bogun – das heutige *Bohumín*, teilt sich in zwei Teile auf: *Starý Bohumín*, dessen Entstehung man auf das 13. Jh. datiert, und *Nový Bohumín*, das sich erst Mitte des 19. Jh. im Zusammenhang mit dem Bau einer Eisenbahnlinie zu entwickeln begann. Heute ist *Bohumín* eine moderne Stadt und ein mitteleuropäischer Verkehrsknotenpunkt. Trotzdem blieben an vielen Stellen naturnahe Lebensräume mit einem einzigartigen Charakter erhalten. Ebenso wertvoll sind auch die vielen historischen Denkmäler

Chatupki ist ein Dorf, das an der historischen Bernsteinstrasse liegt, die durch die Mährische Pforte vom Süden in den Norden Europas läuft. Diese Strasse besitzt zweifache Bedeutung: im weiteren Sinne des Wortlautes bezeichnet sie die Handelsverbindungen zwischen den europäischen Ländern des Mittelmeerbeckens und den südlichen Ostseeanrainern. Im engeren Sinne gemeint ist die Route für den Handel mit Bernstein, der seit dem 1. Jahrhundert deutlich zugenommen hat.

Die Geschichte von *Chatupki* beginnt im 14. Jh. **Ursprünglich war das Schloss** zur besseren Verteidigung von einem Wassergraben umgeben. Die erste Erwähnung des Schloss fällt ins Jahr 1373, als es vom Herzog Johann von Oppeln dem Ritter Pasko geschenkt wurde. (Damals hieß das Dorf **Annaberg**). Von 1623 bis 1803 befand sich das Schloss und die hinter der Oder gelegene

Chatupki nawiedzane były często przez powódzie. Szczególnie znamiennym był rok 1880, kiedy to wody przerwały wał ochronny i wyrządziły liczne szkody. W ciągu dwóch lat podniesiono wał obronny do wysokości 6 metrów, tak aby spełniał również funkcje wału przeciwpowodziowego.

the turn of 18th and 19th century. During 1844 – 1936 it belonged to the well-known in Europe bank owners family – the Rothschilds. In 1936, Hitler confiscated the castle from them and, together with the adjoining property, gave it to a widow after a German baron – baroness **Rotkirch von Kirchen und Pancken**. She owned the property until 1945.

Over the centuries and due to its location *Chatupki* were frequently flooded. Particularly tragic was the flood of 1880 when the Odra River broke the flood embankment and caused significant damage to the village and castle. During the next 2 years the embankment was raised to a height of 6 meters. At that time the embankment fulfilled two functions: defense and flood protection.

Chatupki byly často postihovány povodněmi. Zvláště osudový byl rok 1880, kdy voda protrhla ochranný val a způsobila mnoho škod. V průběhu 2 let byl obranný val navýšen do výšky 6 metrů tak, aby plnil i protipovodňové funkce.

Stadt *Bohumin* im Besitz der Familie **Henkel von Donnersmarck**.

Das Schloss wurde mehrmals umgebaut und wechselte oft seine Besitzer. Seine gegenwärtige Barockgestalt existiert seit der Wende des 18. zum 19. Jh. In den Jahren 1844–1936 gehörte es der Familie Rothschild, die als Bankiersfamilie in Europa bekannt war. 1936 wurde es von Hitler den Besitzern weggenommen und zusammen mit den anliegenden Gütern der Generalswitwe Baronin **Rotkirch von Kirchen und Pancken** geschenkt. Das Schloss und das Gut blieben bis 1945 in ihrem Besitz.

Chatupki wurde oft von Überschwemmungen heimgesucht. Besonders schlimm war das Jahr 1880, als das Wasser den Schutzdeich durchbrach und grosse Schäden anrichtete. Darauf wurde der Schutzdeich im Laufe von 2 Jahren auf 6m erhöht und erfüllte nun auch die Funktion eines Flutdeiches.

Položení i klimat obszaru Poloha a klima oblasti

Location and climate of the area Die Lage und das Klima des Gebietes

Gmina *Krzyżanowice* znajduje się na południowo-wschodnim krańcu Niziny Śląskiej, w Kotlinie Raciborskiej, u wrót Bramy Morawskiej (obniżenie między Sudetami i Karpatami). Granicę wyznaczają: od południowego zachodu – Republika Czeska, od zachodu – gmina Krzanowice, od północy – granice miasta *Racibórz*, a od wschodu obszar domyka rzeka Odra, oddzielająca *Krzyżanowice* od gmin: *Lubomia* i *Goźyce*.

Klimat jest tutaj umiarkowany, kształtowany przez prądy powietrzne związane z bliskim sąsiedztwem Bramy Morawskiej. Jest to kolejny czynnik, który sprzyja uprawom rolnym. Okres wegetacyjny jest tutaj stosunkowo długi, gdyż wynosi 265 dni.

Przez obszar gminy przepływa **Odra** – druga, co do wielkości, rzeka w Polsce, która ma tutaj

Obec *Krzyżanowice* se nachází na jihovýchodním okraji Slezské nížiny v Ratibořské kotlině, u vstupu do Moravské brány (sníženiny mezi Karpatami a Sudetami). Hranice obce tvoří od jihozápadu státní hranice s Českou republikou, od západu obec Krzanowice, od severu hranice města *Racibórz*, od východu uzavírá oblast řeka Odra, oddělující *Krzyżanowice* od obcí *Lubomia* a *Goźyce*.

Klima je zde umírněné, vytvářené vzdušnými proudy souvisejícími s blízkostí k Moravské bráně. Je to další příznivý faktor pro zemědělskou činnost. Vegetační období je zde poměrně dlouhé, neboť činí 265 dnů.

Obcí protéká řeka **Odra**, druhá největší řeka v Polsku, která má zde horní úsek. Odra, která má zde dostatek prostoru, vytváří na polské

The *Commune of Krzyżanowice* lies on the South-East border of the Nizina Śląska (Silesian Lowland) in the Kotlinia Raciborska (Racibórz Basin) at the entrance to the Moravian Gate. The borders of the Commune are marked from the South-West by the Czech Republic, from the West by the *Commune of Krzanowice*, from the North by *Racibórz* and from the East the area is wrapped by the Odra River, separating *Krzyżanowice* from the *Communes of Lubomia* and *Goźyce*.

The climate here is of moderate type, shaped by aerial streams influenced by the close neighborhood of the Moravian Gate. This is only one of the factors that causes the area's favorable agricultural conditions – a 265 days-long vegetative period.

Die Gemeinde *Krzyżanowice* befindet sich am süd-östlichen Rand der Schlesischen Tiefebene, im Ratiborer Talkessel an der Mährischen Pforte (Niederung zwischen Sudeten und Karpaten).

Das gemässigte Klima wird begünstigt durch warme Luftströmungen, die mit der Nähe zur Mährischen Pforte zusammenhängen. Dies kommt auch der Landwirtschaft zugute, denn die Vegetationsperiode ist hier mit 265 Tagen sehr lang.

Die Gemeinde wird vom Oberlauf der **Oder** durchflossen, dem zweitgrössten Fluss Polens. Der Fluss verlagert sich ungestört, d.h. man kann hier ein einmaliges Fragment eines natürlich mäandrierenden Flusses mit zahlreichen Altarmen und ursprünglichen Flussbetten beobachten. Dieses Gebiet nennt man **Grenzmäander der Oder**.

swoj górný odcinek. Odra przemieszcza się swobodnie, dzięki czemu spotkać tu możemy unikalny dla polskiej części rzeki fragment meandrującego koryta z licznymi starorzeczami i drugorzędnymi korytami. Obszar ten nosi nazwę **graniczne meandry Odry**. To tu przebiegają dynamiczne procesy, które kształtują koryto rzeki.

Odra swoje źródło ma w Górach Odrzańskich na wysokości 632 m n.p.m. W górnym biegu na krótkim odcinku jest rzeką graniczną między Polską a Czechami, a w dolnym – stanowi granicę między Polską i Niemcami (na 1/5 długości swojego biegu). Powyżej Gryfina rozdziela się na dwa nurty – uchodzącą do jeziora Dąbie Odrę Wschodnią (Regalica) i płynącą przez centrum Szczecina i omijającą od zachodu jezioro Dąbie – Odrę Zachodnią. W okolicy Szczecina, na Międzyodrzu, płynie już kilkanaście korytami, z których główne to (oprócz Regalicy i Odry Zachodniej) Duńczyca i Parnica. Odcinek rzeki w rejonie Polic i Święta utworzony przez Odrę Zachodnią pomiędzy jeziorem Dąbie, a Zalewem Szczecińskim, do którego Odra uchodzi, nosi nazwy Domiąża i Roztoki Odrzańskie.

Długość 854,3 km
(w granicach Polski 741,9 km).

Powierzchnia dorzecza 118,86 tys. km²
(z tego 106,05 tys. km² w Polsce).

Średni spadek rzeki w jej górnym biegu wynosi 7‰, poniżej Bramy Morawskiej spadek zmniejsza się do 1‰, a średni spadek na całej długości wynosi 0,73‰.

poměry unikátní úsek meandrující řeky s četnými mrtvými rameny a koryty druhého řádu. Tato oblast je proto nazývána **hraniční meandry Odry**. Právě zde probíhají dynamické procesy, které tvarují koryto řeky.

Bohumínsko je součástí Hornoslezské (*Ostravské pánve*), v užším slova smyslu Oderské

Odra pramení v Oderských vrších ve výšce 632 metrů nad mořem. Na horním toku je na krátkém úseku hraniční řekou mezi Polskem a Českou republikou a v dolním tvoří hranici mezi Polskem a Německem (na 1/5 délky svého toku). Nad městem Gryfino se rozděluje do dvou proudnic – východní Odru (Regalica) vtékající do jezera Dąbie a centrem Štětína tekoucí západní Odru, obtékající jezero Dąbie ze západu. V okolí Štětína, na Meziodrží, protéká koryta, z nichž jsou hlavními (kromě Regalice a západní Odry) Duńczyca a Parnica. Úsek řeky v oblasti obcí Police a Święta, vytvořený západní Odrou mezi jezerem Dąbie a Štětínským zálivem, do kterého Odra vtéká, se nazývá Domiąża a Roztoka Odrzańska.

Celková délka Odry činí 854,3 km
(v Polsku 741,9 km).

Plocha povodí 118,86 tis. km²
(z toho v Polsku 106,05 tis. km²).

Průměrné klesání řeky na jejím horním toku činí 7‰, pod Moravskou bránou se její spád blíží k 1‰, průměrné klesání v celé délce toku činí 0,73‰.

Another favorable agricultural factor is the **Odra River** – the second largest Polish river which flows through the commune with its frequent floods leaving the land rich in nutrient sediments. The **Odra River** flows here naturally and thanks to that it has developed, unique for its Polish course, a meandering river-bed with nume-

The Odra River has its source in the Góry Odrzańskie (Odra River Mountains) at 632 meters above the sea level. In its upper course delimitates the border between Poland and Czech Republic and in the lower, the state border between Poland and Germany. Above Gryfino it divides on two currents: one flowing into the Jezioro Dąbie (Dąbie Lake) the East Odra River (so called Regalica) and second that enters the centre of Szczecin flowing west of the Dąbie Lake – the West Odra River. In the vicinity of Szczecin, in an area called Międzyodrzu the river is already divided into several river-beds from which the main ones are (besides Regalica and the West Odra River) the Duńczyca and Parnica. The section of the river near Police and Święta created by the West Odra River between the Dąbie Lake and the Zalew Szczeciński (Szczecin Lagoon) carries the name of Domiąża and the Roztoki Odrzańskie (Odra River Braids).

The total length of the river is 854,3 km
(in Poland 741,9 km).

The surface of its basin is approximately 118,86 thousands square kilometers
(106,05 km² in Poland).

The average grade of the river descent in its upper course is 7‰, below the Moravian Gate the fall reduces to 1‰ and the average fall on its whole length is estimated at 0,73‰.

Hier verlaufen dynamische Prozesse, die das Flussbett gestalten.

Das Bohuminland ist ein Teil der Schlesischen Tiefebene (*Ostravska Pánev*), genauer gesagt des Odertales, zu dem *Orłowska Tabule* und die Auengebiete der Oder und Olsa gehören.

Die Oder hat ihre Quellen im Oderbergland auf einer Höhe von 632 m ü.NN. In ihrem Oberlauf ist sie auf kurzer Strecke der Grenzfluss zwischen Polen und Tschechien und im mittleren Verlauf bildet sie die Grenze zwischen Polen und Deutschland. (dieser Abschnitt umfasst 1/5 ihrer Gesamtlänge). Im Unterlauf, in der Gegend von Gryfów teilt sie sich in zwei Arme, die in den Dąbiesee mündende und durch das Zentrum von Stettin fließende Ostoder (Regalica) und die westlich des Dąbiesees verlaufende Westoder. In der Umgebung von Stettin fließt die Oder in etlichen Flussbetten, von denen (neben Regalica und Westoder) die Duńczyca und Parnica die wichtigsten sind. Der von der westlichen Oder zwischen Dąbiesee und Stettiner Stausee auf dem Gebiet von Police und Święta gebildete Abschnitt heisst Dobiąż und Roztoka Odrzańska.

Die Gesamtlänge der Oder beträgt 854,3 km
(auf polnischen Gebiet 741,9 km).

Das Einzugsgebiet der Oder beträgt 118,86 Tausend km²
(davon 106,05 km² in Polen).

Das Niveaugefälle des Flusses beträgt 7‰ in seinem Oberlauf. Unterhalb der Mährischen Pforte verringert es sich auf 1‰ und das Durchschnittsgefälle auf der Gesamtlänge beträgt 0,73‰.

Ziemia bohumińska stanowi część Niziny Śląskiej (*Ostravská Pánev*), a ściślej mówiąc – Doliny Odry, do której należą *Orlovská Tabule* oraz obszary zalewowe rzek Odry i Olzy. Lipiec bywa tutaj miesiącem najbogatszym w opady, najuboższym w nie jest natomiast luty. Średnia rocznych opadów wynosi 795 mm. W XX w. największe opady odnotowano w 1997 r., kiedy to woda w Odrze osiągnęła przepływ 2160 m³/sek. Relacje między opadami i temperaturą znajdują odzwierciedlenie w stosunkowo wysokiej wilgotności powietrza. Na powstanie wilgoci oddziałują też niektóre specyficzne cechy regionalne, jak powierzchnia wód stojących, podmokła gleba oraz problemy z odwodnieniem na obniżonym terenie wzdłuż biegu Odry. Częstotliwość wiatrów ma ścisły związek z podłużnym kształtem Bramy Morawskiej.

nížiny, pod kterou spadají jak Orlovská tabule, tak i nivy řeky Odry a Olše.

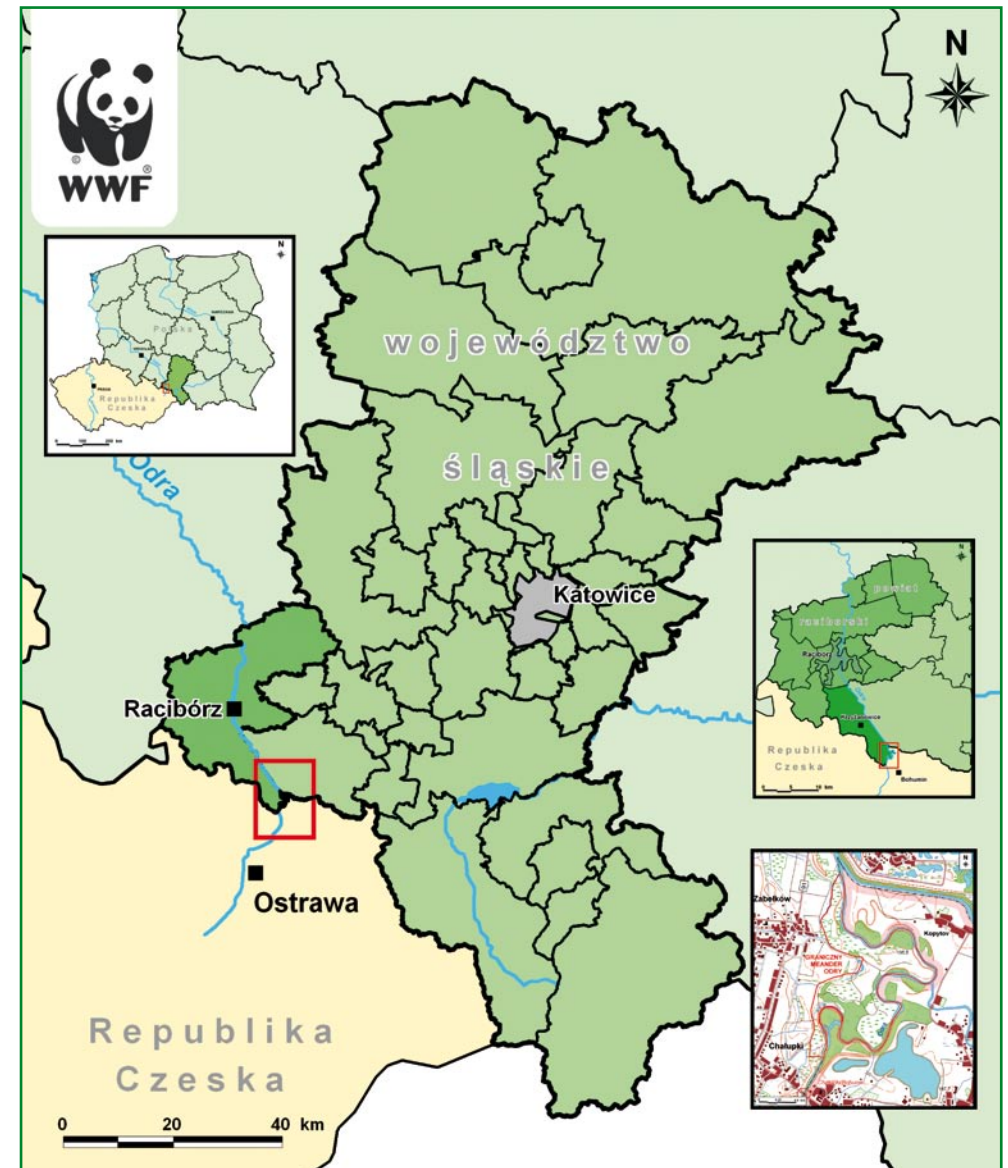
Srážkově nejbohatším měsícem bývá červenec, nejchudším únor. Celoroční průměr srážek činí 795 mm. Maximální srážky byly ve 20. století naměřeny v roce 1997, kdy voda v Odře dosáhla průtoku 2160 m³/sec. Vztah mezi srážkami a teplotou vyjadřuje poměrně vysoká vlhkost vzduchu. Na utváření vlhkosti působí také některé regionální zvláštnosti, jako rozsah stojatých vod, zamokřená půda a problémy s odvodněním ve sníženém území podél toku Odry. Četnost větrů ukazuje na úzkou souvislost s členitostí povrchu a prodlouženým směrem Moravské brány.

rous backwaters and secondary stream channels. It is here where the most spectacular, natural and dynamic river processes occur: the **Odra River border meanders**.

The grounds of Ziemia Bohumińska consist a part of the Silesian Lowland (in Czech language: *Ostravská Pánev*) and to be more precise of the Dolina Odry (Odra River Valley) to which also belong the *Orlovská Tabule* as well as the flooding areas of the Odra and Olza Rivers.

The month most abundant in rain here is July, with February being the poorest one. The average yearly rainfall is 795 mm. In the 20th century the largest rainfall occurred in 1997 when the water discharge from the Odra River reached 2160 m³/sec. The relationship between rainfall and temperature is reflected here in a comparatively high humidity. It's level is also influenced by some specific regional features such as the surface of stagnant waters, water-logged soil and problems with water drainage from terrains located lower along the river. The frequency of winds is closely related to the longitudinal shape of the Moravian Gate.

Der Juli ist der niederschlagreichste Monat, der Februar der niederschlagärmste. Der Mittelwert der Niederschläge im Jahr beträgt 795 mm. 1997 notierte man die stärksten Niederschläge des 20. Jhd, damals erreichte die Oder einen Durchfluss von 2160 m³/sek. Die verhältnismässig hohe Luftfeuchtigkeit ist auf spezifische regionale Gegebenheiten wie viele stehende Gewässer, sumpfige Böden und viele Entwässerungsgräben in der Niederung entlang der Oder zurückzuführen. Häufigkeit und Stärke der Winde hängen mit der länglichen Gestalt der Mährischen Pforte zusammen.

Polożenie obszaru Meandrów Granicznych Odry/ Poloha hraničních meandrů Odry/ Location of the Odra River Border Meanders/ Lage der Grenzmeander der Oder

Walory przyrodnicze

Natural values

Graniczne meandry Odry są przykładem naturalnego rozwoju koryta rzeki i przylegających do niego terenów zalewowych. Na Odrze, między przejściem granicznym Bohumín–Chaťupki, a ujściem Olzy, znajduje się jeden z ostatnich w Polsce i w Czechach odcinków, na którym naturalne procesy korytotwórcze rzeki sprzyjają występowaniu cennych przyrodniczo gatunków zwierząt i roślin.

The **Odra River border meanders** are a perfect example of a river-bed and its flooding areas natural development. On the Odra River, between the border crossing of *Bohumín – Chaťupki* and the Olza River mouth occurs one of the last in Poland and in Czech Republic sections of this river, on which these natural processes provide for favorable conditions for the existence of valuable animal and plant species.

Přírodní hodnoty

Naturvorzüge

Hraniční meandry Odry jsou příkladem přirozeného vývoje koryta řeky a k němu přiléhajících zátopových území. Na Odře, mezi hraničním přechodem Bohumín–Chaťupki a ústím řeky Olše, se nachází jeden z posledních úseků v Polsku a Česku, na kterém přírodní korytotvorné procesy řeky podmiňují výskyt přírodovědecky cenných druhů rostlin a zvířat.

Die Grenzmäander der Oder sind ein Beispiel für die natürliche Entwicklung eines Flussbettes und der anliegenden Überschwemmungsgebiete. An der Oder, zwischen dem Grenzübergang Bohumín–Chaťupki und der Mündung der Olza, befindet sich eines der letzten Flussfragmente in Polen und Tschechien, an dem die natürliche Dynamik der Flussentstehung das Auftreten vieler wertvoller Tier- und Pflanzenarten begünstigt.

Naturalne procesy

Dynamika rzeki, regularne zatapianie obszarów zalewowych, powoli poprawiająca się jakość wody i stosunkowo trudny dostęp do granicznego odcinka sprawiają, że rzeka zachowała do dzisiaj swój naturalny charakter. Procesy, które są odpowiedzialne za formowanie koryta i rozlewisk w dolinach, tworzą różnorodną mozaikę siedlisk na stosunkowo małych powierzchniach. Do najważniejszych procesów korytotwórczych możemy zaliczyć **erozję** (boczną i wgłębną) czyli mechaniczne niszczenie powierzchni, transport rumoszu skalnego i jego sedymentację.

Jednym z przykładów procesów korytotwórczych na tym odcinku jest m.in. przemieszczanie się zakoli rzecznych (meandrów). Niekiedy dochodzi do ich naturalnego przzerwania (tzw. **awulsji**), tworzą się wtedy ślepe **odnogi** (starorzeczca), a z czasem następuje ich stopniowe wypływanie.

Dno rzeki oraz brzegi są podmywane, powstają wtedy strome skarpy w nanosach rzecznych, narastają żwirowe oraz muliste ławice (łachy

Natural processes

The dynamics of the river, regular flooding of the terrain, slowly improving quality of water and comparatively difficult access to this border zone inflict, that the river has preserved here its natural character. The processes, which are responsible for the formation of the river-bed and overflows in the river valleys, created a variety of habitats on a relatively small surface. The most important river-bed process here is erosion (lateral and down-cutting), that is the mechanical destruction of the soil's surface, movement of rock debris and its sedimentation.

One of the examples of processes described in this section is the movement of the river bends (meanders). Sometimes they break naturally (**avulsion**) and as a result dead-end **branches** of the river are created (**old river-beds**), which with time gradually shallow. The bottom and the banks of the river are washed-under forming steep escarpments and gravel and muddy sandbanks (gravel sandbars piled up by the river). Islands are being created and destroyed.

Přírodní procesy

Dynamika řeky, pravidelné zaplavování zátopových území, postupně se zlepšující kvalita vody a poměrně obtížný přístup k hraničnímu úseku způsobily, že řeka si do dnešního dne zachovala svůj přirozený charakter. Procesy, které jsou zodpovědné za formování koryta a zaplavovaných území v údolích tvoří pestrou mozaiku stanovišť na poměrně malých plochách. K nejdůležitějším korytotvorným procesům řadíme **erozi** (boční a hloubkovou) neboli mechanické rozrušování povrchu zemské kůry, přemísťování rozdrobených hornin a jejich sedymentaci.

Jedním z příkladů korytotvorných procesů na tomto úseku je například pohyb meandrů (říčních zákrut). Někdy dochází k jejich přirozenému protržení, kdy se vytvoří slepá, **mrtvá ramena řeky** a postupně dochází k jejich zanášení. Dno a břehy řeky jsou podmyvány, vznikají příkré strže na říčních nánosech, dochází ke zvětšování štěrkových a jílových lavic (nánosy písku naplavené řekou), objevují se a mizí říční ostrůvky. To vše podmiňuje velkou druhovou pestrost, posilu-

Natürliche Prozesse

Die Dynamik des Flusses, regelmäßige Überschwemmungen der Auen, eine sich stetig verbessernde Wasserqualität und die eingeschränkte Zugänglichkeit des Grenzabschnittes bewirkten, dass der Fluss bis heute seinen natürlichen Charakter behalten hat. Die Prozesse, die für das Entstehen und die Ausgestaltung des Flussbettes und der Flussauen in den Tälern verantwortlich sind, bilden ein mannigfaltiges Mosaik von Kleinstlebensräumen auf verhältnismäßig kleinem Raum. Zu den wichtigsten das Flussbett gestaltenden Prozessen zählt die **Erosion** (seitlich und den Untergrund angreifend). Darunter verstehen wir mechanische Zerstörung der oberen Schichten, den Transport des abgetragenen Materials und dessen Sedimentation.

Als ein gutes Beispiel für die das Flussbett gestaltenden Prozesse kann u.a. die dynamische Veränderung der Mäander dienen. Manchmal kommt es zu natürlichen Durchbrüchen (sog. **Avulsion**). Dadurch entstehen **Altarme** (Altgewässer), die im Laufe der Zeit allmählich ver-

piasku i żwiru usypane przez rzekę), pojawiają się i znikają wyspy rzeczne. To wszystko warunkuje na tym obszarze duże zróżnicowanie gatunkowe, powodujące wzmocnienie populacji istniejących grup roślin i zwierząt oraz stopniowy powrót pierwotnie występujących gatunków do **granicznych meandrów Odry**.

Po powodzi w 1997 r. na opisywanym odcinku Odry nastąpiło przerwanie jednego z meandrów, w wyniku czego powstało starorzecze oraz nowy fragment koryta. Odtwarzanie naturalnych procesów korytotwórczych rzeki, a tym samym – tworzenie nowych stanowisk, sprzyja utrzymaniu i zachowaniu populacji roślin i zwierząt, których byt w całej Europie jest zagrożony za sprawą regulacji rzek.

Na zwirowych odsypiskach, w przerwanych meandrach Odry rozwinęła się największa populacja pająka **wymyka szarawego** (*Arctosa cinerea*) w Republice Czeskiej. Starorzecza, występujące w obszarze **granicznych meandrów Odry**, są odpowiednimi miejscami dla rozwoju zagrożonych ryb – **różanki** i **piskorza**. Nowe koryto Odry jest bardzo ważne dla gatunków ryb rozmnażających się w wodzie o wartkim nurcie, np. **piekielnicy**. Dzięki erozji bocznej Odry, tworzącej tu urwiste skarpy brzegowe, obszar ten został zasiedlony przez **zimerodka**, który w stromych ścianach buduje swoje gniazda.

Fauna

Bogactwo przejawiające się w ukształtowaniu omawianego terenu sprzyja rozmnażaniu się wielu różnych gatunków zwierząt, stanowiących o różnorodności biologicznej całej Europy. Wiele z nich podlega ochronie gatunkowej – bądź to na podstawie prawa krajowego, bądź europejskiego (**siec Natura 2000**). Poniżej zostaną przedstawione najbardziej charakterystyczne dla tego obszaru gatunki zwierząt.

Na terenie meandrów występuje 20 gatunków ssaków. Do chronionych należą **wydra** rzeczna (*Lutra lutra*) i **bóbr europejski** (*Castor fiber*). Wydra to zwinne, wesole i „gadatliwe” zwierzątko, którego futro jest jednym z najgęstszych na świecie. Ten znakomity „zawodnik” potrafi płynąć pod wodą bez zaczerpnięcia powietrza

je stávající populaci rostlin a zvířat a postupný návrat původních druhů do oblasti **hraničních meandrů Odry**.

Po povodni v roce 1997 došlo na popisovaném úseku Odry k protržení jednoho meandru řeky, jehož výsledkem je vznik mrtvého ramena a nový úsek koryta. Obnovování přírodních korytotvorných procesů řeky, a tím vznikání nových stanovišť, přispívá k udržení a zachování rostlinných a živočišných populací, které jsou v rámci celé Evropy ohrožené prováděnými regulacemi řek.

Na šterkových nánosech se v přerušném meandru Odry rozvinula největší populace pavouka **slidáka břehového** (*Arctosa cinerea*) v České republice. Mrtvá ramena řeky v oblasti **hraničních meandrů Odry** jsou vhodnými místy pro rozvoj ohrožených ryb **hořavky** a **piskoře**. Nové koryto Odry je velmi důležité pro různé druhy ryb rozmnožující se ve vodě s rychlým proudem, například **oukležky**. Díky boční erozi Odry, která zde vytváří příkré pobřežní svahy, je tato oblast vyhledávána **ledňáčky**, kteří si ve strmých stěnách hloubí chodby pro svá hnízda.

Fauna

Bohatství projevující se při vytváření zájmového území poskytuje příznivé podmínky pro rozmnožování mnoha druhů zvířat, vytvářejících biologickou pestrost celé Evropy. Na mnoho z nich se vztahuje druhová ochrana, buďto podle místního nebo evropského práva (**sít' Natura 2000**). Níže jsou uvedeny druhy nejtypičtějších pro toto území živočichů.

V oblasti kolem meandrů se vyskytuje 20 druhů savců. K chráněným druhům patří kolonie **bobra evropského** (*Castor fiber*) a **vydry říční** (*Lutra lutra*). Vydra je hbitým, veselým a „upovídaným” zvířátkem, jehož kožešina je jednou z nejhustějších na světě. Tento vynikající „závodník” dokáže plavat pod vodou více než 400 m bez nadechnutí s rychlostí dosahující chvílemi 11–14 km za hodinu. Neméně sympatický je bobr – druh kdysi v Evropě zcela běžný, avšak díky zásahům člověka postupně mizející. Bobr je aktivní v noci a o soumraku, proto je obtížné jej zahlédnout během dne. Vyskytuje se hlavně v lužních lesích kolem potoků, řek a jezer, proto v oblasti

These conditions determine significant species diversity, resulting in the strengthening of existing plants and animal populations and a gradual return of species primary to the **Odra River border meanders**.

Following the flood of 1997 one of the meanders here was broken creating a “new” old river-bed and new stream. Ensuring natural river-bed processes and at the same time allowing for development of new habitats favors conservation and protection of animal and plant populations, whose existence is endangered in all of Europe as a result of river regulations.

On the scroll ridge in the broken meander the largest population of **Sand-wolfspinne** (*Arctosa cinerea*) spider in the Czech Republic is still growing. The old river-beds of **Odra River border meanders** are meanwhile very suitable for the expansion of endangered fish populations like the **Bitterling** (*Rhodeus sericeus amarus*) and **Thunderfish** (*Misgurnus fossilis*). The new river-bed is very important for those fish species whose reproduction process takes place in fast current, such as the *Alburnoides bipunctatus*. As a result of the lateral erosion that builds the steep shore slopes, the area is inhabited by the **Kingfisher** (*Alcedo atthis*) which builds its nests in these walls.

Fauna

The richness of the area, manifested by its multiple forms and shapes, is favorable to the reproduction of many different animal species, representing Europe's vast biodiversity. Many of them are subject to protection based on national and European laws such as the **Natura 2000**.

20 mammal species live within the area of **Odra River border meanders**. **European Beaver** (*Castor fiber*) and **River Otter** (*Lutra lutra*) belong to the **protected species**. The River Otter is a nimble, merry and „talkative” little animal, whose fur is one of the thickest in the world. This superb „competitor” is able to swim under water over 400 m without taking in air and reaches a speed of 11–14 km/h. Not less pleasant is the Beaver – once a very widespread species in Europe, yet nowadays, as a result of human

flachen. Der Flussboden und seine Ufer werden unterspült. Dann entstehen steile Böschungen an den Ufern, es entwickeln sich Kiesbänke und flache Schlammzonen. Es bilden sich Flussinseln und verschwinden wieder. Das alles bedingt eine grosse Differenzierung der Tier- und Pflanzenarten in diesem Gebiet, die Populationen der vorhandenen Tie- und Pflanzenarten verstärkt und die Rückkehr der ursprünglich heimischen Arten der **Grenzmäander** ermöglicht.

Nach der Flut im Jahr 1997 wurde an dem beschriebenen Oderabschnitt einer der Flussmäander durchbrochen, was zur Entstehung eines neuen Altarmes und eines neuen Flussbettes geführt hat. Das hier noch mögliche Wirken der natürlichen, das Flussbett gestaltenden Prozesse, und dadurch die Verlagerung von Flora und Fauna von alten zu neuen Standorten, begünstigt die Erhaltung und Bewahrung der hier heimischen Pflanzen – und Tierpopulationen, deren Existenz in ganz Europa wegen Flussregulierungen bedroht ist.

Auf den Kiesanschwemmungen im durchbrochenen Mäander der Oder entwickelte sich die grösste Population der **Sand-Wolfspinne** (*Arctosa cinerea*) in Tschechische Republik. Die Altarme in der Tschechischen Republik, die sich im Gebiet der **Grenzmäander der Oder** befinden, sind sehr günstig für die Entwicklung gefährdeter Fischarten **Bitterling** und **Schlammpeitzger**. Das neue Flussbett der Oder ist für die Fischarten, die sich in strömendem Wasser vermehren, wie z.B. **Schneider** (*Alburnoides bipunctatus*), sehr wichtig. Dank der Erosion der Seitenoder, die hier steile Uferböschungen geschaffen hat, wurde dieses Gebiet von **Eisvögeln** besiedelt, die an den steilen Hängen ihre Nester bauen.

Tierwelt

Der Reichtum an Oberflächenformen in diesem Gebiet fördert das Vorkommen vieler verschiedener Tierarten, die wichtig für die biologische Vielfalt in ganz Europa sind. Viele von ihnen unterliegen dem Artenschutz entweder auf Grund der polnischen oder der europäischen Gesetzgebung. (**z.B. des europäischen Netzwerkes Natura 2000**). Weiter unten werden Tierarten vorgestellt, die für dieses Territorium am charakteristischsten sind.

Natura 2000

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 to sieć obszarów chronionych na terenie Unii Europejskiej. Celem wyznaczenia tych obszarów jest ochrona cennych pod względem przyrodniczym i zagrożonych składników różnorodności biologicznej. W skład sieci Natura 2000 wchodzi: obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony (SOO).

ponad 400 m, z szybkością sięgającą chwilami 11–14 km na godzinę. Nie mniej sympatyczny jest bóbr – gatunek kiedyś bardzo powszechny w Europie, którego liczebność malała w efekcie działań człowieka. Bóbr jest aktywny nocą i o zmierzchu, dlatego trudno go zauważyć w ciągu dnia. Występuje głównie w lasach łąkowych nad strumieniami, rzekami, jeziorami. Dzięki temu nierzadko możemy spotkać ślady żerowania tego zwierzęcia na terenie meandrów. Odbudowa w Polsce populacji bobra europejskiego to niewątpliwie sukces biologów i przyrodników.

Graniczne meandry Odry są fragmentem jednego z bardziej znaczących rejonów ptasich Republiki Czeskiej (IBA Heřmanský stav – Stružka). W ptasich ostojach rozmnaża się 120 gatunków ptaków, a dalszych 60 pojawia się na przelotach. Są to m.in.: **zimirodek** (*Alcedo atthis*) i **jaskółka brzegówka** (*Riparia riparia*). Zimirodki można nazwać wskaźnikami zanieczyszczenia wód – występowanie tego gatunku świadczy bowiem o czystości terenu, na którym musi być łatwo o zdobycie pokarmu – drobnych ryb i owadów wodnych. Gniazdo zimirodków to nora wykopana w skarpie, zakończona komorą, w której jaja składane są bezpośrednio na ziemi.

Brzegówka, podobnie jak zimirodek, zakłada gniazda w skarpach. Kopie tam długie korytarze, sięgające nawet 150 cm. Zimirodek buduje swoje gniazda na urwistych brzegach rzeki, natomiast brzegówka – na piaszczystych skarpach, w bliskim sąsiedztwie rzeki. Byt obu tych gatunków jest zagrożony przez działalność człowieka związaną z regulacją koryt rzecznych.

W nurcie przy brzegach rzek i wyspach możemy spotkać **sieweczkę rzeczną** (*Charadrius*

Natura 2000

Evropská ekologická síť Natura 2000 představuje síť chráněných území v rámci Evropské unie. Cílem vymezení těchto oblastí je ochrana přírodovědecky cenných a ohrožených složek podmiňujících biologickou pestrost. Síť Natura 2000 tvoří tzv. oblasti ochrany ptactva (SPA) a zvláštní chráněná území (SAC).

říčních meandrů lze často nalézt stopy po pobytu tohoto zvířete. Obnova populace bobra evropského v Polsku je bezpochyby velkým úspěchem biologů a přírodovědců.

Hraniční meandry Odry představují součást jedné z významnějších ptačích oblastí v České republice (IBA Heřmanský stav – Stružka). Na ptačích útočištích se množí kolem 120 druhů ptáků, a dalších 60 se objevuje na přelotech. Jedná se například o **ledňáčka říčního** (*Alcedo atthis*) a **břehulí říční** (*Riparia riparia*). **Ledňáčci** jsou určitým ukazatelem znečištění vod. Výskyt tohoto druhu svědčí o čistotě prostředí a dostatku potravy v podobě drobných rybek a vodního hmyzu.

Zimirodek (*Alcedo atthis*)
Ledňáček/ Kingfisher/ Eisvogel

Natura 2000

The European Ecological Network Natura 2000 is a network of protected sites on the territory of the European Union. The goal for the designation of such areas is to protect valuable natural sites and endangered species. The network Natura 2000 is composed of Special Protection Areas (SPA) and of Special Areas of Conservation (SAC).

Jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*)
Břehule říční/ Bank Swallow/ Uferschwalbe

activity, its numbers are diminishing. The Beaver is active at night and during the dusk; therefore, it is difficult to see him throughout the day. Beaver occurs mostly in riparian forests over streams, rivers and lakes. Traces of this animal can easily be spotted within the meanders – just look for them patiently. The reconstruction of Beaver populations in Poland, Czech Republic and in the whole Europe is an unquestionable success of biologists and naturalists.

Natura 2000

Das europäische ökologische Netz Natura 2000, ist ein Netz von auf dem Gebiet der Europäischen Union vorkommenden Arten und Lebensräumen. Die Identifikation dieser Gebiete ist eine der Voraussetzungen für den Schutz der naturwissenschaftlich wertvollsten und bedrohtesten Komponenten der biologischen Vielfalt. Zum Netz der Natura 2000 Gebiete gehören besondere Vogelschutzgebiete und besonders geschützte Lebensräume.

Das europäische ökologische Netz *Natura 2000*, ist ein Netz von auf dem Gebiet der Europäischen Union vorkommenden Arten und Lebensräumen. Die Identifikation dieser Gebiete ist eine der Voraussetzungen für den Schutz der naturwissenschaftlich wertvollsten und bedrohtesten Komponenten der biologischen Vielfalt. Zum Netz der *Natura 2000* Gebiete gehören besondere Vogelschutzgebiete und besonders geschützte Lebensräume.

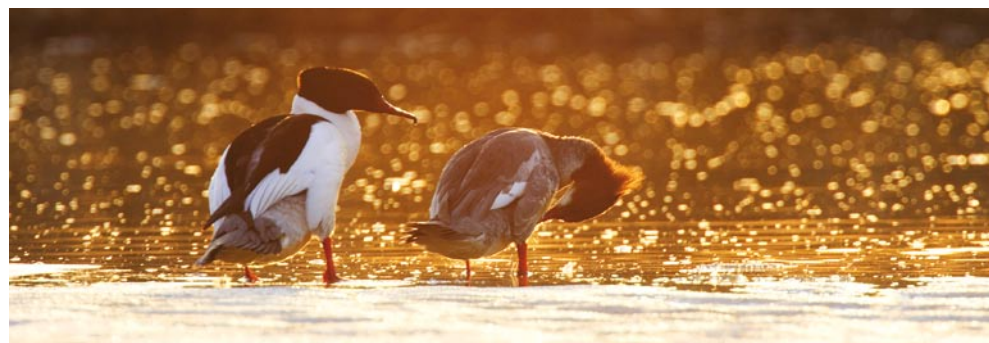
Im Bereich der Mäander kommen 20 verschiedene Arten von Säugetieren vor. Zu den geschützten gehören Kolonien des **europäischen Bibers** (*Castor fiber*) und des **Fischotters** (*Lutra lutra*). Fischotter sind flinke „gesprächige“ Tierchen, deren Fell zu den dichtesten in der Welt gehört. Dieser ausgezeichnete „Sportler“ kann unter Wasser ohne Luftholen 400 m weit schwimmen, und das mit einer Geschwindigkeit, die 11–14 km/h betragen kann. Nicht weniger sympathisch ist der Biber. Früher war diese Art sehr populär in Europa, auf Grund der Bejagung durch den Menschen verringerte sich die Population jedoch extrem. Der Biber ist nachts und in der Abenddämmerung aktiv, deswegen ist er am Tag schwer bemerkbar. Er lebt hauptsächlich in den Buschwäldern, an Bächen, Flüssen und Seen, deshalb können wir oft die Spuren seiner Tätigkeit im Gebiet der Mäander entdecken. Die Wiederansiedlung des europäischen Bibers in Polen ist ein großer Erfolg der Biologen und Naturforscher.

Die Grenz mäander der Oder sind Teil eines bedeutenden Vogelschutzgebietes in der Tschechischen Republik (IBA Hermansky stav – Stružka).

dubius) oraz **brodziec piskliwego** (*Actitis hypoleucos*). Ze względu na stałe gniazdowanie **tracza nurogęsi** (*Mergus merganser*) tereny te są wyjątkowe dla Republiki Czeskiej. Meandry Odry to jedyne miejsce przebywania tych pięknych ptaków w kraju naszych południowych sąsiadów. Tracz zamieszkuje rzeki i jeziora o przejrzystej wodzie, gdyż wypatruje ofiary z jej powierzchni (zanurza tylko głowę). Ptak ten wybiera najczęściej tereny w pobliżu starych drzewostanów. Samiec w okresie godowym wygląda jak prawdziwy amant! Jego głowa i górna część szyi są czarne, z zielonym, metalicznym połyskiem; pióra na głowie tworzą zaokrąglony czub. Szyja, spód i boki są białe, grzbiet – czarny z białymi, szerokimi pasami po bokach, ogon – popielaty, skrzydła popielate z wierzchu.

W meandrach pojawiają się 4 gatunki zagrożonych drapieżników: **orzeł bielik** (*Haliaeetus albicilla*), **trzmiełojad** (*Pernis apivorus*) oraz **blotniak stawowy** (*Circus aeruginosus*).

Z występujących na tym obszarze gadów, które podlegają ochronie, warto wymienić: **jaszczurkę zwinkę** (*Lacerta agilis*) i **zaskrońca zwyczajnego** (*Natrix natrix*). Ciekawą rzeczą jest zachowanie zwinki: w momencie zagrożenia odrzuca ogon, który po pewnym czasie odrasta. Zwinka szczególnie chętnie występuje na otwartych, trawiastych terenach, takich jak łąki, polany, obrzeża lasu, leśne zręby, usypiska kamieni, ruiny opuszczonych budynków, kamieniste nasypy kolejowe. Zaskrońiec natomiast występuje na terenach podmokłych, bagnistych, w pobliżu zbiorników wodnych. Doskonale pływa i nurkuje, a broni

Nurogęsi (*Mergus merganser*) / Morčáky / Common Merganser / Gänsesägers

Hnízdo ledňáčků se nachází v komoře na konci chodby vyhloubené ve vislé stěně. Vejce jsou v hnízdě snesena přímo na zem bez jakékoliv vystýlky.

Podobně jako ledňáček hnízdí ve vysokých březích **břehule**, která si hloubí velmi dlouhé chodby dosahující až 150 cm délky. Ledňáček si staví svá hnízda ve strmých březích řek, oproti tomu břehule na písčité svazích v blízkosti řek. Existence obou druhů je ohrožená lidskou činností a regulací říčních koryt tomu napomáhá ničením jejich stanovišť.

Na březích řek a ostrůvcích v toku se vyskytuje **kulík říční** (*Charadrius dubius*) a **pisík obecný** (*Actitis hypoleucos*). Pro Českou republiku je tato lokalita výjimečná s ohledem na stálé hnízdění **morčáka velkého** (*Mergus merganser*) (snímek). Tento pták obývá pouze řeky a jezera s průzračnou vodou, neboť si svou kořist vyhlíží z povrchu (ponořuje pouze hlavu). Tento pták si vybírá nejčastěji oblasti kolem starých stromových porostů. Meandry Odry jsou jedinou lokalitou výskytu těchto krásných ptáků v Česku. Samec ve svatebním zbarvení vypadá jako opravdový nápadník! Jeho hlava a horní část krku jsou černé se zeleným kovovým leskem, peří na hlavě tvoří zaoblenou chocholku. Krk, spodní část těla a boky jsou bílé, hřbet je černý s bílými, širokými pásy na bocích, ocas šedý, křídla shora popelavá.

V meandrech se vyskytují 4 druhy ohrožených dravců **orel mořský** (*Haliaeetus albicilla*), **včelojed lesní** (*Pernis apivorus*), **jestřáb lesní** (*Accipiter gentilis*) a **po chop rákosní** (*Circus aeruginosus*).

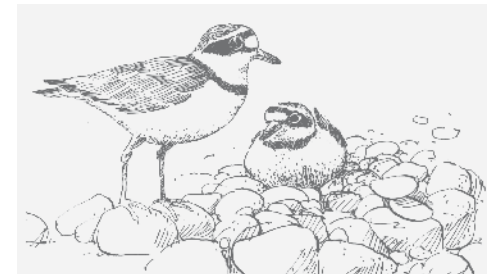
The **Odra River border meanders** constitute a fragment of one of the most significant bird regions in the Czech Republic (IBA Heřmanský stav – Stružka). 120 bird species reproduce and further 60 bird species can be seen during migratory period in this habitat. Among them are the **Kingfisher** (*Alcedo atthis*) and **Bank Swallow** (*Riparia riparia*). The Kingfisher acts as an water pollution indicator. It's occurrence is proof of the cleanness of a given terrain. The Kingfisher's nest is a burrow dug in the shore escarpment, which end with a chamber and in which eggs are laid directly on the ground.

Alike the Kingfisher, the Bank Swallow also makes its nests in the escarpment. This bird, however, digs very long corridors that could reach even up to 150 cm. The Kingfisher builds its nest on steep river banks while the Bank Swallow prefers sandy shores in close vicinity of the river. Existence of both of these species is threatened by human activity and the regulation of river-beds causes destruction of their "homes."

On the banks of the river and its islands a careful observer may spot the **Little Ringed Plover** (*Charadrius dubius*) as well as the **Common Sandpiper** (*Actitis hypoleucos*). For the Czech Republic this area is exceptional due to the permanent nesting of the **Common Merganser** (*Mergus merganser*). This bird occupies lakes and rivers characterized by clear and transparent waters as it hunts for prey from the water surface (immersing only the head). This bird most often lives in the vicinity of old forests. Unfortunately, the Czech Republic's **Odra River border meanders** are the single place where these beautiful birds may be found. During the mating season the male looks like a true "beau." His head and the upper part of the neck are black with a green, metallic gloss. The feathers on the head create a rounded crest. Neck, bottom and sides are white, back – black with white, wide belts on sides, the tail and wings on the top are grey.

During the nesting period there are 6 species of threatened bird predators in the meanders. These are: **Red Kite** (*Milvus milvus*), **Lesser Spotted Eagle** (*Aquila pomarina*), **White-tailed Eagle** (*Haliaeetus albicilla*), **European Honey-**

Brodziec piskliwy (*Actitis hypoleucos*)
Pisík obecný / Common Sandpiper / Flussverläufer

Sieweczka rzeczna (*Charadrius dubius*)
Kulík říční / Ringed Plover / Flussregenpfeifer

In diesem Vogelschutzgebiet brüten 120 verschiedene Vogelarten, weitere 60 sind Durchzügler. U.a. kommen vor **Eisvogel** (*Alcedo atthis*) und **Uferschwalbe** (*Riparia riparia*). Der Eisvogel ist ein guter Anzeiger für Wasserverschmutzung. Sein Auftreten in diesem Gebiet ist ein wichtiger Indikator für dessen Sauberkeit, hier ist es noch leicht, Futter (dh. kleine Fische, Wasserinsekten) zu finden. Die Nester der Eisvögel sind Löcher an den Uferhängen, die in einer Kammer enden, in der die Eier abgelegt werden.

Ähnlich wie der Eisvogel nistet auch die **Uferschwalbe** an den Uferböschungen, wo sie, bis zu 150 cm, lange Korridore gräbt. Während der Eisvogel seine Nester an steilen Flussufern baut, bevorzugt die Uferschwalbe sandige Böschungen in der Nähe des Flusses. Die Existenz dieser beiden aussergewöhnlichen Arten wird durch den Menschen bedroht: die Regulierung der Flussbetten zerstört die Nistmöglichkeiten beider Arten.

An den Flussufern und Flussinseln dieses Vogelschutzgebietes kann man den **Flussregenpfeifer** (*Charadrius dubius*) und den **Flussver-**

Bielik (*Haliaeetus albicilla*)
Orel mořský/ White-tailed Eagle/ Seeadler

się w trochę inny sposób niż zwinka: udaje martwego, wypuszczając przy tym cuchnącą ciecz, która dodatkowo ma zniechęcić potencjalnego drapieżnika.

W rejonie tym występują także ciekawe płazy: **traszka zwyczajna** (*Triturus vulgaris*) i **traszka grzebieniasta** (*Triturus cristatus*). Ważną rolę pełnią u traszek bodźce zapachowe, gdyż, w przeciwieństwie do innych płazów, podczas zalotów nie wydają żadnych odgłosów. Samiec popisuje się przed samicą osobliwym tańcem, podczas którego intensywnie wachluje ogonem.

Innymi płazami, które możemy spotkać w meandrach są: **kumak górski** (*Bombina variegata*), **kumak nizinny** (*Bombina bombina*), **ropucha szara** (*Bufo bufo*), **ropucha zielona** (*Bufo viridis*), **rzekotka drzewna** (*Hyla arborea*), **żaba śmieszka** (*Rana ridibunda*) i **żaba wodna** (*Rana esculenta*). Życie każdego z nich jest powiązane ze środowiskiem wodnym.

Niewiele osób wie, że **rzekotka drzewna** może zmieniać ubarwienie w zależności od temperatury, wilgotności, oświetlenia oraz czynników wewnętrznych, takich jak np.: ból czy głód. Może przybierać barwy: żółtą, szarą, oliwkową, liliową, brązową lub prawie czarną. Po ustąpieniu czynnika, który wywołał zmianę barwy, powraca normalny, zielony kolor. Rzekotka zamieszkuje obszary pokryte zaroślami, porośnięte niskimi krzewami i drzewami liściastymi.

Na terenach **granicznych meandrów Odry** żyje 19 gatunków ryb, z których ochronie podlegają jedynie: **różanka** (*Rhodeus sericeus*) i **pi-**

Z występujących se zde chráněných plazů jmenujeme: **ještěrku obecnou** (*Lacerta agilis*) a **užovku obojkovou** (*Natrix natrix*). Zajímavé je chování ještěrky. V případě ohrožení ponechá na místě ocas, který jí po nějaké době dorůstá. **Ještěrka obecná** se ráda vyskytuje na otevřených, travnatých plochách, jako jsou louky, palouky, okraje lesa, lesní paseky, hromady kamení, zbytky starých domů, kamenité železniční náspy. **Užovka obojková** se vyskytuje na podmáčených, bahniatých půdách, v blízkosti vodních nádrží. Dokonale plave a potápí se. Brání se jiným způsobem než ještěrka obecná – předstírá, že je mrtvá a vypustí při tom páchnoucí tekutinu, která má znechutit případného útočníka.

V oblasti se vyskytují také zajímaví obojživelníci: **čolek obecný** (*Triturus vulgaris*) a **čolek velký** (*Triturus cristatus*). Důležitou úlohu u nich hrají pachové signály, neboť oproti jiným obojživelníkům při námluvách nevydávají žádné zvuky. Během nich předvádí samec před samicí zvláštní „tanec“ a mává intenzivně ocasem.

Dalšími obojživelníky, které lze v meandrech potkat, jsou: **kuňka žlutobřichá** (*Bombina variegata*), **kuňka obecná** (*Bombina bombina*), **ropucha obecná** (*Bufo bufo*), **ropucha zelená** (*Bufo viridis*), **rosnička zelená** (*Hyla arborea*) (snímek), **skokan skřehotavý** (*Rana ridibunda*) a **skokan zelený** (*Rana esculenta*). Život každého vyjmenovaného druhu je nějakým způsobem spojen s vodním prostředím.

Málokdo ví, že **rosnička zelená** může měnit zbarvení podle teploty, vlhkosti, osvětlení a jiných vnitřních činitelů, jako jsou například bolest nebo hlad. Může volit žlutou, šedou, olivovou, liliovou, hnědou nebo téměř černou barvu. Po pominutí činitele, který zbarvení způsobil, získá zase normální, zelenou barvu. Rosnička obývá plochy porostlé houštím, nízkými keři a listnatými stromy.

V oblasti **hraničních meandrů Odry** žije 19 druhů ryb, mezi nimiž jsou chráněny pouze: **hořavka** (*Rhodeus sericeus*) a **piskoř** (*Misgurnus fossilis*), obývající říční ramena. Ve vodách Odry lze zahlédnout také **jelce** (*Leuciscus idus*), **střevlí potoční** (*Phoxinus phoxinus*) a **parmu** (*Barbus barbus*). Turisto, měj na paměti, že maso a jikry parmy jsou v době tření jedovaté!

Ze vzácných bezobratlých mezi zajímavější druhy patří pavouk **slídák břehový** (*Arctosa ci-*

buzzard (*Pernis apivorus*), **Northern Goshawk** (*Accipiter gentilis*) and **Marsh Harrier** (*Circus aeruginosus*).

Among the protected reptiles occurring within the **Odra River border meanders** that are worth mentioning are the **Sand Lizard** (*Lacerta agilis*) and **Grass Snake** (*Natrix natrix*). The Sand Lizard's behavior is at times quite remarkable: when in danger it drops its tail which after some time grows again. The Sand Lizard particularly likes open, grassy terrains such as forest clearings and borders, logged areas, piles of stones, ruins of abandoned buildings and stony railway embankments. The Grass Snake, on the other hand, lives on boggy, wet terrains in the vicinity of water reservoirs. It perfectly swims and dives and defends itself quite differently from the Sand Lizard: it pretends to be dead letting out at the same time a smelly liquid, which can additionally discourage the potential predator.

The area is also abundant in interesting amphibians such as: **Smooth Newt** (*Triturus vulgaris*) and **Great Crested Newt** (*Triturus cristatus*). Unlike other amphibians, these species during the mating season do not make any sound. Instead, they spread stimulating aromas by intensively waving their tail while dancing before the female.

Remaining amphibians which can be spotted in the meanders are: **Yellow-bellied Toad** (*Bombina variegata*), **Fire-bellied Toad** (*Bombina bombina*), **Common Toad** (*Bufo bufo*), **Green Toad** (*Bufo viridis*), **Tree Frog** (*Hyla arborea*), **Marsh Frog** (*Rana ridibunda*), and **Green Frog** (*Rana esculenta*). The life of each of these species is in some way connected with the water environment.

Not too many people are aware that the **Tree Frog** can alter its coloration depending on the temperature, moisture, lighting conditions and other internal factors such as pain or hunger. The **Tree Frog** can change into yellow, grey, olive, lily, brown or almost black colors. After the retreat of the threatening factor it returns to its regular green color. The **Tree Frog** lives in areas covered by bush, overgrown with low shrubs and deciduous trees.

There are 19 fish species inhabiting the area of the **Odra River border meanders**, of which only two are subject to protection: **Bitterling** (*Rho-*

läufer (*Actitis hypoleucos*) antreffen. Diese Lebensräume in der Tschechischen Republik sind einmalig, so auch ein ständiges Vorkommen des Gänsesägers (*Mergus merganser*). Dieser Vogel ist auf klare Flüsse und Seen angewiesen, weil er nur hier seine Nahrungstiere von der Wasseroberfläche aus erspähen kann (er taucht nur mit dem Kopf unter). Dieser Vogel nistet am häufigsten an Stellen mit alten Waldbeständen. Leider sind in Tschechien die Mäander der Oder der einzige Platz, wo diese schönen Vögel noch vorkommen. Das Männchen sieht während der Paarungszeit wie ein echter Liebhaber aus! Sein Kopf und der obere Teil des Halses sind schwarz – grün mit einem Metallglanz; die Federn auf dem Kopf bilden einen gerundeten Schopf. Der Hals, die Unterseite und die Seiten sind weiss, der Rücken schwarz mit weissen, breiten Seitenstreifen, der Schwanz – aschgrau, die Flügel im Oberteil aschgrau.

In den Mäandern kommen 4 Arten von gefährdeten Raubtieren vor **Seeadler** (*Haliaeetus albicilla*), **Wespenbussard** (*Pernis apivorus*), **Habicht** (*Accipiter gentilis*) und **Rohrweihe** (*Circus aeruginosus*).

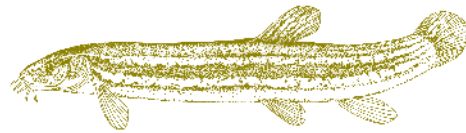
Von den im Gebiet der Mäander lebenden und geschützten Reptilien lohnt es sich die **Zauneidechse** (*Lacerta agilis*), und die **Nördliche Ringelnatter** (*Natrix natrix*) zu erwähnen. Interessant ist das Verhalten der Zauneidechse: bei Bedrohung wirft sie den Schwanz ab, der nach einiger Zeit nachwächst. Die Eidechse bevorzugt niedrig bewachsene Orte, wie Wiesen, Lichtungen Waldränder, Schonungen und Kahlschläge, Lesesteinhaufen, Ruinen, steinige Eisenbahndämme. Die Ringelnatter dagegen lebt in feuchten und sumpfigen Gebieten, in der Nähe von Wasserflächen. Sie schwimmt und taucht ausgezeichnet. Sie verteidigt sich anders als die Eidechse: sie stellt sich tot, wobei sie eine stinkende Flüssigkeit versprüht, die den potenziellen Angreifer entmutigen soll.

In diesem Gebiet kommen auch interessante Lurche vor: Der **Teichmolch** (*Triturus vulgaris*) und der **Kammolch** (*Triturus cristatus*). Eine wichtige Rolle spielt bei ihnen der Geruchssinn, weil sie im Gegensatz zu anderen Lurchen keinen Laut während der Balz von sich geben, bei der das Männchen vor dem Weibchen einen sonderbaren Tanz aufführt, bei dem es intensiv mit dem Schwanz wedelt.

skorz (*Misgurnus fossilis*), zamieszkujące odnogi rzeczne. W wodach Odry można wypatrzeć także **jazia** (*Leuciscus idus*), **strzeblę potokową** (*Phoxinus phoxinus*) oraz **brzanę** (*Barbus barbus*). Turysto, uważaj! Ikra oraz mięso brzany w okresie tarła są trujące.

Z rzadkich bezkręgowców na uwagę zasługuje pajak **wymyk szarawy** (*Arctosa cinerea*), którego występowanie wskazuje na dynamiczny rozwój procesów morfologii rzecznej, gdyż występuje on na nowych ławicach żwirowych. Gatunek ten buduje norki właśnie nad brzegami wód i czatuje tam na przechodzące w pobliżu owady; często niekonicznie bezbronne oraz o znacznych rozmiarach, jak np. duże **biegacze**. Natomiast występowanie **chrząszcza zgniotka cynobrowego** (*Cucujus cinnaberinus*) świadczy o dobrym zachowaniu i funkcjonalności łągów meandra granicznego. Zagrożeniem dla tego gatunku jest m.in.: usuwanie starych drzew dziuplastych w ramach cięć sanitarnych oraz ze względów bezpieczeństwa, usuwanie martwych (stojących i leżących) drzew z lasu.

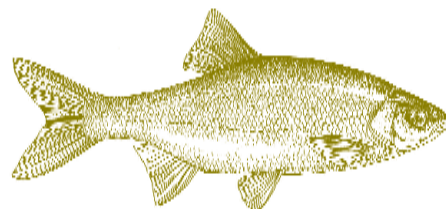
Oprócz poprzedniego gatunku ochronie podlegają chrząszcze: **pachnica dębowa** (*Osmoderma eremita*) i **biegacz** (*Eucarabus ullrichi* i *Eucarabus scheidleri*) oraz motyle: **modraszek nausitous** (*Maculinea nausithous*), i **czerwończyk nieparek** (*Lycena dispar*). Do interesujących gatunków miejscowej fauny bezkręgowców należą także **paź królowej** (*Papilio machaon*), **mieniak tęczowiec** (*Apatura iris*), **mieniak strużnik** (*Apatura ilia*), **pokłonnik osinowiec** (*Limenitis populi*) oraz ważka: **świtezianka błyszcząca** (*Calopteryx splendens*). Świtezianka jest drapieżnikiem i poluje na inne owady. Można ją spotkać najczęściej w płynących wodach dużych nizinnych rzek – w tym przypadku – nad Odrą. Wązki są bardzo pożyteczne – ich larwy zjadają larwy komarów.

Piskorz (*Misgurnus fossilis*)
Piskoř/ Thunderfish/ Schlammpeitzger

nerea), jehož výskyt nasvědčuje dynamickému rozvoji morfologických říčních procesů, jelikož se vyskytuje na nových štěrkových říčních naplaveninách. Tento druh si staví své komůrky právě kolem břehů a tam číhá na prolétávající hmyz – ne vždy zcela bezbranný a větších rozměrů, jako jsou například velcí střevlíci. Naopak výskyt **brouka lesáka rumělkového** (*Cucujus cinnaberinus*) svědčí o dobrém stavu a funkci luňů hraničního meandru. Ohrožení tohoto druhu představuje například odstraňování starých doupných stromů během zdravotních výběrů a z bezpečnostních důvodů, odstraňování suchých (stojících nebo padlých) stromů z lesních porostů.

Kromě výše zmíněného druhu podléhají zákonné ochraně i tyto brouci: **páchník hnědý** (*Osmoderma eremita*), **střevlíci** (*Eucarabus ullrichi* a *Eucarabus scheidleri*) a motýli: **modrásek bahenní** (*Maculinea nausithous*), **ohniváček černočárny** (*Lycena dispar*). K zajímavým druhům zdejší fauny bezobratlých patří také **otakárek fenýklový** (*Papilio machaon*), **batolec duhový** (*Apatura iris*), **batolec červený** (*Apatura ilia*), **bělopásek topolový** (*Limenitis populi*), tak i vážka **motýlice lesklá** (*Calopteryx splendens*). **Motýlice** je dravcem a loví jiné druhy hmyzu. Může se ji vidět nejčastěji kolem tekoucích vod velkých nížinných řek, v tomto případě kolem Odry. Wązki jsou velmi užitečné, jejich larvy se živí larvami komárů.

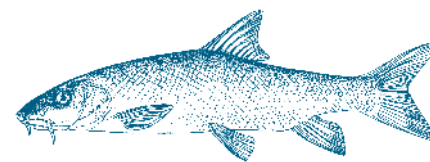

Jaz (*Leuciscus idus*)
Jelec/ Ide/ Jaksch

deus sericeus amarus) and **Thunderfish** (*Misgurnus fossilis*). Both of them live in the river's branches. Here it is also possible to spot the **Ide** (*Leuciscus idus*), **Minnow** (*Phoxinus phoxinus*) and **Barbel** (*Barbus barbus*). But dear tourist, please be careful! The spawn and meat of **Barbel** during spawning season are poisonous.

Of the rare invertebrates the **Sandwolfspinn** (*Arctosa cinerea*) deserves most attention. It's occurrence is a sign of dynamic processes of river morphology development, as this spider prefers inhabiting new gravel banks. This species builds its holes over water banks and it lies waiting for crossing insects – often not necessarily helpless and considerably sized ones such as large ground beetles. However, the occurrence of the **Flat Bark Beetle** (*Cucujus cinnaberinus*) testifies for good state and functioning of the **Odra River border meanders** riverine forest. The existence of this species is threatened by i.e. removal of old and dead trees from the forest that is undertaken frequently for sanitary and safety considerations. Many of these trees have hollows suitable for housing numerous species.

Beside this species the **Hermit Beetle** (*Osmoderma eremita*), **Carabuses** (*Eucarabus ullrichi* and *Eucarabus scheidleri*); butterflies: **Dusky Large Blue** (*Maculinea nausithous*), and **Large Copper Butterfly** (*Lycena dispar*). To other interesting species of local invertebrate fauna belong also **Swallowtail** (*Papilio machaon*), **Purple Emperor** (*Apatura iris*), **Lesser Purple Emperor** (*Apatura ilia*), **Poplar Admiral** (*Limenitis populi*) and dragon-fly **Banded Demoiselle** (*Calopteryx splendens*). Banded Demoiselle is a predator that hunts for other insects. It can be most often met around flowing large lowland rivers – in this case over the Odra River. Dragon-flies are very useful – their larvae feed on mosquitoes' larvae.

Brzana (*Barbus barbus*)
Parma/ Barbel/ Barbe

Zu den anderen Lurchen, die wir an den Mäandern treffen können, gehören: **Gelbbauchunke** (*Bombina variegata*), **Rotbauchunke** (*Bombina bombina*), die **Erdkröte** (*Bufo bufo*), **Wechselkröte** (*Bufo viridis*), **Laubfrosch** (*Hyla arborea*), **Seefrosch** (*Rana ridibunda*) und **Wasserfrosch** (*Rana esculenta*). Das Leben aller dieser Tiere ist in irgendeiner Weise mit der Wasserumwelt verbunden.

Nicht alle wissen, dass der **Laubfrosch** seine Farbe wechseln kann. Diese Fähigkeit ist von äußeren Faktoren wie z.B. Temperatur, Feuchtigkeit und Beleuchtung sowie inneren Faktoren, wie Schmerz, Hunger abhängig. Er kann gelb, grau, olive, lila, braun oder fast schwarz aussehen. Wenn der Faktor, der die Farbveränderung verursacht hat, verschwindet, kehrt die normale grüne Farbe zurück. Der Laubfrosch bewohnt Böschungen und mit niedrigen Sträuchern und Laubbäumen bewachsene Stellen.

An den **Grenzmäandern der Oder** leben 19 Arten von Fischen, von denen **Bitterling** (*Rhodeus sericeus*) und **Schlammpeitzger** (*Misgurnus fossilis*) zu den geschützten Arten zählen, die Altarme bewohnen. In den Odergewässern kann man auch **Jaksch** (*Leuciscus idus*), **Elritze** (*Phoxinus phoxinus*) und **Barbe** (*Barbus barbus*) finden. Vorsicht: Laich und Fleisch der Barbe sind während der Laichzeit.

Bei den geschützten wirbellosen Tieren lohnt es sich, der **Sand-Wolfspinn** (*Arctosa cinerea*) Aufmerksamkeit zu schenken. Ihr Vorkommen weist auf eine dynamische Entwicklung der Flussmorphologie hin, weil sie auf neu entstehenden Kiesbänken heimisch ist. Diese Art baut ihre Höhlen an den Ufern und lauert auf die vorbeiziehenden Insekten. Manchmal sind diese gar nicht so wehrlos und von beträchtlicher Größe, wie z.B. grosse Läufer.

Das Vorkommen des **Scharlachkäfers** (*Cucujus cinnaberinus*) weist darauf hin, dass die Bänke des Grenzmäaders gut funktionieren und gut erhalten sind. Eine Bedrohung für diese Art stellt u.a. die Entfernung von alten, höhlenreichen Bäumen im Rahmen von Waldarbeiten dar.

Ausser der eben genannten Art sind **Eremite** (*Osmoderma eremita*), **Laufkäfer** (*Eucarabus ullrichi*) sowie die Schmetterlinge **Dunkler Wiesenknapf** (*Maculinea nausithous*), **Grosser Feuer-**

Paž królowej (*Papilio machaon*)
Otakárek fenyklový/ Swallowtail/ Schwalbenschwanz

Flora

Zachowane i ciągle żywe procesy koryto-
twórcze, swobodny transport rumowiska oraz
regularne wylewy warunkują i wspierają rozwój
zbiorowisk roślinnych, typowych dla obszarów
zalewowych meandrujących rzek. Na obu brze-
gach rzeki stwierdzono siedem typów siedlisk.
Wymienione są one w tzw. dyrektywie siedlisko-
wej Unii Europejskiej. Od tych biotopów zależne
są rozmnażające się tu gatunki zwierząt.

Elementami tego ekosystemu, tak bogatego
pod względem różnorodności flory, są naturalne
jeziora eutroficzne. Tutaj, w zespole lilií wod-
nej (*Nuphar-Nymphaeetum*), można zobaczyć
grażela żółtego (*Nuphar luteum*) i **grzybienie
białe** (*Nymphaea alba*). Uważny turysta spotkać
może również **wywłócznika okółkowego** (*My-
riophyllum verticillatum*), **moczarkę kanadyjską**
(*Elodea canadensis*) i **rdestnicę kędzierzawą**
(*Potamogeton crispus*), która swój atrakcyjny
wygląd zawdzięcza pofalowanym liściom.

Biotop

Obszar zamieszany przez organizmy żywe
o tych samych lub bardzo zbliżonych wymaga-
niach życiowych.

Flóra

Přetrvávající a neustále probíhající koryto-
tvorné procesy, volný přesun sutí a pravidelné záplavy
podmiňují a podporují rozvoj rostlinných stano-
višť, typických pro zaplavované území mean-
drujících řek. Na obou březích řeky bylo zjištěno
sedm typů stanovišť. Jsou vyjmenované v tak
zvané směrnici o stanovištích EU. Na těchto bio-
topech závisí podmínky pro rozvoj a rozmno-
žování živočišných druhů.

Tady, ve skupině **vodních lilií** (*Nuphar-
Nymphaeetum*) můžete zde najít **stulík žlutý**
(*Nuphar luteum*) a **leknín bílý** (*Nymphaea alba*).
Pozorný turista může najít **stolistek přeslenitý**
(*Myriophyllum verticillatum*), **vodní mor kanad-
ský** (*Elodea canadensis*) a **rdest kadeřavý** (*Pota-
mogeton crispus*), který za svůj atraktivní vzhled
vděčí zvlněným listům.

Přítomná jsou také seskupení **závitky mnoho-
korénné** (*Spirodela polyrrhiza*) a **okřehku men-
šího** (*Lemna minor*). V blízkosti vodních nádrží
rostou: **zevar vzpřímený** (*Sparganium erectum*)
a **štovík koňský** (*Rumex hydrolapathum*).

Dalším druhem stanoviště jsou bylinná spo-
lečenstva – hojně se rozvíjející na úrodných pů-
dách společenstva rostlin rostoucí kolem řek
a tvořena hlavně bylinami. Mezi nimi převládá
opletník plotní (*Calystegia sepium*), který se rád
pne po keřích a stromech, podobně jako **chmel**
(*Humulus lupulus*). Na takových stanovištích se vy-
skytuje **ostružiník ježiník** (*Rubus caesius*), **máta
dlouholistá** (*Mentha longifolia*) a **vrbovka chlu-
patá** (*Epilobium hirsutum*), využívaná ve velkém
rozsahu v bylinářství.

Nížinné kosené louky jsou biotop, kde se vy-
skytuje například pro dobytek jedovatý **pryskyřník
prudký** (*Ranunculus acris*), **štírovník růžkatý**
(*Lotus corniculatus*) a **bolševník obecný** (*Herac-
leum sphondylium*). Nezralé výhonky bolševníku
obecného obsahují alkohol metylový a etylový,

Biotop

Plocha obývána živými organismy se stejnými
nebo podobnými životními nároky.

Flora

The preserved and living river-bed processes,
free transportation of debris as well as regular
overflows condition and support the development
of plant communities, typical for flood areas of
meandering rivers. On both banks of the river se-
ven types of such unique habitats can be obser-
ved. All of them, because of their uniqueness, are
listed on the so called **Habitat Directive** of the
European Union. The existence and reproduction
of local animals depends on the condition of the-
se **biotopes**.

Some of the elements of this ecosystem, so
rich in flora biodiversity, are naturally **eutrophic
lakes**. Here in the **Waterlily** (*Nuphar-Nymphae-
etum*) assembly it is possible to see the **Yellow
Pond Lily** (*Nuphar luteum*) and **White Water-
lily** (*Nymphaea alba*). An attentive tourist can
also spot here the **Whorled Water-milfoil** (*My-
riophyllum verticillatum*), **Canadian Waterweed**
(*Elodea canadensis*) and **Curly Leaf Pondweed**
(*Potamogeton crispus*) which owes its attractive
appearance to wavy leaves.

Grażel žóty (*Nuphar luteum*)
Stulík žlutý/ Yellow Pond Lily/ Gelbe

Biotope

An area inhabited by living organisms of
identical or similar life requirements.

falter (*Lycaena dispar*). Zu den interessanten
Arten der hiesigen Fauna der Wirbellosen gehört
auch der **Schwalbenschwanz** (*Papilio machaon*),
Grosser Schillerfalter, (*Apatura iris*), **Kleiner
Schillerfalter** (*Apatura ilia*), **Admiral** (*Limenitis
populi*) und die **Gebänderte Prachtlibelle** (*Calop-
teryx splendens*) geschützt. Die letztgenannte Li-
bellenart ist ein Räuber und jagt andere Insekten.
Man kann sie am häufigsten an den Gewässern
der grossen Tieflandflüsse, in diesem Fall an der
Oder, bemerken. Die Libellen sind sehr nützlich,
ihre Larven verzehren Mückenlarven.

Pflanzenwelt

Die das Flussbett gestaltenden Prozesse, frei-
er Transport von Sedimenten und regelmässige
Überschwemmungen, bedingen und unterstützen
die Entwicklung von Pflanzengemeinschaften, die
für die Überschwemmungsgebiete mäandrieren-
der Flüsse typisch sind. An den Flussufern hat
man sieben Arten von Lebensraumtypen festge-
stellt. Sie werden in der sog. FFH Richtlinie (Flora,
Fauna, Habitat Richtlinie) der Europäischen
Union genannt. Von diesen Biotopen sind die
sich ansiedelnden Tiere abhängig.

Zu diesen hinsichtlich der Mannigfaltigkeit ih-
rer Pflanzenwelt gekennzeichneten Lebensräumen
gehören natürliche eutrophe Seen. In den (*Nu-
pharo-Nymphaeetum*) kann man **Seerosen**, dar-
unter die **Gelbe** (*Nuphar luteum*) und die **Weisse
Seerose** (*Nymphaea alba*) finden. Der auf-
merksame Tourist findet hier das **Quirlige Tau-
sendblatt** (*Myriophyllum verticillatum*), die **Ka-
nadische Wasserpest** (*Elodea canadensis*) und
Krauses Leichkraut (*Potamogeton crispus*), das
sein attraktives Aussehen den gefalteten Blättern
verdankt Auch **Wasserlinse** (*Spirodela polyrrhiza*)
und **kleine Teichlinse** (*Lemna minor*), **Igelkolben**
(*Sparganium erectum*) und **Fluss Ampfer** (*Ru-*

Biotop

Ein Biotop ist ein Gebiet, das von Lebewesen
mit ähnlichen oder gleichen Lebensbedürfnis-
sen bewohnt wird.

Obecne są także skupiska **spirodeli wielokojowej** (*Spirodela polyrrhiza*) i **rzęsy drobnej** (*Lemna minor*), a w pobliżu zbiorników wodnych rosną: **jeżogłówka gałęzista** (*Sparganium erectum*) i **szczaw lancetowaty** (*Rumex hydrolapatum*).

Kolejnym siedliskiem są zbiorowiska ziołoroślów – bujnie rozwijające się na żyznej ziemi skupiska roślin w otoczeniu rzek, tworzone głównie przez rośliny zielne. Wśród nich prym wiedzie **kielisznik zaroślowy** (*Calystegia sepium*), wspinający się po krzewach i drzewach, podobnie jak **chmiel zwyczajny** (*Humulus lupulus*). W takich siedliskach występuje **jeżyna popielica** (*Rubus caesius*), **mięta** (*Mentha longifolia*) i **wierzbownica** (*Epilobium hirsutum*), na dużą skalę wykorzystywane w ziołolecznictwie.

Nizinne łąki kośne to biotop, w którym występują m.in. trujący dla bydła **jaskier ostry** (*Ranunculus acris*), **komonica zwyczajna** (*Lotus corniculatus*) i **barszcz zwyczajny** (*Heracleum sphondylium*). Niedojrzałe pędy barszczu zwyczajnego zawierają alkohol metylowy i etylowy, dlatego jego spożycie może powodować zatrucia wśród bydła. W średniowiecznej Europie przyrządzano z niego kwaśną polewkę zwaną barszczem. Obecnie młode pędy używane są jako składnik sałatek i przyrządzane podobnie jak szpinak. Roślinie tu również trująca **trybula leśna** (*Anthriscus sylvestris*), **wyka płotowa** (*Vicia sepium*), **wyka ptasia** (*Vicia cracca*) i **biedrzynek wielki** (*Pimpinella major*). Do innych, występujących tu gatunków możemy zaliczyć: **pępawę błotną** (*Crepis paludosa*), **ostrożeńca warzywnego** (*Cirsium oleraceum*) i **krwiściągę lekarskiego** (*Sanguisorba officinalis*). Tego rodzaju siedlisko jest bardzo ważne dla motyli: **modraszka nausitousa** i **czerwończyka nieparka**.

Wśród rosnących tu krzewów dostrzeżemy **wierzbę wiciową**, tzw. **witwę** (*Salix viminalis*), **wierzbę trójpręcikową** (*Salix triandra*), podrosty **wierzby białej** i **kruchej** oraz **czarny bez** (*Sambucus nigra*). W runie występują gatunki obcego pochodzenia, takie jak: **rdostowiec ostrokończysty** (*Reynoutria japonica*) i **słonecznik bulwiasty** (*Helianthus tuberosus*) czyli „polski żeń-szeń”, wskazany przy takich dolegliwościach, jak: cukrzyca, schorzenia gastryczne, otyłość czy choroby serca. Występującym tu gatunkiem obcego

proto jego pozření může dobytku způsobit otravu. Ve středověké Evropě byla z něj připravována kyselá polévka nazývaná boršč. V současnosti jsou mladé výhonky používány do salátů a připravovány stejným způsobem jako špenát. Roste zde také jedovatý **kerblík lesní** (*Anthriscus sylvestris*), **vikev plotní** (*Vicia sepium*), **vikev ptačí** (*Vicia cracca*) a **bedrník větší** (*Pimpinella major*). K dalším zde se vyskytujícím druhům můžeme zařadit: **škardu bahenní** (*Crepis paludosa*), **pcháče zelinného** (*Cirsium oleraceum*) a **kravec toten** (*Sanguisorba officinalis*). Takové stanoviště je velmi důležité pro motýli **modráška bahenního** a **ohniváčka černočárného**.

Mezi zde rostoucími keři najdeme **vrbu košíkářskou** (*Salix viminalis*), **vrbu trojmužnou** (*Salix triandra*), podrosty **vrby bílé** a **křehké** a také **bez černý** (*Sambucus nigra*). V bylinném patře se vyskytují i cizokrajné druhy jako jsou: **křídlatka japonská** (*Reynoutria japonica*) a **topinambur hlíznatý** (*Helianthus tuberosus*) neboli polský „žen-šen”, doporučovaný k léčbě cukrovky, onemocnění trávicího traktu, obezity nebo srdečních onemocnění. Vyskytuje se zde ještě jeden druh cizího původu: **netýkavka žláznatá** (*Impatiens roylei*). Nacházíte-li se v blízkosti netýkavky, je cítit silně „aroma” této rostliny.

Z domácích druhů jsou typickými představiteli vrbových a topolových lužních lesů: **chrostice rákosovitá** (*Phalaris arundinacea*), **rákos obecný** (*Phragmites communis*), **opletník plotní** (*Calystegia sepium*), **chmel otáčivý** (*Humulus lupulus*), **ostružiník ježiník** (*Rubus caesius*), **popenec obecný** (*Glechoma hederacea*) a **psineček psi** (*Agrostis canina*).

Smišené dubohabrové lesy s jasanem, rostoucí podél velkých řek, jako je Odra, jsou příkladem biocenózy, ve které je zastoupen: **jilm vaz** (*Ulmus laevis*), **lípa malolistá** (*Tilia cordata*), **jasan ztepilý** (*Fraxinus excelsior*), **dub letní** (*Quercus robur*), **habr obecný** (*Carpinus betulus*), **javor klen** (*Acer pseudoplatanus*). **Jasan** má velmi ceněné dříví využívané v nábytkářství, k výrobě parket, strojních dílů, sportovních nástrojů nebo vesel. Naopak dříví **habru** je tvrdé, těžké, pružné a špatně opracovatelné, proto se využívá nejčastěji jen k topení. Dříve se s ohledem na jeho tvrdost z něho vyráběla například mlýnská kola a z větví klícky pro ptáky.

Present are concentrations of **Giant Duckweed** (*Spirodela polyrrhiza*) and **Lesser Duckweed** (*Lemna minor*), while in the vicinity of water reservoirs grow **Branched Bur-reed** (*Sparganium erectum*) and **Sorrel** (*Rumex hydrolapatum*).

Others types of habitats present here are the herb communities that vividly develop on the fertile soils surrounding the river. They are mostly composed of herbaceous plants. Among them, a prominent place is occupied by **Hedge Bindweed** (*Calystegia sepium*) that likes to climb on shrubs and trees similarly to **Hops** (*Humulus lupulus*). In such habitats it is also possible to encounter the **European Dewberry** (*Rubus caesius*), **Habek Mint** (*Mentha longifolia*) and **Hairy Willow-Herb** (*Epilobium hirsutum*) plants widely used in phytotherapy.

Lowland hay-growing meadows represent a type of biotope which consists i.e. of poisonous for cattle **Meadow Buttercup** (*Ranunculus acris*), **Birds Foot Trefoil** (*Lotus corniculatus*) and **Hogweed** (*Heracleum sphondylium*). The unripe sprouts of the Hogweed contain methanol and ethanol, therefore its consumption can cause poisoning of the cattle. In medieval Europe it was used to prepare a sour soup called borsch. Presently, these young sprouts are used as a component of salads and prepared similarly to spinach. Poisonous **Wild Chervil** (*Anthriscus sylvestris*) also grows here among **Bush Vetch** (*Vicia sepium*), **Tufted Vetch** (*Vicia cracca*) and **Greater Burnet Saxifrage** (*Pimpinella major*). Other species present are: **Marsh Hawksbeard** (*Crepis paludosa*), **Cabbage Thistle** (*Cirsium oleraceum*) and **Great Burnet** (*Sanguisorba officinalis*). This kind of habitat is very important for **Dusky Large Blue** and **Large Copper** butterflies.

Among the shrubs it is easy to see **Common Osier** (*Salix viminalis*), **Almond Willow** (*Salix triandra*), undergrowths of **White** and **Crack Willows** as well as of **European Elder** (*Sambucus nigra*). Within the ground cover there are some alien species such as **Japanese Knotweed** (*Reynoutria japonica*) and **Jerusalem Artichoke** (*Helianthus tuberosus*) called here „Polish ginseng,” advised for such ailments as diabetes, gastric illnesses, obesity or heart diseases. Another “foreigner” here is **Himalayan Balsam** (*Im-*

mex hydrolapatum) sind hier häufig anzufinden.

Das nächste Biotop bilden Staudenfluren. In der Nähe von Flüssen und bestehen hauptsächlich aus Kräutern. Unter ihnen sind besonders zahlreich Ufer Zaunwinde (*Calystegia sepium*) und **Hopfen** (*Humulus lupulus*), der sich um Bäume und Sträucher schlingt. In diesem Biotop treten auch **Kratzbeere** (*Rubus caesius*), **Ross – Minze** (*Mentha longifolia*) und **Behaartes Weidenröschen** (*Epilobium hirsutum*), auf, die in der Naturheilkunde Anwendung finden.

Die in der Niederung liegenden Wiesen bilden ein Biotop, in dem u.a. giftiger **Scharfer Hahnenfuss** (*Ranunculus acris*), **Gemeiner Hornklee** (*Lotus corniculatus*), **Wiesenbärenklau** (*Heracleum sphondylium*) wachsen. Unreife Triebe des Wiesenbärenklaus enthalten Methyl- und Äthylalkohol, deswegen kann sein Konsum Vergiftungen bei Rindern verursachen. Im mittelalterlichen Europa hat man daraus Sauersuppe, die Borschtsch genannt wurde, zubereitet. Heute werden seine jungen Sprossen für Salate verwendet und zum Teil ähnlich wie Spinat zubereitet. Zu den anderen hier auftretenden Arten zählen **Wiesenkerbel** (*Anthriscus sylvestris*), **Zaunwicke** (*Vicia sepium*), **Vogelwicke** (*Vicia cracca*) und **Grosse Bibernelle** (*Pimpinella major*). Hier trifft man auch **Sumpfpippau** (*Crepis paludosa*), **Kohldistel** (*Cirsium oleraceum*), und **Grossen Wiesenkopf** (*Sanguisorba officinalis*). Diese Biotope sind für den **Grossen Feuerfalter** und für den **Dunklen Wiesenkopf** sehr wichtig.

An Sträuchern zu erwähnen sind **Korbweide** (*Salix viminalis*), **Mandelweide** (*Salix triandra*), **Silberweide**, **Bruchweide** und **Holunder** (*Sambucus nigra*). In der Krautschicht treten Arten fremder Herkunft auf, wie z.B.: **Japanischer Staudenknöterich** (*Reynoutria japonica*) und **Topinambur** (*Helianthus tuberosus*), hier als „polnischer Gin-seng“ bekannt, der bei vielen Beschwerden (Zuckerkrankheit, gastrische Erkrankungen, Dickleibigkeit und Herzkrankheiten) empfohlen wird. Fremder Herkunft ist auch das **Drüsiges Springkraut** (*Impatiens roylei*). Wenn wir in der Nähe verweilen, spüren wir das starke Aroma dieser Pflanze.

An heimischen Arten, die für Weichholzaunen charakteristisch sind, kann man hier **Rohrglanz-**

pochodzenia jest również **niecierpek himalajski** (*Impatiens roylei*). Kiedy przebywa się w bliskości **niecierpka**, wyczuwalny jest głęboki „aromat” tej rośliny.

Z rodzimych gatunków charakterystycznych dla łąk wierzbowo-topolowych, spotkać można **mozgę trzcinową** (*Phalaris arundinacea*), **trzcinę pospolitą** (*Phragmites communis*), **kielisznika zarosłowego** (*Calystegia sepium*), **chmiel zwyczajny** (*Humulus lupulus*), **jeżynę popielicę** (*Rubus caesius*), **bluszczkę kurdybanka** (*Glechoma hederacea*) oraz **mietlicę** (*Agrostis canina*).

Lasy mieszane dębowo-wiązowo-jesionowe, występujące wzdłuż dużych rzek, takich jak Odra, są przykładem biocenozy, w której występuje: **wiąz szypułkowy**, tzw. **limak** (*Ulmus laevis*), **lipa drobnolistna** (*Tilia cordata*), **jesion wyniosły** (*Fraxinus excelsior*), **dąb szypułkowy** (*Quercus robur*), **grab** (*Carpinus betulus*), **jawor** (*Acer pseudoplatanus*). Jesion ma bardzo cenne drewno wykorzystywane w meblarstwie do produkcji parkietów, części maszyn, przyrządów gimnastycznych czy wiosł. Natomiast drewno **grabu** jest twarde, ciężkie, sprężyste i trudne w obróbce, wykorzystywane na opał. Dawniej ze względu na twardość robiono z niego m.in. koła młyńskie, a z gałęzi – klatki dla ptaków.

W warstwie krzewów występuje również **dereń świdwa** (*Cornus sanguinea*), **głóg jednoszyjkowy** (*Crataegus monogyna*) i **trzmielina europejska** (*Euonymus europaeus*). Głóg ma zastosowanie jako roślina lecznicza – zarówno kwiaty, jak i owoce głogu wykazują działanie lecznicze przy schorzeniach układu krążenia.

Naturalne lasy łąkowe występują po obu stronach granicy wzdłuż brzegów meandrów. Łąki porastają jedynie polską stronę tego odcinka doliny Odry. Po czeskiej stronie obszaru meandrów ostatnie łąki zostały zaorane w 2001 r.

Wierzba krucha (*Salix fragilis*)
Vrba křehká/ Crack Willow/
Silberweide

V keřovém patře se vyskytuje také **švida obecná** (*Cornus sanguinea*), **hloh jednosemenný** (*Crataegus monogyna*) a **brslen evropský** (*Euonymus europaeus*). Hloh se využívá jako léčivá rostlina. Květy i plody hlohu vykazují léčivé účinky při onemocněních oběhové soustavy.

Přírodní lužní lesy se vyskytují na obou stranách hranice podél břehů meandrů. Louky se vyskytují pouze na polské straně hranice, v Česku byly zaorány v roce 2001.

patiens roylei). While being near this plant you can smell a deep “aroma” in the air..

Among native species characteristic for riparian forests one may find the **Reed Canarygrass** (*Phalaris arundinacea*), **Common Reed** (*Phragmites communis*), **Hedge Bindweed** (*Calystegia sepium*), **Hoops** (*Humulus lupulus*), **European Dewberry** (*Rubus caesius*), **Ground Ivy** (*Glechoma hederacea*) and **Velvet bentgrass** (*Agrostis canina*).

Riparian mixed forests of *Quercus robur*, *Ulmus laevis* and *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* or *Fraxinus angustifolia* occurring along the Odra River are the best example of biocenosis. In the **Odra River border meanders** there are: **European White Elm** (*Ulmus laevis*), **Small-Leaved Lime** (*Tilia cordata*), **European Ash** (*Fraxinus excelsior*), **Common Oak** (*Quercus robur*), **European Hornbeam** (*Carpinus betulus*) and **Sycamore Maple** (*Acer pseudoplatanus*). The European Ash has very valuable wood used for the production of furniture, parquet floors, machine parts, gymnastic instruments or paddles. The European Hornbeam's wood on the other hand is hard, heavy, springy and as such difficult for processing. Most often it is used for fuel. Formerly, due to its hardness it was used for mill wheels and its branches were used for bird cages.

Within the shrubs layer there are also present **Red Dogwood** (*Cornus sanguinea*), **Whitethorn** (*Crataegus monogyna*) and **Common Spindle Tree** (*Euonymus europaeus*). The Whitethorn has some healing medicinal use – both its flowers and fruits show some healing functions for illnesses of blood circulation. Riparian forests occur on both sides of the border along the shores of the meanders. Meadows overgrow only the Polish side of the border as in the Czech Republic they were ploughed in 2001.

gras (*Phalaris arundinacea*), **Schilfrohr** (*Phragmites communis*), **Hopfen** (*Humulus lupulus*), **Ufer-Zaunwinde** (*Calystegia sepium*), **Kratzbeere** (*Rubus caesius*), **Gundermann** (*Glechoma hederacea*) und **Hunds-Straussgras** (*Agrostis canina*) antreffen.

Die entlang der grossen Flüsse, wie hier der Oder, auftretenden Eichen – Eschen – Ulmen Mischwälder sind ein Beispiel für eine Biozönose (Tabelle: Biozönose), in der wir Flatterulme (*Ulmus laevis*), **Winterlinde** (*Tilia cordata*), **Esche** (*Fraxinus excelsior*), **Stieleiche** (*Quercus robur*), **Hainbuche** (*Carpinus betulus*) und **Bergahorn** (*Acer pseudoplatanus*) finden können. Das Eschenholz ist sehr kostbar und wird bei der Möbel- und Parkettherstellung, beim Maschinenbau, und für Sportgeräte und Ruder verwendet. Demgegenüber ist Buchenholz hart, schwer, lastisch, unbequem bei der Bearbeitung und wird daher häufig als Heizmaterial benutzt. Früher hat man aus Buchenholz wegen seiner Härte Mühlräder und aus den Ästen Vogelkäfige angefertigt.

In der Strauchschicht dieser Mischwälder finden sich **Blutroter Hartriegel** (*Cornus sanguinea*), **Eingriffeliger Weissdorn** (*Crataegus monogyna*) und **Gewöhnliches Pfaffenhütchen** (*Euonymus europaeus*). Der Weißdorn findet Anwendung als Heilpflanze. Seine Blüten wie auch die Früchte besitzen eine heilende Kraft bei Kreislaufstörungen.

Natürliche Uferwälder treten an den beiden Seiten der Grenze entlang der Mäander auf. Wiesen trifft man nur auf der polnischen Seite der Grenze an. In Tschechien wurden sie 2001 zu Ackerland umgepflügt.

Biocenoza

To naturalny zespół populacji organizmów żywych danego środowiska (biotopu), należących do różnych gatunków, ale powiązanych ze sobą różnorodnymi czynnikami ekologicznymi.

Biocenoza

Přírodní soubor živočišných populací daného prostředí (biotopu), které patří k různým, ale vzájemně propojeným druhům.

Biocenosis

A natural assembly of populations of live organisms in a given environment (biotope) that belongs to different species and is connected by a variety of ecological factors.

Biozönose

Ist eine natürliche Gemeinschaft von Lebewesen in einer gegebenen Umwelt, die verschiedenen Arten angehören und über mannigfaltige oekologische Faktoren voneinander abhängen.

Wspólnie chronimy przyrodę nad Odrą

Transgraniczna współpraca między Polską a Czechami ma na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów oraz poprawę jakości życia mieszkającej tam ludności. Na tym terenie ważnym elementem łączącym oba państwa jest ochrona przyrody, a w szczególności – **granicznych meandrów Odry**.

Fragment starorzecza w meandrach/ Mrtvé rameno na úseku meandrů/ Fragment of old river bed in the meanders/
Altarm an der Grenzmäander

Společně chraňme přírodu kolem Odry

Cílem příhraniční spolupráce Polska a Česka je upevnění a další rozvoj sousedských kontaktů a zlepšení životních podmínek zdejších obyvatel. Důležitým prvkem na tomto území, spojujícím oba státy, je ochrana přírody a zejména **hraničních meandrů Odry**.

Transboundary protection of the Odra River nature

The transboundary co-operation between Poland and Czech Republic aims at strengthening and further development of good neighborly contacts. Another goal of this relationship is the improvement of the quality of life of local inhabitants. As this quality largely depends on the quality of the environment, the protection of nature and especially protection of the **Odra River border meanders** is a priority for both neighbors.

Throughout history Great European rivers have been regulated, fastened within their banks, cut by sluices and dams. The border, meandering section of the Odra River, located between Bohumín, Chałupki and Zabelków belongs to these few places in Europe where on a large river the natural geomorphologic processes are still well preserved. Maintenance of these processes is a necessary condition for the protection of rare and endangered animal and plant species living in this area. Therefore, both on the Polish and Czech side of the River, nature protection works were undertaken allowing for preservation of the exceptional values of this area. Effective protection of the **Odra River border meanders** in the framework of European network of Natura 2000 sites requires activity from both countries.

As a result of WWF Poland's activities, the Polish side of the **Odra River border meanders** is already under legal protection. As a „Landscape Protection Area” it carries the name of the „Meandry Rzeki Odry” (Odra River Meanders) based on the Silesian Voivode's Decree from October 29, 2004. Other outcomes of WWF and other NGOs activities within the area of meanders include opening the Nature Path in the autumn of 2006 as well as preparing educational materials for school children from both sides of the border, holding nature conservation field lessons in the meanders, showing the effects of transboundary co-operation and providing for the integration of local youth.

Significant successes with the protection of this splendid area were also achieved in the Czech Republic. Due to the occurrence here of the **Beetle *Osmoderma eremita*** and the **Flat Bark**

Gemeinsam schützen wir die Natur an der Oder

Die grenzüberschreitende Zusammenarbeit zwischen Polen und Tschechien soll die Entwicklung der nachbarlichen Beziehungen verstärken und den Lebensstandard der dort lebenden Bevölkerung erhöhen. Ein wichtiges Element, das die beiden Staaten auf diesem Gebiet verbindet, ist der Naturschutz, insbesondere der Schutz der **Grenzmäander der Oder**.

Zahlreiche grosse, europäische Flüsse wurden begradigt, ihre Ufer wurden eingeeengt und durch Schleusen und Dämme festgelegt. Der Abschnitt der mäandrierenden Oder, der sich zwischen Bohumín, Chałupki und Zabelków befindet, gehört zu den wenigen Stellen in Europa, wo an einem grossen Fluss noch natürliche geo-morphologische Prozesse ablaufen können. Die Bewahrung dieser Prozesse ist für den Schutz der hier vorhandenen seltenen und vom Aussterben bedrohten Tier- und Pflanzenarten erforderlich. Deswegen wurden sowohl auf der polnischen als auch auf der tschechischen Seite Schutzmassnahme eingeleitet, die den Erhalt der aussergewöhnlichen Werte dieser Gegend ermöglichen. Der erfolgreiche Schutz der Grenzmäander der Oder, im Rahmen des europäischen Natura 2000 Netzwerkes, erfordert Aktivitäten in beiden Ländern.

Dank der Bemühungen des WWF Polen wurde dieses Gebiet auf der polnischen Seite unter Schutz gestellt und als Landschaftsschutzgebiet auf Grund der Verordnung des Woiwoden von Schlesien vom 29 Oktober 2004 „Mäander der Oder“ ausgewiesen. Zu den Erfolgen der Aktivitäten an den Mäandern zählen ein Naturlehrpfad und die Konzeption von Unterrichtsstunden im Gelände, die auf beiden Seiten der Grenze durchgeführt werden können. Ziel ist es, die ausserordentlichen Vorzüge dieses Gebietes für Bildung und Wissenschaft, grenzüberschreitende Zusammenarbeit und Jugendaustausch auszunutzen.

Auch auf der tschechischen Seite hat man bei den Bemühungen zum Schutz dieser herrlichen Gebiete bedeutende Erfolge erzielt. Da hier **Eremiten** und **Scharlachkäfer** vorkommen, wurde dieses Gebiet in der tschechischen Republik 2003 zur Liste der FFH Schutzgebiete

Wielkie europejskie rzeki zostały uregulowane, przecięte śluzami i tamami. Graniczny, meandrujący odcinek Odry, położony między *Bohuminem*, *Chalupkami*, a *Zabelkowem*, należy do niewielu miejsc w Europie, gdzie na dużej rzece zachowały się jeszcze naturalne procesy geomorfologiczne. Zachowanie tych procesów jest warunkiem koniecznym dla ochrony występujących tu rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt. Dlatego zarówno po stronie polskiej, jak i czeskiej, zostały podjęte działania ochronne, umożliwiające zachowanie wyjątkowych walorów tego obszaru. Skuteczna ochrona granicznych meandrów Odry w ramach europejskiego systemu Natura 2000 wymaga bowiem aktywności w obu krajach.

Dzięki działaniom WWF Polska po polskiej stronie doprowadzono już do objęcia tego obszaru ochroną jako „Obszar Chronionego Krajobrazu”. Nosi on nazwę „Meandry rzeki Odry” na mocy Rozporządzenia wojewody śląskiego z 29 października 2004 r. Efektem działań zainicjowanych przez WWF na obszarze meandrów powstała także ścieżka przyrodnicza oraz konspekty lekcji terenowych, możliwych do przeprowadzenia po obu stronach granicy. Ich celem jest umożliwienie wykorzystania wyjątkowych walorów tego terenu do celów edukacyjnych i naukowych, współpraca transgraniczna, jak i nawiązywanie kontaktów wśród najmłodszych.

Także po stronie czeskiej odniesiono już znaczące sukcesy w staraniach o ochronę tych wspaniałych terenów. Z uwagi na występowanie tu **pachnicy dębowej** i **zgniotka cynobrowego**, obszar ten został zgłoszony w 2003 r. do wykazu Specjalnych Obszarów Ochrony (SOO) sieci

Velké evropské řeky byly regulovány, protunuty jezy a přehradami. Hraniční, meandrující tok Odry se nachází mezi *Bohuminem*, *Chalupkami* a *Zabelkowem* a patří k několika málo místům v Evropě, kde se na velké řece dochovaly přírodní geomorfologické procesy. Zachování tohoto procesu je podmínkou nutnou k ochraně zde se vyskytujících, vzácných a vyhynulých druhů rostlin a zvířat. Z tohoto důvodu byly na polské i české straně zahájeny ochranné snahy o zachování výjimečných hodnot tohoto území. Skutečná ochrana hraničních meandrů Odry v rámci evropského systému Natura 2000 vyžaduje aktivitu obou stran.

Díky snahám WWF Polsko byla na polské straně vyhlášena na tomto území ochrana. Podle nařízení slezského vojedy ze 29.10.2004 je toto chráněné území nazýváno Meandry řeky Odry. Výsledkem snah WWF byla v oblasti meandrů zřízena naučná přírodovědná stezka s konspekty terénních vyučovacích hodin, které mohou probíhat na obou stranách. Jejich cílem je umožnit využití výjimečných hodnot tohoto tématu pro vzdělání a výuku, příhraniční spolupráci a navazování kontaktů mezi nejmladšími občany.

Také na české straně bylo dosaženo významných úspěchů ve snaze chránit toto nádherné území. S ohledem na výskyt **páchníka hnědého** a **lesáka rumělkového** bylo v roce 2003 toto území zařazeno jako „Meandry dolní Odry” na národní seznam zvláště chráněných území v České republice v rámci sítě Natura 2000. Dále bylo původně vyznačené významné ptáčí území (IBA, International Bird Area) rozšířeno a navrženo k zařazení na seznam oblasti ochrany ptactva Natura 2000 v České republice pod názvem

Beetle, in 2003 the area was placed on the national list of the Special Areas of Conservation (SAC) as the „Meandry dolní Odry” (Lower Odra River Meanders). The „International Bird Area” (IBA) on the territory of the Czech Republic was enlarged and proposed to be listed in the national register of Special Protection Areas (SPA) under the name of „Heřmanský stav-Odra-Poolzi”. This will allow for the protection of such species as **Kingfisher**, **Little Bittern**, **Marsh Harrier** or **Bluethroat**.

Thanks to the co-operation with local self-governments (particularly with the Commune of Krzyżanowice) it was possible to gain the support of local populations for protecting this area. In a project co-ordinated by WWF Poland, detailed hydrological and environmental investigations of the meanders were also conducted. Scientific analysis for possibilities of introduction of pro-ecological flood protection measures in water management were prepared by Czech and Polish experts. Numerous educational activities were carried out, supported by awareness-raising actions such as the distribution of leaflets about the meanders’ natural values and the promotion of pro-ecological attitudes within local society. All of these activities have been conducted and prepared in Polish and Czech languages.

The activities for the **Odra River border meanders** initiated by WWF Poland were met with large support of local councils and politicians equally on the Polish and Czech side. This permitted for acquiring support from Polish funds: Euroregion Silesia, Voivodeship Fund for Nature Protection and Water Management from Katowice, District Fund for Nature Protection and Water Management from Racibórz, and from

als „Meandry dolni Odry” hinzugefügt. Die bisherige „international Bird Area” (IBA) wurde auf dem Gebiet Tschechiens vergrößert und unter dem Namen „Heřmanský stav-Odra-Poolzi” als Vogelschutzgebiet Verzeichnet Auf diese Weise können solche Arten wie: **Eisvogel**, **Zwerggrohdommel** (*Ixobrychus minutus*), **Rohrweihe** (*Circus aeruginosus*), **Rotsterniges Blaukehlchen** (*Luscinia svecica cyaneacula*), oder **Blaukehlchen** geschützt werden.

Dank der Zusammenarbeit mit den lokalen Selbstverwaltungen (insbesondere mit dem Gemeindefrat Krzyżanowice) ist es gelungen, die Aufmerksamkeit der Bewohner auf den notwendigen Schutz dieses Gebietes zu lenken. Im Rahmen eines Projektes, das der WWF Polen koordiniert, wurden genaue naturwissenschaftliche und hydrologische Untersuchungen durchgeführt. Die Wissenschaftler aus der Tschechischen Republik und aus Polen haben Expertisen verfasst, die Möglichkeiten ökologischer Lösungen aufzeigen, die Wasserwirtschaft und Naturschutz gerecht werden. Es werden Bildungsaktionen durchgeführt, Flugblätter über die Besonderheiten der Natur veröffentlicht, die proökologische Einstellung der Bewohner in den Mäandergebieten wird gefördert. Alle diese Tätigkeiten finden auf polnischer und tschechischer Seite statt.

Die durch den WWF Polen initiierten Aktivitäten zum Erhalt der **Grenzmäander der Oder** fanden grosse Unterstützung bei den Selbstverwaltungen und örtlichen Politikern, sowohl auf der polnischen als auch auf der tschechischen Seite. Das ermöglichte eine Unterstützung des Projektes sowohl aus polnischen (*Euroregion Silesia*, *WFOŚiGW*, *Powiatowy FOŚiGW*) als auch internationalen Fonds (u.a. WWF, UNDP). Die inter-

Obszar Chronionego Krajobrazu

Obszar podlegający ochronie prawnej ze względu na wyróżniające się cechy jego krajobrazu, o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy w szczególności ze względu na możliwości zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem lub chroniony ze względu na istniejące albo odtwarzane korytarze ekologiczne.

Přírodní park

Území podléhající přísné ochraně s ohledem na výjimečnou krajinnotvornou hodnotu a výskyt různých druhů ekosystémů, hodnotu zejména s ohledem na možnost uspokojování potřeb souvisejících s masovou turistikou a rekreací nebo chráněný z důvodů existujících nebo nově vytvořených ekologických koridorů.

Landscape Protection Area

An area subject to legal protection due to the distinguished features of its landscape, diverse ecosystems, valuable especially with regard to the possibility of fulfilling the needs of mass tourism, recreation or protected because of existing, or planned, ecological corridors.

Landschaftsschutzgebiete

Sind wegen ihrer besonderen Landschaftsmerkmale und vielfältigen Ökosystemen rechtlich geschützte Gebiete. Sie dienen u.a. zur Befriedigung der Bedürfnisse des Tourismus und der Erholung, haben aber auch wichtige Funktionen beim Schutz von ökologischen Korridoren.

Natura 2000 w Republice Czeskiej, jako „Meandry dolni Odry”. Z kolei wyznaczona tu wcześniej ostoja ptaków o znaczeniu europejskim (tzw. International Bird Area – IBA) została powiększona i umieszczona na liście proponowanych czeskich Obszarów Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 pod nazwą „Heřmanský stav-Odra-Poolzí”. Pozwoli to na zapewnienie ochrony takim gatunkom, jak: **zimorodek, bączek, błotniak stawowy** czy **podrózniczek**.

Dzięki współpracy z lokalnymi samorządami (szczególnie z Urzędem Gminy Krzyżanowice) udało się zwrócić uwagę samych mieszkańców na potrzebę ochrony tego obszaru. W ramach projektu koordynowanego przez WWF Polska przeprowadzone zostały na tym terenie dokładne badania przyrodnicze i hydrologiczne. Powstały ekspertyzy naukowców z Republiki Czeskiej i Polski dotyczące możliwości proekologicznych rozwiązań w gospodarce wodnej dla zachowania walorów tego miejsca. Prowadzone są akcje edukacyjne, publikowane są ulotki o odkrywanych walorach przyrodniczych, promowane postawy proekologiczne wśród mieszkańców najbliższych okolic meandrów, a wszystkie działania odbywają się w języku polskim i czeskim.

Działania zainicjowane przez WWF Polska na **granicznych meandrach Odry** spotkały się z ogromnym wsparciem samorządów oraz lokalnych polityków, zarówno po stronie polskiej, jak i czeskiej. Pozwoliło to na uzyskanie wsparcia zarówno z polskich funduszy (*Euroregion Silesia*, *WFOŚiGW*, *Powiatowego FOSiGW*) jak i funduszy międzynarodowych (WWF oraz *Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju – UNDP*, *Funduszu na Rzecz Globalnego Środowiska*). Międzynarodowe wsparcie działań na rzecz ochrony przyrody dla tego stosunkowo niewielkiego obszaru świadczy o jego ponadregionalnym znaczeniu. Współpracują ze sobą *gmina Krzyżanowice*, *powiat Raciborski*, *Fundacja Zielona Liga*, *Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska*.

Dzięki tym wspólnym polsko-czeskim działaniom udało się dotychczas uniknąć uregulowania tego odcinka Odry i zniszczenia niepowtarzalnych walorów przyrodniczych tego fragmentu doliny.

Heřmanský stav-Odra-Poolzí. Tak bude zajištěna ochrana pro takové druhy jak je **ledňáček, bukáček, moták pochop nebo slavík modráček**.

Díky spolupráci s místními samosprávami (zejména s Obecním úřadem v Krzyżanowicach) se podařilo obrátit pozornost místních obyvatel na potřebu zavedení ochrany tohoto území. V rámci projektu koordinovaného WWF Polsko byly zde uskutečněny přírodovědné a hydrologické průzkumy. Vznikly studie vědců z České republiky a Polska, které se zabývaly ekologickými možnostmi vodního hospodářství za účelem zachování hodnot této lokality. Probíhají vzdělávací akce, publikování informačních letáků o objevených přírodovědných hodnotách, popularizace ekologických postojů mezi obyvateli v okolí meandrů. Všechny aktivity se konají v polštině a češtině.

Opatření iniciované WWF Polska na **hraničních meandrech Odry** se setkala s mimořádnou podporou samospráv a místních politiků, ať již na polské nebo na české straně. To umožnilo získat podporu z *Fondu ochrany prostředí a vodního hospodářství* a taky mezinárodních fondů (WWF a *Rozvojového programu OSN – UNDP*, *Světového programu ochrany životního prostředí*). Mezinárodní podpora opatření zaměřených na ochranu přírody tohoto poměrně nevelkého území svědčí o jejím nadregionálním významu. Spolupracujeme s *obcí Krzyżanowice, okresem Racibórz, Nadací Zelená Liga (Zielona Liga) a Centrem přírodního dědictví Horního Slezska (Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska)*.

Díky těmto společným česko-polským snahám se podařilo zabránit regulaci tohoto toku řeky Odry a zničení neopakovatelných přírodních hodnot této části údolí.

international ones: WWF, GEF/UNDP. The international support for nature protection activities of this relatively small area testifies for its pan-regional and European significance. For the protection of the **Odra River border meanders** WWF co-operates closely with the **Gmina Krzyżanowice** (Commune of Krzyżanowice), **Powiat Raciborski** (District of Racibórz), **Fundacja Zielona Liga** (Green League Foundation) and the **Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska** (Upper Silesia Nature Heritage Center).

As a result of these joint Polish – Czech efforts, the regulation of this section of the Odra River and destruction of the unique natural values of **Odra River border meanders** has, so far, successfully been avoided.

nationale Unterstützung für den Naturschutz in diesem kleinen Gebiet zeugt von seiner überregionalen Bedeutung. Der WWF arbeitet eng mit der *Gemeinde Krzyżanowice, dem Kreis Racibórz, der Stiftung Zielona Liga und mit dem Zentrum für den Schutz des Naturerbes Oberschlesiens* zusammen.

Przestrzeń dla rzeki

Dla potrzeb równoczesnej ochrony tego obszaru oraz pogodzenia interesów gospodarczych i przyrodniczych, WWF opracował koncepcję „Przestrzeń dla rzeki”. Koncepcja ta została zainspirowana przykładem Francji – tam znana jest pod nazwą „Espace de liberté” i opiera się na dwóch zasadach: unikanie umacniania brzegów oraz zakaz wydobycia żwiru z koryta rzeki i zalewanych terenów nadrzecznych.

Celem koncepcji jest oddanie rzece dostatecznej przestrzeni dla zachowania ważnych przyrodniczo procesów korytotwórczych (przemieszczania koryta rzeki) z jednoczesnym zachowaniem istniejącej infrastruktury i uniknięciem strat właścicieli prywatnych gruntów nadrzecznych. Rozwiązanie takie stosowane jest przy mniejszych i większych rzekach także w Niemczech czy Austrii.

Starorzecze w lesie łęgowym na terenie meandru/ Mrtvé rameno v lužním lese na území meandrů/ Old river bed surrounded by riparian forest in the meanders/ Altarm im Auwald

Prostor pro řeku

Pro potřeby současné ochrany tohoto území a sladění ekonomických a přírodních zájmů WWF zpracoval koncepci „Prostor pro řeku”. Tato koncepcie byla inspirována příkladem z Francie, kde se pod názvem „Espace de liberté” opírá o dvě zásady: zabránit zpevnění břehů a zamezit těžbu štěrků z koryta řeky a zaplavovaných území.

Cílem koncepcie je poskytnout řece dostatek prostoru pro zachování důležitých přírodních korytotvorných procesů (přemístování říčního koryta) a současně zachovat stávající infrastrukturální vybavenost a předejít ztrátám, které by mohly utrpět majitelé soukromých pozemků nacházejících se kolem řeky. Tento způsob řešení je používán také u menších i větších řek v Německu nebo Rakousku.

Space for the River

To achieve simultaneous protection of this area as well as the conciliation of economic and environmental needs, WWF worked out the concept „Space for the River.” This concept is inspired by a French example called “Espace de liberté” and is based on two principles: avoidance of banks reinforcement and prohibition of gravel exploitation from the river-bed and from the flooding areas

The aim of this concept is to provide the river with enough space for maintenance of important natural river-bed creation processes (translocation of the river-bed) while simultaneously preserving existing infrastructure and preventing present landowners from losing their land. This solution is also applied on smaller and middle size rivers in Germany and Austria.

Polish and Czech experts in joint analysis delimited the borders of „Space for the River” for the Odra River border meanders and defined sections on which free movement of the river-bed is not possible.

The optimal area surface for free development of the Odra River river-bed on the described section on the territory of Poland is estimated at 178 ha, and in the Czech Republic at 112 ha. Sections on which it is necessarily to prevent bank erosion, are located on the Czech side along the gravel – pit Kališčírk in Starý Bohumin and in the vicinity of the sewage treatment plant in Kopytov. The differences in type and character of activities undertaken on Czech and Polish side result from the fact that the buildings in Poland are located higher – on the not flooded terrace of the valley, while the Czech infrastructure lies on an open, flat, flooded riverside terrain between Odra and Olza Rivers.

Currently, aiming to protect existing river-bed processes and the natural character of this section of the river, WWF Poland initiated a process of purchasing key land plots located on the river shores. It is also working to implement such statements in the Polish – Czech border agreement, which will prevent from the regulation of the river just because of the state border course.

Raum für den Fluss

Um die Interessen des Naturschutzes für dieses Gebiet mit denen der Wirtschaft in Einklang zu bringen, hat der WWF das Konzept „Raum für den Fluss” ausgearbeitet. Die Inspiration dazu kam aus Frankreich. Dort ist dieses Konzept unter dem Namen „Espace de liberté” bekannt und basiert auf zwei Grundsätzen: Eine Verstärkung der Ufer soll vermieden und Kiesförderung aus dem Flussbett sowie aus den am Fluss gelegenen Überschwemmungsgebieten soll verboten werden.

Diesem Konzept folgend soll dem Fluss genug Raum für einen natürlichen Ablauf der wichtigen flussbettgestaltenden Prozesse gelassen werden (Verlagerungen des Flussbettes). Gleichzeitig soll die vorhandene Infrastruktur erhalten werden, damit die Privatbesitzer der am Fluss gelegenen Flächen keine Schäden davon tragen. Diese Lösung wird auch in Deutschland und Österreich bei kleinen und grösseren Flüssen angewendet.

Polnische und tschechische Experten haben bei den gemeinsam durchgeführten Untersuchungen die Grenze des „Raumes für den Fluss” festgesetzt und Abschnitte, auf denen eine ungestörte Translokation des Flussbettes möglich ist, bezeichnet.

Die optimale Größe des Gebietes für eine ungehinderte Entwicklung des Oderbettes auf dem Territorium Polens beträgt 178 ha, in der Tschechischen Republik 112 ha. Die Uferabschnitte, an denen mit technischen Mitteln die Ufererosion verhindert werden muss, befinden sich in der Ortschaft Starý Bohumin, entlang der Kiesgrube Kališčírk und in der Nähe der Klärgrube Kopytov. Die Unterschiede bei den Maßnahmen am tschechischen und polnischen Ufer folgen daraus, dass die Bauten auf der polnischen Seite höher auf der flutsicheren Talterrasse stehen. Demgegenüber befindet sich die Infrastruktur auf der tschechischen Seite in einem offenen, flachen Überschwemmungsgebiet zwischen Oder und Olsa.

Zur Zeit beginnt der WWF Polen mit dem Aufkauf von Flächen am Flussufer, die eine Schlüsselrolle spielen, um den heutigen Charakter dieses flussabschnittes einschließlich der hier auftretenden flussbettgestaltenden Prozesse für die Zukunft zu bewahren. Ferner ist beabsichtigt, eine

Polscy i czescy eksperci wspólnie określili „Przestrzeń dla rzeki” dla **granicznych meandrów Odry** oraz ustalili odcinki, na których swobodne przemieszczanie się koryta nie jest możliwe.

Optymalna powierzchnia obszaru dla swobodnego rozwoju koryta Odry na terytorium Polski wynosi 178 ha, a w Republice Czeskiej – 112 ha. Odcinki, na których trzeba zapobiec erozji brzegowej, stosując środki techniczne, znajdują się po stronie czeskiej wzdłuż żwirowni Kališćák w miejscowości Starý Bohumín oraz w pobliżu oczyszczalni ścieków Kopytov. Różnice w podejmowanych działaniach na czeskim i polskim brzegu wynikają z faktu, że budowle po stronie polskiej usytuowane są wyżej – na niezalwanej terasie doliny, natomiast infrastruktura po stronie czeskiej znajduje się na otwartym, płaskim, zalewanym terenie nadzeczczym pomiędzy Odrou i Olzą.

Aktualnie WWF Polska rozpoczął wykup kluczowych gruntów nad brzegiem rzeki w celu zachowania obecnego charakteru tego odcinka i zachodzących tu procesów korytotwórczych. Realizowane są również działania, mające na celu wprowadzenie takich zapisów w polsko-czeskiej umowie o przebiegu granicy, które zapobiegąby potrzebie regulacji rzeki przez samą granicę państwową.

Polští a čeští odborníci vymezili ve společné studii zájmového území „**Prostor pro řeku**” úseky, na kterých volný pohyb koryta není možný.

Optimální plocha pro další rozvoj koryta Odry na popisovaném úseku v Polsku je 178 ha a v Česku 112 ha. Úsek, kde je nutno předejít erozi břehů pomocí technických opatření se nachází na české straně podél šterkovny Kališćák ve Starém Bohumíně a v blízkosti čistírny odpadních vod – Kopytov. Rozdíly v přijatých opatřeních na českém a polském břehu vyplývají ze skutečnosti že stavby na polské straně jsou situovány výše – na nezaplavované terase údolí, kdežto infrastruktura na straně se nachází na otevřené ploše a zaplavovaném území mezi Odrou a Olší.

WWF Polsko zahájil v současné době výkup klíčových pozemků kolem řeky pro zachování současného charakteru tohoto toku a pro zachování místních korytotvorných procesů. Realizována jsou také opatření s cílem zavést taková ustanovení v polsko-české smlouvě o průběhu hranice, která by předcházela potřebě regulace pouze z důvodů přítomnosti státní hranice.

Eintragung in den polnisch-tschechischen Vertrag über den Grenzverlauf durchzusetzen, die einer Regulierung des Flusses auf Grund des Verlaufes der Staatsgrenze vorbeugen soll.

Trasy rowerowe i zabytki

Bicycle routes and historical monuments

Obszar **granicznych meandrów Odry** połączony jest siecią **ścieżek rowerowych**, które prowadzą przez najciekawsze i najpiękniejsze miejsca, dlatego teren ten warto poznać na rowerze. Wybierając rower jako środek transportu możemy odbyć podróż szlakami historii otaczającego nas terenu.

Trasa nr 9 (22,6 km) swój początek ma w **Raciborzu**, koło fabryki kotłów „Rafako” i kieruje się na południe aż do wsi **Bieńkowice**. Miejscowość powstała na przełomie XII/XIII w., a jej nazwa pochodzi najprawdopodobniej od morawskiego imienia **Benko**. Wieś początkowo należała do sióstr dominikanek, a następnie przeszła na własność państwa. Często nawiedzana była przez pożary, powodzie oraz epidemie

The area of the **Odra River border meanders** is connected by a network of **bicycle routes** which go through the most beautiful and interesting places – this is why it is worth to get to know this area using a bicycle. By choosing this type of transportation one is also best suited to conduct a journey through the historical treasures of the surrounding terrain.

Route No. 9 (22,6 km) begins in **Racibórz**, near the “Rafako” boilers’ factory and from there it goes south to the village of **Bieńkowice** established between the 12th and 13th century. The name of the village most probably comes from the Moravian name **Benko**. Initially, the village belonged to the Dominican’ Sisters Order and was later passed on to the hands of the state. The villa-

Cyklostezky a památky

Radtouren und Denkmäler

Oblast **hraničních meandrů Odry** je propojená sítí **cyklostezek**, které vedou nejzajímavějšími a nejkrásnějšími místy. Je proto nanejvýš vhodné poznávat oblast na kole. Zvolíme-li si kolo jako dopravní prostředek, můžeme se vydat také na cestu do historie okolní krajiny.

Trasa č. 9 (22,6 km) začíná v **Raciborzi** u továrny na kotle značky Rafako a směřuje na jih až do vesnice **Bieńkowice**, která vznikla na přelomu 12. a 13. století a její název je odvozený pravděpodobně od moravského jména **Benko**. Vesnice patřila zpočátku ženské řeholi dominikánek a poté přešla do vlastnictví státu. Často ji postihovaly požáry, povodně a epidemie infekčních chorob. Během 2. světové války byly Bieńkowice, typické zástavbou z období kolonizace, z 80% zničeny.

Das Gebiet **der Mäander an der Oder** besitzt ein dichtes Netz von **Radwegen**, die durch interessante und schöne Gegenden führen. Es lohnt sich daher, dieses Gebiet mit dem Fahrrad kennen zu lernen. Wenn man das Rad als Verkehrsmittel wählt, kann man auch eine Reise tief in die Geschichte dieses Gebietes machen.

Route Nr. 9 (22,6 km) fängt in **Racibórz**, bei der Kesselfabrik Rafako an und führt nach Süden bis zum Dorf **Bieńkowice**, das in der Wende des 13/14. Jh entstanden ist. Sein Name stammt wahrscheinlich vom mährischen Namen **Benko**. Das Dorf gehörte ursprünglich den Schwestern des Dominikanerordens, wurde später Staatseigentum und oft von Naturkatastrophen heimgesucht. Während des zweiten Weltkrieges

chorób zakaźnych. Podczas II wojny światowej Bieńkowice, które charakteryzowały się zabudową kolonizacyjną, zostały zniszczone w 80%. Po wojnie wieś została odbudowana, a jej nowa zabudowa ma model „rzędownki” – frontem do drogi. Mieszkańcy Bieńkowic nadal kultywują takie tradycje ludowe jak: malowanie pisanek, chodzenie z dyngusem oraz procesje konne w czasie świąt wielkanocnych, kończące się wyścigami.

W Bieńkowicach nie brakuje zabytków. Znajduje się tutaj **kościół pw. Wszystkich Świętych** w stylu barokowym powstały w latach 1719–1730. Główny ołtarz przedstawia św. Piotra natomiast boczne (z II połowy XIX w., autorstwa Antoniego Scholtza) utrzymane są w konwencji barokowej. Ambona ozdobiona została licznymi rzeźbami przez mistrza Oczka z Mistka. Obok kościoła znajduje się **plebania** z 1801 r. W pobliżu kościoła w 1835 r. powstała **kaplica św. Anny**. W jej wnętrzu podziwiać można ołtarzyk z przełomu XVIII/XIX w.

Przy ulicy Pomnikowej, niedaleko kościoła pw. Wszystkich Świętych, spotkać możemy **lamus (spichlerz)** zbudowany w 1855 r. Kolejnym obiektem historycznym jest **Krzyż** – pomnik oddający cześć mieszkańcom Bieńkowic poległym na wojnie francusko-pruskiej (1870–1871) i innych wojnach. Opuszczając ten fragment gminy, po prawej stronie, przy ulicy Wojnowskiej, możemy zobaczyć **kaplicę św. Jana**, zbudowaną w I połowie XIX w.

Dalsza droga prowadzi nas do **Tworkowa**. Wykopiska archeologiczne wskazują na to, że miejscowość była już zamieszkiwana w epoce kamiennej. Niegdyś Tworków uchodził za jedną z najbardziej buntowniczych wsi – w XVIII w. wybuchło tutaj 8 poważnych buntów chłopskich.

Nasza trasa przebiega przez zabytkową **aleję zamkową**, położoną w okolicy ruin zamku. Aleja została założona w XVII w. Obejmuje ponad 300 okazów drzew: **topoli czarnych, lip drobnolistnych i szerokolistnych, kasztanowców, buków czerwonych i dębów szypułkowych** oraz inne zespoły drzew. Obok alei znajduje się jeszcze jeden obiekt godny uwagi – **ruiny zamku**. Zamek został wzniesiony prawdopodobnie w II połowie XVI w. na fundamentach zamku średniowiecznego. Po II wojnie światowej uległ zniszczeniu i do tej pory nie został odbudowany.

Po válce byla vesnice obnovena a v současné době má řadovou zástavbu přivrácenou čelní fasádou domů k silnici. Obyvatelé Bieńkowic i nadále udržují zdejší lidové tradice, jako je malování kraslic, dyngus, tj. polévání vodou a procesí na koních v době Velikonoc ukončované koňskými dostihy.

V Bieńkowicích nechybí ani historické památky. Je zde barokní **kostel Věch svatých** postavený v letech 1719–1730. V hlavním oltáři je socha sv. Petra, boční oltáře pocházejí z vyzdobý baroka z 2. pol. 19. století z dílny Antonína Scholtze. Kazatelna je zdobená řadou sošek Očka z Mistku. Vedle kostela stojí **fara** z roku 1801. V blízkosti kostela vznikla v roce 1835 **kaple sv. Anny**. V interiéru můžeme vidět malý oltář z přelomu 18. a 19. stol.

Na Pomnikowej ul., kde stojí kostel Věch svatých, najdeme také **sýpku** postavenou v roce 1855. Dalším historickým objektem je **kříž** – pomník na památku obyvatel obce zahynulých během francouzsko-pruské války (1870–1871) a v jiných válkách. Na Wojnowskiej ul. se zase na pravé straně nachází **kaple sv. Jana** postavená v polovině 19. stol.

schließlich wurde Bieńkowice mit seiner charakteristischen Kolonisationsbebauung zu 80% zerstört. Der Wiederaufbau Bieńkowices in Form einer zur Straßenfront ausgerichteten Reihenbebauung charakterisiert Bieńkowice bis heute. Die Bewohner des Ortes bewahren alte Volkstraditionen, wie das Bemalen von Ostereiern, das Wasserspritzen am Ostermontag und Reiterprozessionen in der Osterzeit, die mit einem Wettlauf enden.

In Bieńkowice gibt es viele Denkmäler. Hier befindet sich die **Aller Heiligen Kirche**, die in den Jahren 1719–1730 im Barockstil errichtet und mit Seitenschiffen von Anton Scholtz gemäß der Barockkonvention der zweiten Hälfte des 17. Jh ausgestattet wurde. Der Hauptaltar ist dem **heiligen Peter** gewidmet. Die Kanzel ist mit zahlreichen Skulpturen von Oczek aus Mistk verziert. Neben der Kirche befindet sich das **Pfarrhaus** aus dem Jahr 1801 sowie die Mitte der dreißiger Jahre an den bestehenden Gebäudekomplex angefügte **Annakapelle**, die in ihrem Inneren einen kleinen in der Wende vom 18. zum 19. Jh entstandenen Altar beherbergt.

ge was frequently haunted by fires and epidemics' of infectious diseases. During the Second World War its "colonization" type construction was destroyed in 80%. Following the war, *Bieńkowice* were rebuilt and are now characterized by a "row" building model with the fronts of houses facing the road. During the Easter holidays, the inhabitants of *Bieńkowice* still cultivate folk traditions such as painting Easter eggs, pouring each other with water and horse processions (which traditionally end with horse races).

There is an abundance of historical monuments in *Bieńkowice*. The **All Saints Church** in Baroque style, built between 1719–1730, is one of the most beautiful churches in the area. Its main altar presents St. Peter, while the side altars are designed in Baroque convention from second half of the 19th century and were constructed by Antoni Scholtz. The pulpit is decorated by numerous sculptures by Oczek from Mistek. Near the church there is the **Presbytery** from 1801 and **St. Ann's Chapel** from 1835. The Chapel's interior is decorated by a beautiful small altar from the turn of 18th and 19th century.

Ruiny zamku w Tworkowie
(Foto: Urząd Gminy Krzyżanowice)

Zřícenina hradu ve Tworkově
(Foto: Obecni úřad Krzyżanowice)

Ruins of the Castle in Tworków
(Photo: Commune of Krzyżanowice)

Ruine des Schlosses in Tworków
(Bild: Gemeindeamt Krzyżanowice)

Następnie przejeżdżamy przez wieś obok zabytkowego **kościółka pw. św. Piotra i Pawła**. Jest to budowla wyjątkowa, dlatego poświęćmy jej nieco więcej uwagi. Kościół został wzniesiony w latach 1691–1694 przez **Jana Zellera z Opawy** i jest jednym z najcenniejszych dzieł architektury barokowej na terenie ziemi raciborskiej. Obiekt ten jest jednonawowy, orientowany, posiadający wieżę z dwoma przybudówkami po bokach. We wnętrzu znajduje się **późnobarokowa polichromia iluzjonistyczna**, pochodząca z 1749 r., która w 1948 r. w znacznej części została zatynkowana podczas odbudowy kościoła ze zniszczeń wojennych.

Ołtarz główny, dwa boczne ołtarze, ambona oraz loża kolatorska (tzw. pański pawłacz), zostały wykonane w stylu barokowym i pokryte są bogatą dekoracją snycerską z motywami akantowymi, roślinnymi i owocowymi. Większość elementów wystroju kościoła pochodzi z XVII i XVIII w., przy czym późnorenesansowa **plaskorzeźba cudu św. Judy Tadeusza** pochodzi z początku XVII w., a barokowy ołtarz Matki Boskiej z Dzieciątkiem malowany na desce datowany jest na koniec XVII w. W kościele znajduje się także kamienna **płyta nagrobna Filipiny Cappy**, umieszczona w zdobionym obramowaniu z kartuszami herbowymi.

W podziemiach kościoła odkryto niedawno **rodową kryptę Reiswitzów** z trumnami pochodzącymi z 1650 r. W krypcie znajduje się 11 barokowych trumien – prawdziwych dzieł sztuki. Wykonane zostały z miedzi i pokryte bogatą polichromią. Ponadto na ich bokach umieszczono niemieckojęzyczne cytaty z Pisma Świętego oraz nazwiska i daty pochówku pogrzebanych. Kościół ten jest jednym z najpiękniejszych zabytków sakralnych w Polsce. W 2002 r. otrzymał wyróżnienie w Ogólnopolskim Konkursie na Zabytek Zadbany.

Obok kościoła stoi **rzeźba św. Floriana**, pochodząca z 1751 r., a nieco dalej znajduje się **rzeźba św. Jana Nepomucena**, datowana na 1758 r., która w 1965 r. została obudowana kaplicą.

Przemierzając się dalej oznaczoną trasą mijamy **pomnik czeskiego oficera**, poległego w 1945 r. oraz przejeżdżamy w pobliżu linii kolejowej i żwirowisk – aż do stacji kolejowej w **Krzyżanowicach**. Dalej – bocznymi drogami i wąsem przeciwpowodziowym – do **Roszkowa**.

Jednalo se o poslední historický objekt v Bieńkovicích, další úsek cesty nás zavede do Tworkowa. Archeologické vykopávky nasvědčují tomu, že území bylo osídleno již v době kamenné. Tworków byl kdysi považován za jednu z nejvíce buřičských obcí. V 18. století zde vypuklo 8 závažných vzpour místních sedláků.

Naše trasa vede památkovou **hradní alejí** ko-lem zříceniny hradu. Alej byla založena v 17. století a tvoří ji na 300 jedinců těchto dřevin: **topol černý, lípa malolistá a velkolistá, jirovec, buk obecný, dub letní** a jiné. U aleje se nachází objekt, který si zaslouží naši pozornost – **zřícenina hradu**. Hrad byl postaven pravděpodobně v 2. polovině 16. století na základech středověkého hradu. Po 2. světové válce byl zničen a dodnes nebyl obnoven.

Dále projíždíme vesnicí kolem historického **kostela sv. Petra a Pavla**. Je to výjimečná stavba, proto ji věnujme trochu více pozornosti. Kostel byl postaven v letech 1691–1694 **Janem Zellerem z Opawy** a je jedním z nejceněnějších děl barokní architektury v oblasti Ratibořska. Jedná se o jednodílný, orientovaný stavbu s věží se dvěma bočními přístavbami. V interiéru se nachází **pozdně barokní iluzionistická polychromie** pocházející z roku 1749, která byla v roce 1948 ve značném rozsahu omítnutá během poválečné přestavby kostela.

Hlavní oltář, dva boční oltáře, kazatelna a lóže byly provedeny v barokním slohu a mají bohatou řezbářskou dekoraci s motivy akantu, rostlin a ovoce. Většina prvků vnitřní výzdoby kostela pochází ze 17. a 18. století, přičemž pozdně renesanční **basreliéf zázraku sv. Judy Tadeáše** pochází z počátku 17. stol. a barokní oltář Panny Marie s Dítětem namalovaný na prkně je datován ke konci 17. stol. V kostele je také kamenná **náhrobní deska Filipiny Cappy**, umístěná ve zdobeném rámu s erbovními kartušemi.

V podzemí kostela byla nedávno objevena **rodová krypta Reiswitzů** s rakvemi pocházejícími z roku 1650. V kryptě se nachází celkem 11 rakví pocházejících z nejzajímavějšího období baroka, takže se jedná o skutečně umělecká díla. Jsou provedena z mědi a krytá bohatou polychromní výzdobou. Kromě toho jsou na bocích rakví umístěny citáty z Bible v němčině a také jména a data pohřbu zemřelých. Kostel je jednou z nejkrásnějších sakralních staveb v Polsku. V roce 2002

On the Pomnikowa Street, besides the All Saints Church you can also see a **lumber-room** from 1855. The next interesting historical object is the **Cross** – a monument paying homage to the inhabitants of *Bieńkowiec* killed during the French – Prussian war (1870–1871) and in other different warfare. Leaving this fragment of the village, on the Wojnowska Street you can see the **St. John's Chapel** constructed in the first half of the 19th century.

This was the last object that we visit while on the **Route No. 9** in *Bieńkowiec*. The further section of this Route leads us to the village of *Tworków*. Archaeological excavations show that the village was already occupied in the Stone Age. *Tworków* used to be one of the most rebellious villages – in the 18th century it witnessed 8 serious peasant revolts.

Our route runs now through the antique **castle alley** in the neighborhood of ruins of the castle. The alley was established in the 17th century and has now over 300 natural monuments such as the **Lombardy Poplars, Small and Large Leaved Limes, Horse Chestnuts, Red Beeches and Common Oaks** and other tree complexes. Besides the alley, there is one more interesting object worth attention – the **ruins of the castle**. The castle was most likely constructed in the 2nd half of the 16th century on mediaeval castle foundations. Following the Second World War, it was destroyed and until now has not been rebuilt.

From here we cross the village passing by the antique **Church of St. Peter and St. Paul**. This is an exceptional building, therefore, we will dedicate it somewhat more attention. The church was built between 1691–1694 by Jan Zeller from *Opawa* and it is one of the most valuable Baroque architecture monuments on the Racibórz Land. This is a one nave object, oriented, with a tower with two annexes on its sides. In its interior you can see a **late-Baroque illusionist polychromic** from 1749 which was plastered in considerable part in 1948, during the reconstruction of the church after war destructions.

The main altar, two side altars, pulpit as well as the collators lodge (so called lord's storage) were designed in the Baroque style and have a rich wood-carving decoration with acanthus,

In der Ulica Pomnikowa, nahe der Aller Heiligen Kirche, befinden sich ein ebenfalls sehenswerter Speicher von 1855 und ein Ehrenkreuz, das den im deutsch-französischen Krieg 1870–1871 sowie in anderen Kriegen Gefallenen aus Bieńkowiec gewidmet ist. Beim Verlassen dieses Gemeindeabschnittes passieren wir die in der ersten Hälfte des 19. Jhs. gebaute **Johanneskapelle**. Im Anschluss an die Besichtigung dieser Kapelle führt uns der weitere Weg nach Tworków. Archäologische Ausgrabungen weisen darauf hin, dass es schon in der Steinzeit bewohnt wurde. Einst galt Tworków als eines der rebellischsten Dörfer. Hier kam es im Verlauf des 18. Jh zu insgesamt acht Bauernaufständen.

Unsere Route in Tworkow führt uns durch die im 17. Jh angelegte **Schlossallee**, die heute von über 300 **Schwarzpappeln, Winter- und Sommerlinden, Rosskastanien, Blutbuchen und Stieleichen** sowie anderen Bäumen gesäumt wird. Hier befindet sich die Ruine eines vermutlich in der zweiten Hälfte des 16. Jh errichteten Schlosses, dessen Grundmauern auf einer mittelalterlichen Burg fußen. Das Schloss wurde nach dem II. Weltkrieg zerstört.

Wir fahren weiter durch das Dorf, vorbei an der unter Denkmalschutz stehenden **Peter und Paul Kirche**, der wir mehr Aufmerksamkeit schenken wollen. In den Jahren 1691–1694 von **Johann Zeller aus Opau** errichtet, gehört diese Kirche zu den wertvollsten Werken der Barockarchitektur in der Region um Racibórz. Der einschiffige Kirchenbau besitzt einen mit zwei seitlichen Anbauten ausgestatteten Turm. Das Kircheninnere war 1749 mit für den Spätbarock so charakteristischen **polychromen Wandmalereien ausgestattet** worden, die bedauerlicherweise 1948 im Rahmen kriegsbedingter Wiederaufbaumaßnahmen größtenteils überputzt wurden.

Der Hauptaltar, die beiden Seitenaltäre, die Kanzel und die Patronatsherrenloge (sog. Herrenhängeboden), sind stilistisch dem Barock verpflichtet und entsprechend finden sich hier reiche Schnitzereien mit Obst- und Pflanzenmotiven (Akanthusblätter). Die Mehrheit der Aufputzelemente in der Kirche entstamm dem 17. bzw. 18. Jh: So wird beispielsweise das **Relief** mit einer Darstellung vom **Wunder des heiligen Juda Tadeusan** den Anfang des 17. Jh datiert, der

Jest to miejscowość, o której pierwsze wzmianki pojawiły się w 1264 r. Według legendy nazwa pochodzi od rożkowatego zakola Odry, przy którym powstała osada.

Kolejny odcinek prowadzi **drogą nr 45** – aż do *Nowego Dworu*. Następnie kierujemy się do parkingu, gdzie przecinają się trasy nr **R4** i **24** (opisane poniżej), po czym jedziemy **drogą nr 78** do mostu na Odrze. Koniec trasy znajduje się przy stacji kolejowej w *Olzie* (wieś w gminie *Goźdyce*).

Trasa nr 24 oraz R4 (31,9 km) – w ostatnim etapie obie trasy biegną w pobliżu przejścia granicznego w *Chatupkach*. Jest to miejscowość położona na lewym brzegu Odry, założona w XIV w. Jadąc przez *Chatupki* nie sposób nie zauważyć siedemnastowiecznego, pięknego **zamku**, niegdyś o charakterze obronnym, otoczonego fosą, dziś zaadaptowanego dla potrzeb prowadzonego w nim hotelu i restauracji. Pokonując trasę przemierzamy się aleją prowadzącą obok głównych ulic – *Bogumińskiej* i *Raciborskiej*. Tutaj trafiamy na asfaltową ścieżkę przy nowo wybudowanej obwodnicy. Jadąc dalej docieramy do tablicy „**Obszar Chronionego Krajobrazu – Meandry rzeki Odry**”. Tu odbijamy w prawo na Ścieżkę Przyrodniczą, położoną na obszarze **granicznych meandrów Odry**.

Tematykę ochrony **granicznych meandrów Odry** przybliżają tematy zawarte na poszczególnych tablicach – stacjach Ścieżki Przyrodniczej.

■ **Przystanek I:** Użytkowanie terenu w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Meandry Rzeki Odry” – formy użytkowania terenu na obszarze meandrów.

■ **Przystanek II:** Brama Morawska, a **graniczne meandry Odry** – charakterystyka Bramy Morawskiej, korytarza ekologicznego i roli Odry.

■ **Przystanek III:** Nad brzegiem meandra – opis powstawania meandrów, mapy historyczne przedstawiające zmiany koryta rzeki w czasie.

■ **Przystanek IV:** Koncepcja „Przestrzeń dla rzeki” – co oznacza? Po co została stworzona? Jaki jest efekt jej zastosowania?

■ **Przystanek V:** Rośliny i zwierzęta meandrów – Natura 2000 – definicja siedliska przyrodniczego, sieć Natura 2000 i jej związek z **granicznymi meandrami Odry**. Fauna i flora w meandrach

získal čestné uznání v celostátní soutěži o nejlépe udržovanou historickou památku.

Vedle kostela stojí **socha sv. Floriána**, pocházející z roku 1751 a opodál také **socha sv. Jana Nepomuckého**, datovaná do roku 1758, která byla v roce 1965 obestavěná kaplí.

Pojedeme-li dál po vyznačené trase – mineme **pomník českého důstojníka**, který zahynul v roce 1945. Projíždíme kolem železniční tratě a štěrkoven až k železniční stanici v *Krzyżanowicach*. Dále po vedlejších silnicích a protipovodňovém valu do *Roszkowa*. První zmínky vztahující se k této osadě pocházejí z roku 1264. Podle legendy pochází její název od připomínajícího rúžek meandru Odry, u kterého osada vznikla.

Další úsek cesty vede **po silnici č. 45** až do obce *Nowy Dwór*. Projíždíme k parkovišti, kde se protínají trasy č. **R4** a **24** (popsané níže) a dále po **silnici č. 78** k mostu přes Odru. Konec trasy se nachází u železniční stanice v *Olze* (vesnici v obci *Goźdyce*).

Trasa č. 24 a R4 (31,9 km) – v závěrečném úseku vedou obě trasy v blízkosti hraničního přechodu v *Chatupkách*. Jedná se o osadu položenou na levém břehu Odry a založenou ve 14. stol. Cestou do *Chatupek* si nelze nepovšimnout krásného **hradu** ze 17. století, kdysi obranného, obehnaného vodním příkopem, dnes adaptovaného na hotel a restauraci. Pokračujeme alejí vedoucí podél hlavních ulic – *Bogumińskiej* a *Raciborské*. Takto dorazíme na asfaltovou stezku u nově postaveného obchvatu. Dále dojedeme k ceduli „**Obszar Chronionego Krajobrazu – Meandry rzeki Odry**”. Zde zahneme na naučnou stezku vedoucí **hraničními meandry řeky Odry**.

Pro přiblížení tématiky ochrany **hraničních meandrů Odry** uvádíme v zkratce témata obsažená na jednotlivých naučných tabulích – zastaveních naučné stezky.

■ **Tabule I.:** Využívání území v přírodním parku Meandry řeky Odry, způsoby využívání území v oblasti meandru – orné půdy, louky, pastviny a lesy.

■ **Tabule II.:** Moravská brána a hraniční meandry Odry – charakteristika Moravské brány, ekologického koridoru a úloha Odry.

■ **Tabule III.:** Nad břehem meandru – popis vzniku meandrů, historické mapy zobrazující změnu koryta řeky v průběhu doby.

plant and fruit motives. The majority of the interior decorations elements come from 17th and 18th centuries, however, the late-Renaissance **bas-relief of St. Jude Thaddeus miracle** comes from the beginning of 17th century and the Baroque altar of the Holy Virgin and the Infant Jesus painted on a wood board is dated on the end of the same century. In the church there is also stone **sepulchral plate of Filipina Cappy** placed within decorated frame with heraldic cartouches.

The recently uncovered **ancestral crypt of the Reiszwitz family** with 11 coffins that come from the most interesting period of Baroque – some of them date back even to 1650. Made of cooper and covered by rich polychromic they are true works of art. Moreover, on their sides there are a German language passages from the Bible, names and dates of the burials. This church is one of the most beautiful sacral monuments in Poland. In 2002 it received a distinction in the National Competition for Tidy Monument.

Besides the church, there is a **Sculpture of St. Florian** from 1751 and a bit further another one of **St. John Nepomucen** from 1758 which in 1965 was surrounded by a small chapel.

Moving on we pass by the **monument to the Czech officer** killed in 1945. Following the Route we ride nearby the railway line and gravel pits - until the railway station in *Krzyżanowice*. Further on via side roads and flood dikes we arrive to *Roszków*. This locality was first mentioned in 1264. According to the legend, its name comes from the horn-like bend of the Odra River near which the settlement was established.

The next section of the Route follows the **Road No. 45** until *Nowy Dwór*. Later on we direct our bicycles to a car park with junction of **Routes No. R4** and **24** (described below). From there we ride on **Road No. 78** to the bridge on the Odra River. The end of the **Route No. 9** is near railway station in *Olzie* (village in the *Commune of Goźdyce*).

Routes No. 24 and **R4** – both routes run in the vicinity of the border crossing in *Chatupki* – this is where we start. *Chatupki* is a village located on the left bank of the Odra River and it was established in 14th century. While riding through *Chatupki* it is not possible to miss the beautiful **castle** from the 17th century – formerly

Barockaltar mit der Mutter Gottes und dem Jesuskind, die auf einem Brett gemalt wurden, an das Ende des 17. Jh. Ebenfalls in dieser Kirche befindet sich eine **Grabplatte von Filipine Cappy**, in deren Ziereinrahmung Wappenkartuschen untergebracht wurden.

Im Kellergewölbe der Kirche wurde vor kurzem die **Totengruft der Familie Reiszwitz** mit den aus den Jahren um 1650 stammenden Särgen entdeckt. In der Gruft befinden sich 11 barocke Grabtruhen, die aus Kupfer gefertigt und meisterhaft mit polychromer Malerei ausgestattet wurden. An den Seitenwänden der Truhen, die einzelnen Personen zeitlich genau zugeordnet werden können, wurden deutschsprachige Zitate aus der Heiligen Schrift angebracht. Diese Kirche ist eines der schönsten Sakraldenkmäler Polens und wurde 2002 anlässlich eines Wettbewerbes um das am besten gepflegte Denkmal Polens ausgezeichnet.

Neben der Kirche stehen seit 1751 die **Skulptur des heiligen Florian** und nahebei die des heiligen **Jan Nepomuck**, die seit 1958 mit einer Kapelle umbaut wurde.

Fragment meandrów/ Úsek meandrů/ Fragment of meanders/ Mäanderabschnitt

Fragment meandrów/ Úsek meandrů/ Fragment of meanders/ Mäanderabschnitt

■ **Przystanek VI:** Zagrożenia – roślinność inwazyjna w **granicznych meandrach Odry**.

O wyjątkowych walorach ścieżki rowerowej nie stanowią tylko wspaniałe zabytki, lecz przede wszystkim, wspaniała przyroda. Wyprawa w meandry dostarczy z pewnością niezwykłych wrażeń. Spotkać tu można niezliczoną ilość zwierząt i roślin, dla których warto zsiąść z roweru i na moment przyjrzeć się temu, co „w trawie piszczy”. Przy odrobinie szczęścia zauważymy **bobra**, znaczącego swoją obecność pogryzionymi drzewkami i gałęziami. Wieczorami, w porze godowej, nad brzegiem Odry usłyszemy pięknie rozbrzmiewający **żabi** koncert.

Warto zabrać na wyprawę podręczny atlas zwierząt i roślin. Dobrze jest też mieć lupę, dla podziwiania tych okazów przyrody, których nie można dostrzec gołym okiem. Już na początku zachwyci nas bujna roślinność. Jedną z roślin,

■ **Tabule IV.:** Koncepcje Prostoru pro řeku – cíl koncepcje, proč byla zpracována, jaký je výsledek její aplikace?

■ **Tabule V.:** Rostliny a zvířata meandrů – Natura 2000 – definice přírodního stanoviště, síť Natura 2000 a její souvislost s hraničními meandry Odry. Fauna a flora v meandrech.

■ **Tabule VI.:** Ohrožení – invazní rostliny v oblasti **hraničních meandrů Odry**.

Výjimečnost cyklostezky tvoří nejen krásné historické památky, ale především nádherná příroda. Těm, kteří se zajímají o její tajemství, poskytne cesta k meandrům určitě řadu nevšedních zážitků. Je zde možné vidět řadu zvířat a rostlin, kvůli kterým stojí za to sesednout z kola a důkladněji zjistit „co se to tady hemží“. Při troše štěstí zahlédneme **bobra**, který po sobě zanechává stopy v podobě překousaných větví. Navečer v době páření uslyšíme u Odry hluchý **žabi** koncert.

Doporučujeme přibalit si na cestu příruční atlas zvířat a rostlin. Je dobré mít s sebou i lupu, abychom si mohli podrobně prohlédnout drobné

with defensive character and surrounded by moat, nowadays adapted for tourists (hotel and restaurant). From there we ride in an alley located besides Bogumińska and Raciborska Streets. This way we enter an asphalt path built almost along the newly constructed bypass of *Chałupki*. Going further we reach the board “Obszar Chronionego Krajobrazu – Meandry Rzeki Odry (**Landscape Protection Area – Odra River Meanders**)”. From here we take the road to the **Nature Path** located within the area of **Odra River border meanders**.

To bring you closer to the issues related to the protection of **Odra River border meanders** we will guide you through the **Nature Path** introducing the general topics presented on the individual boards (stops) of the Path.

■ **Stop I:** Land use in the area of **Landscape Protection Area – Odra River Meanders** – forms of land utilization: arable soils, meadows and pastures, forests.

■ **Stop II:** Moravian Gate and the **Odra River border meanders** – characteristics of the Moravian Gate, ecological corridor and the role of the Odra River.

■ **Stop III:** Over the banks of the meanders – the description of meanders formation, historical maps showing the changes of the river-bed over the time.

■ **Stop IV:** Concept “Space for the River” – what does it mean? Why was it developed? What are the effects of its implementation?

■ **Stop V:** Plants and animals of the meanders – Natura 2000. Definitions of the natural habitat and of the Natura 2000 network combined with its relationship to the **Odra River border meanders**. Local fauna and flora.

■ **Stop VI:** **Threats** – alien, invasive vegetation in **Odra River border meanders**.

The benefits of traveling by bicycle to visit these interesting places are not only a close contact with the architectural monuments but also the possibility to experience the splendid nature. For those interested in its secrets expedition to the meanders will certainly deliver unforgettable impressions. The numerous unique animals and plants that can be observed here are worth dismounting the bicycle and spending a moment watching and exploring the surroundings. With

Wenn wir uns weiter auf der ausgezeichneten Route fortbewegen, passieren wir zunächst das **Denkmal** eines im Jahre 1945 gefallenen **tschechischen Offiziers** Und fahren dann weiter, entlang der Bahnlinie und einer Kiesgrube bis zur Bahnstation von Krzyżanowice. Weiter geht es auf Nebenstrassen über den Deich nach Roszkowa. Diese Ortschaft wurde erstmalig im Jahre 1264 erwähnt. Der Legende nach stammt der Name von der hornartigen Gestalt der Oderschleife, an der die Siedlung entstanden ist.

Der nächste Abschnitt führt uns auf der **Strasse Nr. 45** bis nach Nowy Dwór. Hier begeben wir uns zum Parkplatz, wo sich die Routen Nr. **R4** und **24** kreuzen (siehe unten), danach gelangen wir auf dem **Weg Nr. 78** zur Oderbrücke. Wir beenden unsere Reise am Bahnhof in Olsa (ein Dorf in der Gemeinde Gorzyce).

Die Routen Nr. 24 und R4 (31,9 km) – verlaufen auf ihrem letzten Abschnitt in der Nähe des Grenzübergangs in Chałupki. Diese Ortschaft liegt auf dem linken Oderufer und wurde im 14. Jh gegründet. Auf der Fahrt durch Chałupki ist das schöne, aus dem 17. Jh stammende **Schloss** nicht zu übersehen. Der Festungscharakter der ursprünglich von einem Wassergraben umgebenen Anlage mußte an die Bedürfnisse des heute hier untergebrachten Hotels bzw. Restaurants angepasst werden. Weiter durch eine Allee, die neben den Hauptstrassen – Bogumińska und Raciborska verläuft. Dann erreicht man einen Asphaltweg, der in eine neugebaute Umgehungsstraße mündet. Bei der Weiterfahrt kommen wir zu einer Infotafel „**Landschaftsschutzgebiet – Mäander des Oderflusses**“. Hier biegen wir in einen Naturlehrpfad auf dem Gebiet der Grenzmeander der Oder ein.

Auf den an den Haltepunkten des Naturlehrpfades aufgestellten Informationstafeln werden die folgenden Themen behandelt:

■ **Haltepunkt I** Nutzungsformen im Bereich des Landschaftsschutzgebietes „Mäander des Oderflusses“: Wiesen und Wälder, Weiden und Äcker.

■ **Haltepunkt II** Mährische Pforte und Grenzmeander der Oder – Charakteristik der Mährischen Pforte, eines ökologischen Korridors und der Rolle der Oder.

■ **Haltepunkt III** Am Ufer des Mänders – Be-

która odznacza się tu liczebnością, jest **rdestowiec ostrokończysty**. Gatunek ten pochodzi z Azji, a na przestrzeni dwóch ostatnich stuleci zadomowił się tutaj na dobre i zaczyna wypierać rodzime gatunki. Z inicjatywy WWF po polskiej stronie meandra gmina Krzyżanowice prowadzi wycinkę rdestowca.

Projekt WWF „Przestrzeń dla rzeki” umożliwi zachowanie naturalnych procesów rzeki na tym odcinku, dzięki czemu ochronione zostaną walory przyrody i krajobrazu. Ścieżka przyrodnicza umożliwi obserwację naturalnych procesów zmiany koryta rzeki.

Kończąc zwiedzanie Ścieżki Przyrodniczej wracamy na obwodnicę i dojeżdżamy do miejscowości *Zabelków*. Położona jest ona u styku rzek Odry i Olzy i podobnie jak *Chatupki*, została założona w XIV w. Zarówno **trasa nr 24** jak i **R4**, biegną przez ul. Powstańców Śląskich. Tam stykają się z **drogą nr 45**, biegnącą z północnego zachodu, a następnie – z **drogą nr 78**. Stąd kierujemy się do zjazdu za mostem na Olzie i tutaj **trasa nr 24** się kończy.

■ **Trasa nr 39** (34,1 km) startujemy w *Tworkowie* koło **kościola**, opisanego przy omawianiu **trasy nr 9**. Oba szlaki prowadzą do **pomnika oficera czeskiego**. Dalej – przez kolonię *Hanowiec* kierujemy się na południe do przejścia granicznego *Tworków – Hat*. Przejście to przeznaczone jest tylko dla ruchu pieszego, rowerowego i motorowego. Tutaj odcinek łączy się z **trasami nr 347** i **348**.

■ **Trasa nr 341** (3,1 km) spotyka się z **trasą nr 347** koło **kapliczki w Urbanku**, wzniesionej w 1779 r. Wewnątrz znajduje się rokokowy obraz przedstawiający św. Urbana, widok wsi i postacie fundatorów. Ambona pochodzi z końca XVIII w. i jest połączona z emporą łóżki kolatorskiej. Dalej trasa prowadzi do kolonii *Hanowiec* i biegnie, podobnie jak **trasy nr 9** i **39** koło kościoła w *Tworkowie*, mijając **pomnik czeskiego oficera**. Jest ona przedłużona odcinkiem prowadzącym przez *Bolestaw*, miejscowość założoną w XIV w. Kiedyś był to szlak smolowy, łączący *Racibórz* z okolicami południowych Czech. Ostatnią miejscowością odwiedzaną na tej trasie jest *Bojanowo*.

■ **Trasa nr 347** (9,8 km) rozpoczyna się na przejściu dla małego ruchu *Tworków-Hat* i prowadzi do *Owsiec* – wioski, która swe malownicze

exempláře živé i neživé přírody. Již na začátku nás zaujme bujné rostlinstvo. Jednou z rostlin, která je zde mimořádně početná, je **křídlatka japonská**. Tento druh pochází z Asie a během posledních dvou století se zde usídlil a začíná dokonce vytlačovat domácí druhy. Z iniciativy WWF provádí obec Krzyżanowice výřez této invazní rostliny.

Projekt WWF „Prostor pro řeku” umožní zachovat přírodní hodnoty Odry, díky čemu je zřízená cyklostezka z přírodovědného hlediska naprosto výjimečná.

V posledním úseku prohlídky naučné stezky se vrátíme na obchvat a přijždeme do obce *Zabelków*, která leží na soutoku Odry a Olše a podobně jako *Chatupki* byla založena ve 14. století. Obě trasy – č. 24 a R4 – vedou ulicí Powstańców Śląskich. Tam se napojují na **silnici č. 45** vedoucí ze severozápadu a poté na **silnici č. 78**. Odtud záměříme ke sjezdu za mostem na Olši, kde **trasa č. 24** končí.

■ **Trasa č. 39** (34,1 km) začínáme ve *Tworkově* u **ko-stela** popsaného u **trasy č. 9**. Tady se cesta napojuje na **trasu č. 9** a obě pak vedou k **pomníku českého důstojníka**. Poté, přes čtvrt *Hanowiec* směřujeme na jih k hraničnímu přechodu *Tworków – Hat*. Přechod je určen pouze pro pěší, cyklisty a motoristy. Zde se úsek spojuje s **trasami č. 347** a **348**.

■ **Trasa č. 341** (3,1 km) se setkává s **trasou č. 347** u **kaple v Urbanku**, postavené v roce 1779. Uvnitř se nachází rokokový obraz s vyobrazením sv. Urbana, pohledem na vesnici a postavami zakladatelů. Kazatelna pochází z konce 18. století a je propojená s emporou lože. Dále trasa vede do čtvrti *Hanowiec* a poté, stejně jako **trasa č. 39**, směřuje kolem kostela ve *Tworkově* k **pomníku českého důstojníka**. Jejím prodloužením je úsek vedoucí přes *Bolestaw*, vesnici založenou ve 14. stol. Kdysi to byla pryskyřicová stezka spojující *Racibórz* s jižním Českem. Poslední vesnicí, kterou na této trase navštívíme, je *Bojanowo*.

■ **Trasa č. 347** (9,8 km) začíná na hraničním přechodu pro malý pohraniční styk *Tworków-Hat* a vede do vesnice *Owsiszcze*, která za svou romantickou polohu vděčí okolním pahorkům. Její vznik je datován do 14. století a název pochází ze slova *ofista*, které v moravském nářečí znamená oves. Existují však legendy, podle kterých název vesnice souvisí s ovčincem a pasením ovcí, kte-

a bit of luck you can see the **beaver**, which leaves its traces on bitten branches. During the evenings of the mating season, **frog** “concerts” can be heard in the whole area of **Odra River border meanders**.

We suggest that for your trip here you take along a handy atlas of animals and plants. It is also worth to have a magnifying glass for investigation of natural phenomena that could not be spotted with the naked eye. One of the plant species that are very numerable here is the **Japanese Knotweed**. This species arrived to Europe from Asia during the last two centuries. Within the **Odra River border meanders**, this species is so aggressive and numerous that it's destroying and pushing out the native species. Upon WWF's initiative, the Commune of Krzyżanowice is carrying out an action of eliminating this plant (moving it and treating it with special chemical agents).

The WWF project “Space for the River” will allow for the conservation of natural processes of this section of the Odra River and, as a result, the landscape and natural values will be protected. The **Nature Path** will also allow for observation of the river-bed changes.

Finishing the “educational sightseeing” of the “Nature Path” we return to the bypass of *Chatupki* and, after a several minutes ride, arrive to *Zabelków*. This village is located right on the junction of the Odra and Olza Rivers and, as *Chatupki*, was established in the 14th century. Both **Route No. 24** and **R4** run along the Powstańców Śląskich Street. There they meet the **Road No. 45** running from North–West, and then with the **Road of No. 78**. From here we take a downhill ride to the bridge on the Olza River and arrive to the end of the **Route No. 24**.

■ **Route No. 39** starts in *Tworków* near the **church** (already described above in the description of the **Route No. 9**). Here the **Route No. 39** goes together with the **Route No. 9** up to the **Czech officer monument**. From there, through the colony of *Hanowiec*, we go to the border crossing of *Tworków – Hat*. The border crossing is dedicated to the pedestrian, bicycle and motor traffic only. This section of the **Route No. 39** joins the **Route No. 347** and **348** here.

■ **Route No. 341** meets the **Route No. 347** near

schreibung seiner Entstehung. historische Landkarten, die Veränderungen des Flussbettes dokumentieren.

■ **Haltepunkt IV** Konzeption „Raum für den Fluss”: Bedeutung und Ziele.

■ **Haltepunkt V** Pflanzen und Tiere im Mäandergebiet: Definition eines Biotops, Natura 2000, Das Natura 2000 Netz und sein Zusammenhang mit den Mäandern der Oder. Tier- und Pflanzenwelt in den Mäandern.

■ **Haltepunkt VI** Bedrohung der einheimischen Pflanzenwelt an den Mäandern durch eingewanderte Pflanzen, Beispiel Japanischer Knöterich.

Die besonderen Vorzüge dieser Radtour sind zahlreiche Denkmäler und vor allem die herrliche Natur. Für die, die sich für ihre Geheimnisse interessieren, lohnt es sich, ab und zu vom Fahrrad zu steigen und zu Fuß einen Abstecher in die Mäandergebiete zu unternehmen. Man kann hier unzählige Tiere und Pflanzen antreffen. Mit etwas Glück kann man einen **Biber** entdecken, der seine Anwesenheit durch angenagte Bäume und Äste verrät. Abends hört man zur Paarungszeit schön klingende **Froschkonzerte** am Oderufer.

Wir empfehlen, einen Pflanzen- und Tierführer auf die Wanderung mitzunehmen. Auch ist es nicht verkehrt, ein Vergrößerungsglas bei sich zu haben, um kleine Dinge bewundern zu können, die mit bloßem Auge nicht zu sehen sind. Schon gleich am Anfang entzückt uns die üppige Pflanzenwelt. Zu den häufigsten Pflanzen gehört der **japanische Knöterich**. Diese Art kam aus Asien, hat sich in den vergangenen zweihundert Jahren sehr ausgebreitet und beginnt bereits heimische Arten zu verdrängen. Um dies zu verhindern, wird auf der polnischen Seite auf Initiative des WWF dieser Knöterich gerodet.

Das WWF Projekt „Raum für den Fluss” hat zum Ziel die Erhaltung des natürlichen Laufs der Oder in diesem Gebiet, so wie man es auf der oben beschriebenen Tour heute noch erleben kann.

Nach der Besichtigung des Naturlehrpfades kehren wir auf die Umgehungsstraße zurück und kommen nach *Zabelków*. Diese Ortschaft liegt am Zusammenfluss von Oder und Olza. Sie wurde, wie der Ort *Chatupki*, im 14. Jh gegründet Sowohl die **Route Nr. 24**, als auch **R4** verlaufen entlang der Ulica Powstańców Śląskich. Dort treffen sie auf die **Strasse Nr. 45**, die vom Nordwesten kom-

położenie zawdzięcza otoczeniu wzgórz. Jej powstanie datuje się na XIV w., a nazwa pochodzi od słowa *ofista*, które w narzeczu morawskim oznacza owies. Istnieją jednak legendy, według których nazwa wioski związana jest z owczarnią i wypasem owiec, którym mieli się trudnić pierwsi mieszkańcy tych terenów.

Prowadzone były tutaj badania archeologiczne, mające wykazać obecność człowieka pierwotnego. Uwieńczeniem prac okazało się znalezienie **pieścika aszelskiego**, który służył naszym przodkom do krojenia mięsa i rąbania kości, a jako broń łowiecka umożliwiał polowanie na słonie leśne i mamuty. Jego kształt i rozmiary pozwalają zaliczyć go do pieścików kultury aszelskiej, która rozwijała się w Afryce i Europie od ok. 1,5 mln do 40 tys. lat temu.

Kolejny odcinek trasy prowadzi przez *Urbanek* (możemy tu podziwiać siedemnastowieczną kapliczkę) i przecina tym samym drogę *Tworków-Borucin*. Następnie dojeżdżamy do *Bieńkowiec*, gdzie możemy zwiedzać zabytkowy **kościół pw. Wszystkich Świętych**, **kaplicę św. Anny**, **kaplicę św. Jana**, **Lamus** oraz **Krzyż**. Dalsza droga, przechodząc na teren gminy *Krzanowice*, łączy się z trasą nr 6 relacji *Racibórz-Krzanowice*.

■ **Trasa nr 348** (7,8 km) zaczyna się w przyległej gminie *Lubomia*. Kierując się ku południowi przechodzi do gminy *Krzyżanowice* (od strony *Bukowa* – gdzie znajduje się otwarty w 2002 **polder „Buków”**), dalej biegnie przez most na Odrze, **drogą nr 936** do **Krzyżanowic** – miejscowości z XIII w. Zobaczyć tutaj możemy zabytkowy **pałac** zbudowany w 1700 r. przez hrabiego Jana Bernarda Praschma. Budowla stanowi mieszankę stylów architektonicznych. W latach 1843–1848 przebywał i tworzył w pałacu **Franciszek Liszt**. Istnieją również dowody na pobyt w tym obiekcie **Ludwika van Beethovena**. Obecnie w pałacu mieści się **Dom Opieki Społecznej**, prowadzony przez **Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Maryi Nieustającej Pomocy**. W przypałacowym parku rosną piękne wiekowe drzewa, m.in. **platan klonolistny**, **tulipanowiec**, **buki**, **lipy szerokolistne** i **wąskolistne**, **dęby szypułkowe** oraz krzewy egzotyczne.

Kolejnym zabytkiem architektonicznym na trasie jest **kościół pw. św. Anny**, wybudowany w latach 1791–1793 w późnobarokowym stylu.

roužto činností se měli zabývat první obyvatelé této oblasti.

Byly zde prováděny archeologické výzkumy, které měly prokázat existenci pravěkého osídlení území. Výsledkem průzkumů byl objev **acheulského pěstního klínu**, který byl našimi předky používán ke krájení masa a sekání kostí, a jako lovecká zbraň k lovu mamutů a lesních slonů. Jeho tvar a rozměry umožňují jeho zařazení k paleolitické kultuře acheulské, která se rozvíjela v Africe a Evropě v době před 1,5 mil. do 40 tis. lety.

Další úsek trasy vede přes *Urbanek* – tam můžeme vidět kapli ze 17. stol. – a protíná cestu *Tworków-Borucin*. Posléze dojedeme do *Bieńko-*

the **Shrine** in *Urbanek* constructed in 1779. The Rococo painting inside represents the St. Urban, view of the village and of its founders' figures. Pulpit comes from the end of 18th century and is connected by the empura with the collar's lodge. Further down the **Route** leads to the colony of *Hanowiec* and alike the **Route No. 39** goes near the church in *Tworków*, passing by the **Czech officer monument**. The **Route** is prolonged by a section going through *Bolesław*, a locality from 14th century. This used to be so called "Tar route," joining *Racibórz* with localities located in the south of Czech lands. *Bojanowa* is the last place visited on this **Route**.

mend sich mit der **Strasse Nr. 78** vereinigt. Hier endet an der Ortsausfahrt hinter der Olsabrücke die **Route 24**.

■ **Route 39** (34,1 km) start in *Tworków* an der Kirche, die bei der Beschreibung der Route Nr. 9 erwähnt wurde. Hier trifft unsere Route auf die Route 9 und gemeinsam führen sie zum Denkmal des tschechischen Offiziers. Weiter durch die Kolonie *Hanowiec* nach Süden zum Grenzübergang *Tworków*. Dieser Grenzübergang ist nur für Fußgänger sowie Rad- und Motorradfahrer zugelassen. Hier treffen die **Routen Nr. 347** und **348** zusammen.

■ **Route 341** (3,1 km) trifft sich mit der **Route 347** in *Urbanek* bei einer **Kapelle**, die 1779 errichtet wurde. Im Inneren befinden sich ein Rokokobild des **heiligen Urban** mit der Dorfkulisse und seinen Gründern. Die Kanzel stammt vom Ende des 18. Jh und ist mit der Empore der Patronatsloge verbunden. Die Route führt weiter zur *Hanowiec* – Kolonie und verläuft ähnlich wie die Route Nr 39 an der Kirche in *Tworków* und dem Denkmal des tschechischen Offiziers vorbei. Sie führt aber weiter durch *Bolesław*. *Bolesław* wurde im 14. Jh gegründet. In der Vergangenheit gab es hier eine Teerstrasse, die *Racibórz* mit Südschlesien verbunden hat. Die letzte Ortschaft auf dieser Tour, ist *Bojanowa*.

■ **Route Nr 347** (9,8 km) fängt am Übergang für den kleinen Grenzverkehr *Tworków-Hat* an und führt nach *Owsicz*, ein Dorf, das seine malerische Lage den umliegenden Hügeln verdankt. Seine Entstehung fällt auf das 14. Jh und der Name stammt vom Wort „*Ofista*“ ab, das in der mährischen Mundart „*Hafer*“ bedeutet. Legenden führen diesen Dorfnamen auf Schafhaltung zurück, mit der sich die Einwohner befaßt haben sollen. Archäologische Untersuchungen, die hier durchgeführt wurden, bestätigen schon die Existenz von Urmenschen in der Region.

An den Archäologischen Fundstellen wurde ein Steinwerkzeug gefunden, das unseren Vorfahren als Messer diente. Es wurde auch als Waffe bei der Jagd benutzt. Der Größe und Gestalt nach kann man es einer Kultur zuordnen, die sich in

Brama wjazdowa do pałacu w Krzyżanowicach/ **Vstupní brána zámku v Krzyżanowicích**/ **Entry gate to the Palace in Krzyżanowice**/ Einfahrt zum Palast in Krzyżanowice

Zdobi go wieża gotycko-renesansowa, datowana na XV lub XVI w., a majestatu dodaje neogotycki portal, ponad którym widnieje kartusz z **herbem Lichnowskich**. **Figura św. Jana Nepomucena** – to kolejny zabytek w *Krzyżanowicach*. Jest to rzeźba w stylu późnobarokowym, pochodząca z XVII w. i przedstawiająca świętego, górującego nad diabłem z żeliwnymi skrzydłami nietoperza.

Innym zabytkiem jest pobliska **kapliczka** pochodząca z końca XVII w.

Po zwiedzeniu *Krzyżanowice* kierujemy się do *Nowej Wioski*, miejscowości położonej tuż przy granicy z Czechami. Powstała ona w XIV w., a została założona specjalnie dla rodzin folwarcznych, którym panujący wówczas książę przekazał ziemię w ilości około 4 ha na rodzinę. Obecnie znajdują się tu gospodarstwa o małej powierzchni. Kolejną miejscowością, którą spotykamy na trasie jest *Owsiszce*. Omijając przejście graniczne *Tworków-Hat*, **trasa** ma swój koniec przy przejściu granicznym *Owsiecz-Pišt*.

■ **Europejska Trasa Rowerowa R4** prowadzi z *Middelburga do Odessy*. Rowerzyści przejeżdżają przez *Bonn, Pragę, Brno, Kraków i Lwów*. Na terenie województwa śląskiego szlak przebiega przez *Chałupki, Jastrzębie Zdrój, Strumię, Pszczynę, Miedźną*. W regionie Śląska odcinek ten wynosi zaledwie 65 km i jest oznakowany kolorem czerwonym. Cała trasa liczy aż 4 tys. km.

■ **Trasa Chałupki-Bohumín-Haviřov** ścieżka jest tutaj dobrze oznaczona, a znaki – czytelne i widoczne. Ruszamy ze wsi *Chałupki* – niestety, asfaltową drogą. Po zwiedzeniu zabytków – wjeżdżamy na przejście graniczne i po kilku minutach – kilkaset metrów za mostem – wjeżdżamy na zabytkowy rynek miasta *Starý Bohumín*. Możemy tu chwilę odpocząć, a następnie – jak na prawdziwego turystę przystało – zacząć dokładnie zwiedzać urokliwe miasteczko *Nový Bohumín*.

■ **Trasa Euroregionu A** – przebiega przez *Bohumín*, przecinając się z **trasami 56 i 6109**. Dobia ona do przejścia granicznego *Bohumín-Chałupki* i łączy się z **trasą nr 24** po polskiej stronie, zmierzając w stronę **granicznych meandrów Odry**. Warto jednak przebyć tę trasę poczynając od miejscowości *Zabeków*, w kierunku przejścia granicznego na moście *Chałupki-Bohumín*, przy wykorzystaniu ścieżki na meandrach.

wic, kde si můžeme prohlédnout **kostel Věch svatých, kapli sv. Anny, kapli sv. Jana, sýpku a kříž**. Další cesta vede katastrem obce *Krzyżanowice* a spojuje se s **trasou č. 6** ve směru *Racibórz-Krzyżanowice*.

■ **Trasa č. 348** začíná v přilehlé obci *Lubomia* a vede jižně na území obce *Krzyżanowice*. Jako první se objeví *Buków*, kde byl v roce 2002 zřízen most na **Odře silnici č. 936** a vede do *Krzyżanowic* – obce z 13. stol. Zde můžeme vidět **zámek** postavený v roce 1700 hrabětem Janem Bernardem Praschmem. V současné době představuje směs architektonických slohů. V letech 1843–1848 zde pobýval a tvořil **Ferenc Liszt**. Existují také důkazy o pobytu **Ludvíka van Beethovena** v tomto domu. V současné době zde působí **Dům s pečovatelskou službou** vedený řeholním řádem **sester františkánek Panny Marie ustavičné pomoci**. Kolem zámku se nachází park, ve kterém rostou krásné staré stromy, například **platan javorolistý, liliovník, buk, lípa velkolistá a malolistá, dub letní a cizokrajné keře**.

Další historickou památkou na trase je **kostel sv. Anny** postavený v letech 1791–93 v pozdně barokním slohu. Je završen goticko-renesanční věží datovanou do 15. nebo 16. století a k jeho majestátnímu vzhledu přispívá neogotický portál, nad kterým je umístěna kartuše **s erbem Lichnowských**. **Plastika sv. Jana Nepomuckého** představuje další historický objekt v *Krzyżanowicích*. Jedná se o sochu v pozdě barokním slohu, pocházející ze 17. století a zobrazující svatého porážejícího ďábla s litinovými křídly netopýra.

Je zde také **kaplička**, pocházející z konce 17. stol.

Po prohlídce *Krzyżanowice* vyrazíme do obce *Nowa Wioska*, ležící těsně u státní hranice. Vznikla ve 14. století a byla zřízena záměrně pro rodiny na statcích, kterým tehdy panující kníže věnoval cca 4 ha pro každou rodinu. V současné době jsou zde jen malé statky. Další vesnicí, kterou na této trase navštívíme, je *Owsiszce*. Vyhleďme-li se hraničnímu přechodu *Tworków-Hat*, dorazíme na konec **trasy** u hraničního přechodu *Owsiszce-Pišt*.

■ **Evropská cyklistická trasa R4** vede z *Middelburgu do Oděsy*. Cyklisté projíždějí přes *Bonn, Prahu, Brno, Krakov a Lvov*. Na území slezského

■ **Route No. 347** begins near the border crossing of *Tworków – Hat* and goes to *Owsiecz* – a village that owes its picturesque location to the surrounding hills. Its establishment is dated on 14th century and its name comes from the word *ofista* which in the Moravian dialect means “oat.” There are legends, however, according to which the name of the village is connected to sheep-fold and sheep pasturage, a main occupation of the hamlet occupants at that time. Archaeological excavations held here showed presence of primitive men.

Archaeological excavations searching for the living habitats of primitive people led to the discovery of **Saint-Achen’s culture hand axe**, which was used by our ancestors as a tool to cut meat and chop bones, and as a weapon assisting the hunt for forest elephants and mammoths. Its shape and size allow to associate it with the hand axes of cultures which developed in Africa and Europe from approximately 1,5 million to 40 thousands of years ago.

The next section of the **Route** leads through *Urbanek* – where we can admire a 17th century shrine – right there the **Route** cuts the *Tworków – Borucin* road. Following the **Route**, we arrive to *Bieńkowice*, where we can tour the antique **All Saints Church, St. Ann’s and St. John’s Chapels, Lumber-rooms** as well as the **Cross**. Further down, the **Route** enters the *Commune of Krzyżanowice* and meets the **Route No. 6 Racibórz – Krzyżanowice**.

■ **Route No. 348** begins in the adjoining *Commune of Lubomia* and while going towards south it crosses the *Commune of Krzyżanowice* beginning from the side of *Buków* where “**Polder Buków**,” open in 2002 is located. It further runs through the bridge on the Odra River and via the **Road No. 936 to Krzyżanowice** – a small city from 13th century. Here we can see the antique **palace** built in 1700 by Count Jan Bernard Praschm. The palace shows mixture of different architectural styles. Between 1843 and 1848 **Francis Liszt** lived and worked here. There are also some records proving **Ludwig’s van Beethoven** presence here. Currently the palace is occupied by **Social Care Institution** led by the order of **Franciscan Sisters of St. Mary of Incessant Care**. The palace is surrounded by a beautiful park

Afrika und Europa vor 1,5 Mill, bis 40000 Jahren entwickelte.

Der nächste Abschnitt dieser Route führt durch *Urbanek*, wo man eine aus dem 17. Jh stammende Kapelle bewundern kann. Hier kreuzt man auch den Weg *Tworków-Borucin*. Weiter kommen wir nach *Bieńkowice*, wo wir uns die **Aller Heiligen Kirche**, die Kapelle der **heiligen Anna**, die **Johanneskapelle**, einen **Speicher** und ein **Kreuz** ansehen können. Der weitere Weg führt durch die Gemeinde *Krzyżanowice* und trifft auf die **Route 6 Racibórz-Krzyżanowice**.

■ **Route Nr 348** (7,8 km) beginnt in der Gemeinde *Lubomia*, sie führt zunächst nach Süden und erreicht die Gemeinde *Krzyżanowice* auf der Höhe von *Buków*, wo sich der im Jahre 2000 eröffnete **Polder „Buków“** befindet, weiter verläuft sie über die Oderbrücke auf der Strasse **Nr 936** nach *Krzyżanowice*, einer Ortschaft aus dem 13. Jh. Hier können wir uns den historischen Palast des Grafen Johann Bernard Praschma aus dem Jahre 1700 ansehen. Er stellt eine Mischung verschiedener architektonischer Stile dar. In den Jahren 1843–1848 lebte und komponierte **Franz Liszt** in diesem Palast. Es gibt auch Nachweise dafür, dass Ludwig van Beethoven einige Zeit hier verbrachte. Heute wird der Palast als **Pflegeheim** genutzt, das von Franziskanerinnen geführt wird. Am Palast befindet sich ein Park, in dem schöne jahrhundert-alte Bäume wachsen, u.a. ahornblättrige Platanen, Tulpenbäume, Buchen, Sommer- und Winterlinden, Stieleichen und exotische Sträucher.

■ Das nächste architektonische Denkmal auf dieser Route, die Kirche der **heiligen Anna**, wurde im Spätbarockstil in den Jahren 1791–1793 errichtet. Über dem Portal, befindet sich ein **Wappen der Familie Lichanowski**. **Die Figur des heiligen Jan Nepomuk** – ist das nächste Denkmal in *Krzyżanowice*. Diese Skulptur stammt aus dem 17. Jh. Sie stellt den Heiligen als Sieger über den Teufel dar.

Hier befindet sich auch eine gegen Ende des 17. Jh errichtete **Kapelle**. Nach *Krzyżanowice* folgt eine Ortschaft, die direkt an der Grenze zu Tschechien liegt und *Nowa Wioska* heisst. Sie entstand im 14. Jh und wurde speziell für sogenannte Vorwerksfamilien gegründet, denen der damals regierende Herzog Grund und Boden zu-

vojevodství vede trasa přes obce *Chałupki, Jastrzębie Zdrój, Strumień, Pszczyna, Miedźna*. Tato trasa čítá ve slezském regionu pouhých 65 km a je značena červeně. Celá trasa měří téměř 4 tisíce km.

■ **Trasa Chałupki – Bohumín – Haviřov** stezka je zde označena dobře čitelnými a zřetelnými značkami. Vyrážíme z vesnice *Chałupki* – bohužel po asfaltové silnici. Nevyskytují se zde žádná ostrá stoupání ani jiné podobné překážky. Po prohlídce památek vjíždíme na hraniční přechod a za pár vteřin (několik stovek metrů) za mostem vjíždíme na historické náměstí *Starého Bohumína*. Po levé straně brzo najdeme odpočívadlo. Zde si můžeme chvíli odpočinout a pak, jak se na pravého turistu sluší a patří, si podrobně prohlédneme působivé městečko *Nový Bohumín*.

■ **Trasa Euroregionu A** – vede přes *Bohumín* a protíná trasy **56** a **6109**. Dovede nás až ke hraničnímu přechodu *Bohumín–Chałupki* a spojí se s trasou č. **24** na polské straně vedoucí k **hraničním meandrům Odry**. My Vám však navrhujeme projetí trasy ze *Zabelkova* k hraničnímu přechodu na mostě *Chałupki–Bohumín* s využitím stezky vedoucí meandry.

V Bohumíně a v okolí můžeme navštívit:

■ **Výpravní budova železniční stanice.** Stanice byla vybudována v roce 1860 na místě původní staré budovy z roku 1847. Má štukovou výzdobu a byla vystavěna pro Severní dráhu Ferdinandovu.

■ **Budova bývalé radnice.** Patří k prvním stavbám nového městského centra, budova je z roku 1897.

■ **Farní kostel Božského Srdce Páně.** Pseudogotický katolický kostel vystavěný z červených cihel v letech 1892–1895. Jde o jednolodní stavbu s jednotným interiérem.

■ **Budova římsko-katolické fary.** Jde o novogotickou stavbu z červených cihel vystavěnou v roce 1905.

■ **Objekt těžkého opevnění MO-S „Na Trati“** Objekt tvoří dvě pevnosti po obou stranách kolejí spojené podzemní chodbou. Jde o jedinou stavbu tohoto druhu v celém pevnostním systému.

W Bohuminie i okolicy można zwiedzić:

■ **Budynek stacji kolejowej.** Dworzec został wybudowany w 1860 r. w miejscu wcześniejszego budynku z 1847 r. Ma dekorację stiukową, powstał na potrzeby Kolei Północnej Cesarza Ferdynanda.

■ **Budynek byłego ratusza.** Należy do pierwszych budynków nowego centrum miejskiego, powstał w 1897 r.

■ **Kościół parafialny Serca Bożego.** Pseudogotycki kościół zbudowany z czerwonych cegieł w latach 1892–1895. Jest to budowla jednonawowa o jednolitym wnętrzu.

■ **Budynek plebanii rzymskokatolickiej.** Jest to neogotycki kościół z czerwonych cegieł, powstał w 1905 r.

■ **Objekt fortyfikacji MO-S „Na Trati“.** Obiekt tworzą dwa bunkry po obu stronach torów kolejowych, połączone podziemnym korytarzem. Jest to jedyna budowla tego rodzaju w całym systemie umocnień.

■ **Kościół parafialny Narodzin NMP w Starym Bohuminie.** Ta późnogotycka budowla pochodzi z XV w. Uroku dodaje dobudowana mu wieża z 1620 r. Kaplice boczne pochodzą z lat 1668 i 1771. Jest to jedna z najstarszych budowli w *Bohuminie*. Pierwsza zachowana wzmianka o kościele pochodzi z 1291 r. W nawie głównej

with many aged trees such as **London Plane, Tulip Tree, Beeches, Broad and Small-Leaved Limes, Common Oaks** and numerous **exotic shrubs**.

■ The next architectural relic on our route is the **St. Ann's Church** built in 1791–93 in a Late-Baroque style. The church is adorned by a Gothic-Renaissance tower from 15th or 16th century. Neo-Gothic portal with the **Lichnowski Family Coat of Arms. St. John's Nepomucen** is the next beautiful monument in *Krzyżanowice*. It is sculptured in a Late-Baroque style from 17th century, presenting the Saint dominating a devil with iron-cast bat's wings. There is also a **Chapel** from the end of 17th century.

Following tour of *Krzyżanowice* we travel on to *Nowa Wioska* – a locality near the border with the Czech Republic. The village was developed in 14th century to accommodate the farm workers – the Duke ruling at that time gave approximately 4 hectares of land for each family. Small farms still predominate in the area. The next locality on our way is *Owsiszce*. Passing by the border crossing *Tworków – Hat'*, the **Route No. 348** ends near other border crossing of *Owsicz – Pišt*.

■ The **European Bicycle Route R4** goes from *Middleburgh* to *Odessa*. The cyclists ride via *Bonn, Prague, Brno, Kraków* and *Lvov*. On the Silesian Voivodship terrain the **Route** runs through *Chałupki, Jastrzębie Zdrój, Strumień, Pszczyna* and *Miedźna*. The **Route** in Silesia is only 65 km long, while it's whole length is over 4 thousands kilometres.

■ **Route Chałupki – Bohumín – Haviřov** is well marked here with clean and visible signs. Starting from *Chałupki* – unfortunately it is an asphalt road. There are no sharp elevations nor other similar surprises. After touring the local monuments we enter the border crossing and after a dozen or so seconds, several hundred metres after the bridge – the historical Old Market of the *Starý Bohumín*. Here we can rest a bit before touring this charming town.

■ The **Euroregion Route A** – goes through *Bohumín*, crossing **Routes 56** and **6109**. The **Route** reaches the border crossing of *Bohumín – Chałupki* and on the Polish side links itself with the **Route No. 24** directing itself towards the **Odra River border meanders**. We propose, how-

gewiesen hat. Jede Familie bekam ca 4 ha. Heute befinden sich hier kleine Bauernhöfe. Die nächste Ortschaft auf unserer Route ist *Owsiszce*. Nachdem wir am Grenzübergang *Tworków-Hat'* vorbei gefahren sind, beenden wir unsere **Wanderung** beim Grenzübergang *Owsicz-Pišt*.

■ **Die europäische Radroute R4** führt von *Middelburg* nach *Odesse*. Die Radfahrer passieren *Bonn, Prag, Brünn, Krakau* und *Lemberg*. In der Wojewodschaft Schlesien verläuft eine Strecke von 65km durch *Chałupki, Jastrzębie Zdrój, Strumień, Pszczyna* und *Miedźna*. Die Gesamtlänge der Route beträgt 4.000 km.

■ **Route Chałupki–Bohumín–Haviřov** der Weg ist gut ausgeschildert. Wir verlassen das Dorf *Chałupki* auf einer Asphaltstrasse. Es gibt unterwegs weder grosse Steigungen noch andere unangenehme Überraschungen. Nachdem wir die Denkmäler besichtigt haben, kommen wir zum Grenzübergang und einige hundert Meter hinter der Brücke erreichen wir den historischen Marktplatz von *Starý Bohumín*. Gleich links befindet sich eine Rastmöglichkeit, wo wir eine Weile ausruhen können, um dann mit der touristischen Erkundung des reizenden Städtchens *Nowy Bohumín* zu beginnen.

■ **Die Route der Euroregion A** verläuft durch *Bohumín*, wo sie die Routen 56 und 6109 quert. Sie läuft bis zum Grenzübergang *Bohumín–Chałupki*, mündet auf der polnischen Seite in die Route 24 und verläuft weiter in Richtung der **Grenzmäander der Oder**. Wir empfehlen diese Strecke von der Ortschaft *Zabelków* in Richtung Grenzübergang über die Brücke *Chałupki–Bohumín* zu den Mäanderpfaden.

In Bohumin und seiner Umgebung besichtigen wir:

■ **Bahnhofsgebäude:** Es wurde 1860 an der Stelle eines früheren Gebäudes aus dem Jahr 1847 erbaut. Es besitzt eine Stuckdekoration und entstand für die Nordeisenbahn von Kaiser Ferdinand.

■ **Das ehemalige Rathaus:** Es gehört zu den ersten Bauten des neuen Stadtzentrums und entstand 1897.

■ **Pfarrkirche zum Herzen Gottes:** Die neogotische, aus charakteristischen roten Ziegelsteinen in den Jahren 1892–1895 erbaute Kirche ist ein einschiffiger Bau.

świątyni znajduje się obraz Matki Bożej Różańcowej „Starobohumínskiej”, ozdobiony dwoma pozłacanymi koronami. W 2004 r. papież Jan Paweł II poświęcił je bezpośrednio w Watykanie i przywrócił kościołowi status miejsca pielgrzymkowego.

■ **Kaplica zwana „Pustyňa”.** Drobną budowlą barokową za cmentarzem w *Starym Bohuminie* pochodzi z połowy XVIII w. Według legendy została zbudowana przez dwóch mieszczan z Bohumína, którzy wiodli pustelniczy tryb życia.

■ **Grobowiec rodziny Henckel von Donnersmarck.** Jest to drobna dwupiętrowa budowla barokowa z 1752 r., która została przebudowana w XIX w. Obok grobowca znajduje się pomnik św. Józefa – ludowa praca kamieniarska z I połowy XIX w., z polichromowanego piaskowca.

■ **Kaplica na terenie cmentarza epidemicznego.** Pochodzi z 1831 r., kiedy to wybuchła epidemia cholery. W 2004 r. została wyremontowana i ponownie poświęcona, dziś nosi nazwę **kaplicy Aniołów Stróżów**.

■ **Rzeźba św. Jana Nepomucena.** Pochodzi z II połowy XVIII w. Jej cokół skrywał tubę z bardzo uszkodzonym zwitkiem pergaminu oraz 54 monetami z lat 1619 (1637)–1868.

■ **Były ratusz w Starym Bohuminie, nr domu 43.** W budynku można odnaleźć elementy neogotyckie oraz secesyjne.

■ **Kaplica cmentarna Wszystkich Świętych z 1901 r.**

■ **Kamienica, nr domu 45.** Pochodzi z lat 1900–1901 i stanowi dowód wysokiego poziomu ówczesnej architektury miejskiej.

■ **Dom Narodowy, nr domu 37.** Stanowi przykład okazałego hotelu miejskiego z początków XX w. o bardzo dobrej architekturze secesyjnej.

■ **Stalowa kładka dla pieszych nad torami kolejowymi.** Wyjątkowy zabytek techniki z początków XX w., znajduje się na terenie dworca kolejowego.

■ **Kompleks byłych budynków szkolnych.** Kompleks architektoniczny obecnego ratusza z końca XIX w., powstał w miejscu budynków szkolnych.

■ **Kościół ewangelicki.** Neogotycka budowla

■ **Farní kostel Narození Panny Marie ve Starém Bohumině.** Jde o pozdně gotickou stavbu z 15. stol. Má středověkou věž z roku 1620, boční kaple pochází z let 1668 a 1771. Jedná se o jednu z nejstarších bohumínských staveb. První dochovaná zmínka o kostele pochází z roku 1291. Ve hlavní chrámové lodi je umístěn obraz Panny Marie Růžencové „Starobohumínské”, který je ozdoben dvěma pozlacenými korunkami. Ty v roce 2004 posvětil papež Jan Pavel II. přímo ve Vatikánu a obnovil kostelu statut poutního místa.

■ **Kaple zvaná Pustyňa.** Drobná barokní stavba za hřbitovem ve *Starém Bohumině* pochází z poloviny 18. stol. Podle legendy byla vystavěna dvěma bohumínskými měšťany, kteří vedli poustevnický život.

■ **Hrobka hrabat Donnersmarcku.** Je to drobná dvoupodlažní barokní stavba z roku 1752. Upravena byla ve 19. stol. Vedle hrobky stojí socha sv. Josefa, lidová kamenná práce z I. pol. 19. stol z polychromovaného pískovce.

■ **Cholerová kaple v areálu epidemického hřbitova.** Pochází z roku 1831, kdy vypukla cholerová epidemie. V roce 2004 byla znovu opravena, vysvěcena a pojmenována na kapli Andělů strážných.

■ **Socha sv. Jana Nepomuckého.** Pochází z 2. poloviny 18. stol. Její podstavec ukrýval tubu s velmi poškozeným svitkem pergaminu a padesát čtyř historických mincí v rozmezí let 1619 (1637)–1868.

■ **Bývalá starobohumínská radnice čp. 43.** Stavba je kombinací doznívajícího novogotického tvarosloví s nastupující secesí.

■ **Hřbitovní kapli Věch svatých z roku 1901.**

■ **Městský dům čp. 45.** Pochází z let 1900–1901 a je dokladem tehdejší kvalitní městské architektury.

■ **Národní dům čp. 37.** Je příkladem výstavného městského hotelu z poč. 20. století s velmi kvalitní secesní architekturou

■ **Ocelová pěší lávka přes kolejště.** Ojedinelá technická památka z poč. 20. století, nachází se v areálu železničního nádraží.

■ **Komplex bývalých školních budov.** Architektonický komplex současně budovy radnice po-

ever, taking this **Route** from *Zabělków* towards the border crossing of *Chatupki – Bohumín* via the **Nature Path** within the meanders.

In Bohumín and its neighbourhood we recommend that you take time to visit the following places:

■ **Railway station.** The station was built in 1860 in place of an earlier building from 1847. The building has a stucco decoration and was built for the North Railway of Emperor Franz Ferdinand.

■ **Old City Hall.** One of the first buildings of the new municipal centre. Constructed in 1897.

■ **Parish Church of God's Heart.** Pseudo-Gothic building made of red bricks between 1892–1895. One nave with uniform interior.

■ **Roman Catholic presbytery.** Neo-Gothic building made of red bricks from 1905.

■ **Fortifications MO-S “Na Trati.”** The site consists of two bunkers on two sides of the railway tracks, connected by an underground cor-

■ **Das römisch – katholische Pfarrhaus:** Das neugotisches Gebäude aus roten Ziegelsteinen entstand 1905.

■ **Festungswerk MO-S „Na Trati“:** Es handelt sich um zwei Bunker auf den beiden Seiten der Bahngeleise, die durch einen unterirdischen Gang miteinander verbunden sind. Es ist der einzige Bau dieser Art im ganzen Befestigungssystem.

■ **Pfarrkirche zur Geburt der Heiligen Maria in Stary Bohumín:** Der Bau stammt aus dem 15. Jh. Der Turm von 1620 verleiht ihm einen besonderen Reiz. Die Seitenkapellen stammen aus den Jahren 1668–1771. Diese Kirche gehört zu den ältesten Bauten in *Bohumín*, zum ersten mal wurde diese Kirche im Jahre 1291 erwähnt. Im Hauptschiff dieser Kirche befindet sich ein Gemälde Altböhmische Mutter Gottes vom Rosenkranz, das mit zwei vergoldeten Kronen geschmückt ist.

Kościół parafialny Serca Bożego w Bohuminie/ Farní kostel Božského Srdce Páně v Bohumině/ Parish Church of God's Heart/ Pfarrkirche zum Herzen Gottes in Bohumín

z czerwonych palonych cegieł została zbudowana w ciągu 15 miesięcy. Kościół poświęcono w październiku 1901 r.

■ **Osada neolityczna.** Jedno z nielicznych miejsc, stanowiących świadectwo osadnictwa na obszarze północnego przedpola Bramy Morawskiej i górnego biegu Odry w młodszej epoce kamienia.

■ **Znalezisko z okresu paleolitu schyłkowego.** Znajduje się w dzielnicy Záblatí Na Pískách i stanowi jedyny tego rodzaju zabytek w Republice Czeskiej. Zawiera informacje na temat osadnictwa i życia populacji w okresie ustępowania ostatniej epoki lodowcowej.

■ **Kamień graniczny z 1742 r. z koroną cesarską.** Został odnaleziony w 2004 r. u zbiegu Odry i Olzy. Na kamieniu wyciosano datę: 1883.

Byly ratusz w Starym Bohumínie/ *Budova bývalé radnice ve Starém Bohumině/ Old City Hall in Starý Bohumín/ Das ehemalige Rathaus in Starý Bohumín*

chází z konce 19. století, kdy sloužil jako komplex školních budov.

■ **Kostel církve evangelické.** Novogotická budova z červených pálených cihel byla vybudována za 15 měsíců a vysvěcena v říjnu roku 1901.

■ **Neolitická osada.** Jedna z mála lokalit, dokládající osídlení severního předpolí Moravské brány a horního Poodří v mladší době kamenné.

■ **Epipaleolitická stanice.** Nachází se v Záblatí Na Pískách a jde o jedinečnou památku v rámci ČR, která nás informuje o osídlení a životě populace v období ústupu poslední doby ledové.

ridor. It is the only building of this kind in the entire defense system.

■ **Parish Church of the Saint Mary Birth in Starý Bohumín.** Late-Gothic building from 15th century with a tower from 1620. The side Chapels were built in 1668 and 1771. This is one of the oldest buildings in *Bohumín*. First information about the church comes from 1291. Within the main nave there is a painting of the Holy Rosary, so called "Starobohumíns," decorated with two gold-plated crowns. Pope John Paul II consecrated it in the Vatican and returned it the status of pilgrimage church.

■ **Chapel "Pustyňa."** A small Baroque building behind the cemetery in *Starý Bohumín* which comes from the first half of 18th century. According to the legend it was built by two townsmen from *Bohumín*, leading a hermitic life.

■ **Tomb of the Henckel von Donnersmarck family.** It is a small two-storey Baroque building from 1752, which was rebuilt in 19th century. Besides the tomb, a St. Joseph's monument – folk type stonework from the first half of 19th century made from polychrome sandstone.

■ **Chapel on the territory of the epidemic cemetery.** Constructed in 1831 when the cholera epidemic exploded in the area. In 2004 repaired and consecrated again. Currently, it carries the name of Guardian Angels.

■ **Sculpture of St. John Nepomucen.** Constructed during the second half of the 18th century. Its pedestal concealed a very damaged tube with a parchment as well as 54 coins from 1619 (1637–1868).

■ **Old City Hall in Starý Bohumín. House No. 43.** The building unites a Neo-Gothic style with some Secession elements.

■ **All Saints Cemetery from 1901.**

■ **House No. 45.** Built between 1900–1901 it is proof of a high level of the contemporary municipal architecture.

■ **National House – house No. 37.** An example of a magnificent municipal hotel from the beginning of 20th century – an illustrative example of good art nouveau architecture.

■ **Steel footbridge for pedestrians over railway tracks.** An exceptional relic of technology from the beginning of 20th century. Located in the railway station.

2004 wurden sie von Papst Johannes Paul II direkt im Vatikan geweiht. Ihm verdankt die Kirche den Status eines Pilgerortes.

■ **Kapelle – Pustyňa.** Der kleine Barockbau hinter dem Friedhof in *Starý Bohumín* stammt aus dem 18. Jh. Der Legende nach wurde sie von zwei Bürgern aus *Bohumín* erbaut, die wie Einsiedler lebten.

■ **Die Gruft der Familie Henckel von Donnersmarck** von 1752 ist ein zweistöckiger Barockbau, der im 19. Jh umgebaut wurde. Neben der Gruft befindet sich ein Denkmal des Heiligen Josephs. Es ist ein volkstümliches Werk aus Buntsandstein (erste Hälfte des 19. Jh.).

■ **Die Kapelle auf dem Gelände des Epidemiefriedhofs** stammt aus dem Jahr 1831, in dem eine Choleraepidemie ausgebrochen war. 2004 wurde die Kapelle renoviert und von neuem geweiht. Heute heisst sie Schutzengelkapelle.

■ **Die Skulptur des Heiligen Johann Nepomuk** stammt aus der 2.Hälfte des 18. Jh. Im Sockel fand man eine Rolle mit einem stark beschädigten Pergamentschriftstück und 54 Münzen aus den Jahren 1619 (1637)–1888.

■ **Das ehemalige Rathaus in Starý Bohumín, Hausnummer 43** weist Elemente von Neugotik und Sezessionstil auf.

■ **Aller Heiligen Friedhofskapelle** von 1901.

■ **Das Haus Nr. 45** stammt aus den Jahren 1900–1901 und ist ein Beweis für das hohe Niveau der damaligen städtischen Architektur.

■ **Nationalhaus Hausnummer 37.** Es kann als Beispiel für ein ansehnliches Stadthotel vom Anfang des 20. Jhs mit einer sehr guten Sezessionsarchitektur dienen.

■ **Fussgänger – Laufbrücke** aus Stahl über die Bahngleise. Technisches Denkmal vom Anfang des 20. Jh. Sie befindet sich auf dem Gelände des Bahnhofs.

■ **Ehemalige Schulgebäude:** Der architektonische Komplex des heutigen Rathauses stammt vom Ende des 19. Jh, ursprünglich diente er als Schule.

■ **Evangelische Kirche:** Neogotischer Bau aus roten, gebrannten Ziegelsteinen, der in 15 Monaten erbaut wurde. Die Kirche wurde 1901 eingeweiht.

■ **Siedlung aus der Jungsteinzeit:** – Einer der wenigen Fundorte, die nachweisen, dass im Ge-

W latach 1880–1881 miały miejsce duże powodzie, dlatego prawdopodobnie zaistniała potrzeba nowego oznaczenia granicy.

Dalej, przed miejscowością *Dolní Lutyně* trasa prowadzi do drogi lokalnej. Z południowego skraju miejscowości jedziemy do górniczego miasta *Orlová*. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1228 r. Od 1269 r. *Orlová* była siedzibą klasztoru i opactwa benedyktyńskiego. Na miejskim rynku znajduje się pomnik upamiętniający strajk górniczy w 1925 r., a na cmentarzu – pomnik 92 górników, którzy zginęli w maju 1919 r. podczas tragicznego wypadku w kopalni *Nová Jáma*.

Niedaleko znajduje się miejsce odpoczynkowe o nazwie „*Meteor*”. Dalej trasa mknie lekko pod górę, aż do lasu między *Orlovą* i *Šumbarkem* – częścią miasteczka *Haviřov*. Zjeżdżamy łagodnie w dół w kierunku restauracji „U Jelena” i stąd dalej do *Šumbarku*. Stamtąd przejeżdżamy przez *Haviřov*, gdzie ruch rowerowy prowadzony jest objazdem okrężnym po drodze o dużym natężeniu ruchu drogowego. *Haviřov* to miasto w Republice Czeskiej, założone dopiero w 1947 r.

■ **Hraniční kámen z roku 1742 s císařskou korunou.** Byl nalezen v roce 2004 na soutoku Odry a Olše. Na kameni je vytesán rok 1883. V letech 1880–1881 byly velké povodně a pravděpodobně bylo nutno nově označit hranice.

Vydáme se na trasu a před obcí *Dolní Lutyně* vyjždíme na místní komunikaci. Z jižního okraje obce jedeme po místních silnicích do hornického města *Orlová*. První zmínky o osadě pocházejí již z roku 1228. Od roku 1269 byla *Orlová* sídlem benediktinského kláštera a opatství. Na hlavním náměstí můžeme vidět pomník připomínající hornickou stávkou v roce 1925 a na hřbitově pomník 92 horníků, kteří zahynuli v květnu 1919 během tragické nehody na dolu *Nová Jáma*.

Zanedlouho budeme mít příležitost si trochu odpočinout na odpočívadle nazývaném *Meteor*. Dále vede trasa mírně do kopce k lesu mezi *Orlovou* a *Šumbarkem* – částí *Haviřova*. Sjíždíme mírně dolů k restauraci „U Jelena” a odtud dále do *Šumbarku*. Poté projždíme *Haviřovem*, kde je cyklistická trasa vedena po úseku zatíženým automobilovou dopravou. *Haviřov* byl založen teprve v roce 1947.

■ **Complex of former school buildings.** Architectural complex of present Town Hall comes from the end of 19th century. Initially, it was a complex of school buildings.

■ **Evangelical Church.** Neo-Gothic building from red bricks from 1901 – it was built in 15 months.

■ **Neolithic settlement.** One of few places proving a very early settlement in the northern part of the Moravian Gate and upper Odra River in the in the early Stone Age.

■ **Excavations from the period of late Palaeolithic.** Located in the district of *Záblati Na Pískách* it constitutes the only relic of this kind in the Czech Republic. It contains information on the colonization and life of the population in final period of the last Glacial Age

■ **Border Stone from 1742 with imperial crown.** It was found in 2004 at the conjunction of the Odra and Olza River. It carries the date of 1883. During 1880–1881 there were large floods here and as a result a need for delimitation of a new border occurred – most likely the Border Stone was erected as a result of these events.

Subsequently we embark on our route again and before the locality of *Dolna Lutynia* we enter a local road. From the south edge of the locality we take local roads to get to the mining town of *Orlova*. First records mentioning this place already come from 1228. Since 1269, *Orlova* was the seat of the Benedictine abbey and monastery. We will pass by a monument standing on a municipal market, commemorating the 1925 mining strike. In the local cemetery we can see the monument commemorating 92 miners who died in May 1919 during a tragic incident in the mine of *Nova Jama*.

Shortly, we will have an opportunity to rest in a place called „*Meteor*.” Further on the road advances up to the forest between *Orlova* and *Lumbark* – part of the town *Havirzowa*. We travel down in the direction of the “U Jelena” restaurant and from there further on to *Lumbark*. There we cross *Havirzow*. *Havirzow* was very recently established (1947) and is one of the youngest towns in the Czech Republic.

biet des nördlichen Vorlandes der Mährischen Pforte und des Oberlaufes der Oder in der Jungsteinzeit menschliche Ansiedlungen bestanden.

■ **Fundort aus dem ausgehenden Paläolithikum:** Er liegt im Bezirk Záblati Na Pískach und ist der einzige dieser Art in der Tschechischen Republik. Dort gibt es Informationen über die Ansiedlung und das Lebender Menschen während der zurückgehenden letzten Eiszeit.

■ **Grenzstein aus dem Jahr 1742 mit der Kaiserkrone:** Er wurde 2004 am Zusammenlauf von Oder und Olza gefunden und trägt das Datum 1883. In den Jahren 1880–1881 fanden grosse Überschwemmungen statt. Danach musste man von neuem die Grenze festlegen.

Wir setzen nun unsere Wanderung fort: Vor der Ortschaft *Dolna Lutynia* kommen wir zu einer Lokalstrasse. Vom südlichen Stadtrand fahren wir auf den Lokalstrassen und kommen in eine Bergbaustadt – *Orlova*. Die erste Erwähnung dieser Ortschaft stammt schon aus dem Jahr 1228. Seit 1269 war *Orlova* Sitz eines Klosters und der Benediktiner Abtei. Auf dem städtischen Ringplatz kommen wir an einem Denkmal vorbei, das an den Streik der Bergleute 1925 erinnert. Auf dem Friedhof steht ein Denkmal, das an die 92 Bergleute erinnern soll, die im Mai 1919 bei einem tragischen Unglück in der Grube *Nova Jama* ums Leben gekommen sind.

Bald danach gelangen wir zu einer Raststelle namens „*Meteor*”. Dann geht die Route ganz leicht bergauf bis zum Wald zwischen *Orlova* und *Lumbark*, das ein Teil des Städtchens *Havirzowa* ist. Wir fahren sanft herunter in Richtung Restaurant „U Jelena” und von dort aus weiter nach *Lumbark*. Dann kommen wir durch *Haviřov*, wo der Radverkehr auf der Umleitungsstrasse gemeinsam mit starkem Strassenverkehr geführt wird. *Haviřov* ist eine Stadt in der Tschechischen Republik, die erst im Jahre 1947 gegründet wurde.

Informacje praktyczne

Na terenie gminy Krzyżanowice znajduje się tylko jeden obiekt noclegowo-gastronomiczny:

- **Hotel Zamek**
ul. Graniczna 1, Chałupki
tel.: +48 32 419 69 44
fax: +48 32 419 60 79

Znajduje się tutaj również:

- **Pizzeria Annaberg**
ul. Długa 2, Chałupki
tel.: +48 32 419 31 16

Bogatszą ofertę noclegową i gastronomiczną ma położone 20 km od Chałupki miasto Racibórz. Szeroką ofertę możemy znaleźć na stronach:

www.raciborz.com.pl

www.raciborz.naszemiasto.pl

Bazę noclegową i gastronomiczną zapewnią również oddalony o 15 km Wodzisław Śląski:

www.umwodz.rubikon.pl

www.wodzislawslaski.naszemiasto.pl

Wyżywienie

- **Taverna Elpida**
Studentská 781, Bohumín
tel.: +420 596 014 198
- **Zlatý jelen**
Šunychelská 187, Bohumín-Šunychl
tel.: +420 596 016 342
- **Bar Mersi**
Dělnická 218, Bohumín-Skrěčoň
tel.: +420 596 033 216
+420 605 958 908
- **Nico pizzeria**
Studentská 342, Bohumín
tel.: +420 596 012 992
+420 777 604 082
- **Rio club**
Koperníkova 1224, Bohumín
tel.: +420 774 229 940
+420 774 229 950

Praktické informace

V obci Krzyżanowice se nachází pouze jeden objekt s ubytováním a stravováním:

- **Hotel Zamek**
ul. Graniczna 1, Chałupki
tel.: +48 32 419 69 44
fax: +48 32 419 60 79

Je zde také:

- **Pizzeria Annaberg**
ul. Długa 2, Chałupki
tel.: +48 32 419 31 16

Pestrější nabídku ubytování a stravování najdete ve městě Racibórz, vzdáleným 20 km od Chałupki, širokou nabídku lze najít na těchto internetových stránkách:

www.raciborz.com.pl

www.raciborz.naszemiasto.pl

Místo k odpočinku lze najít také v 15 km vzdáleném městě Wodzisław Śląski, adresy jsou uvedeny na stránkách:

www.umwodz.rubikon.pl

www.wodzislawslaski.naszemiasto.pl

Stravování

- **Taverna Elpida**
Studentská 781, Bohumín
tel.: +420 596 014 198
- **Zlatý jelen**
Šunychelská 187, Bohumín-Šunychl
tel.: +420 596 016 342
- **Bar Mersi**
Dělnická 218, Bohumín-Skrěčoň
tel.: +420 596 033 216
+420 605 958 908
- **Nico pizzeria**
Studentská 342, Bohumín
tel.: +420 596 012 992
+420 777 604 082
- **Rio club**
Koperníkova 1224, Bohumín
tel.: +420 774 229 940
+420 774 229 950

Practical information

In the Commune of Krzyżanowice there is only one large accommodation site:

- **Hotel Zamek**
1 Graniczna Str., Chałupki
tel.: +48 32 419 69 44
fax: +48 32 419 60 79.

For food in Chałupki you can try out the

- **Pizzeria Annaberg**
2 Długa Str., Chałupki
tel.: +48 32 419 31 16

A richer accommodation and gastronomic offer may be found in Racibórz, which is located 20 km from Chałupki. For more on this city's housing and food sites see the following internet sites:

www.raciborz.com.pl

www.raciborz.naszemiasto.pl

Accommodation may also be found in Wodzisław Śląski (20 km away from Chałupki):

www.umwodz.rubikon.pl

www.wodzislawslaski.naszemiasto.pl

Food

- **Taverna Elpida**
781 Studentská Str., Bohumín
tel.: +420 596 014 198
- **Zlatý jelen**
187 Šunychelská Str., Bohumín-Šunychl
tel.: +420 596 016 342
- **Bar Mersi**
81 Dělnická Str., Bohumín-Skrěčoň
tel.: +420 596 033 216
+420 605 958 908
- **Nico pizzeria**
342 Studentská Str., Bohumín
tel.: +420 596 012 992
+420 777 604 082
- **Rio club**
1224 Koperníkova Str., Bohumín
tel.: +420 774 229 940
+420 774 229 950

Praktische Informationen

In der Gemeinde Krzyżanowice gibt es nur eine Möglichkeit, wo man Verpflegung und Unterkunft finden kann:

- Das ist das **Schlosshotel**
in der Ulica Graniczna. 1, Chałupki
tel.: +48 32 419 69 44
fax: +48 32 419 60 79

Hier befindet sich auch die

- **Annaberg Pizzeria**
Ulica Długa. 2, Chałupki
tel.: +48 32 419 31 16

Ein besseres Übernachtungs- und Gastronomieangebot bietet uns das 20km entfernte Racibórz an. Das Angebot kann im Internet finden:

www.raciborz.com.pl

www.raciborz.naszemiasto.pl

Auch das 15km entfernte Wodzisław Śląski bietet Übernachtungsmöglichkeiten an. Die Adressen sind auf den folgenden Seiten zu finden.

www.umwodz.rubikon.pl

www.wodzislawslaski.naszemiasto.pl

Gastronomie

- **Taverna Elpida**
Studentská 781, Bohumín
tel.: +420 596 014 198
- **Zlatý jelen**
Šunychelská 187, Bohumín-Šunychl
tel.: +420 596 016 342
- **Bar Mersi**
Dělnická 218, Bohumín-Skrěčoň
tel.: +420 596 033 216
+420 605 958 908
- **Nico pizzeria**
Studentská 342, Bohumín
tel.: +420 596 012 992
+420 777 604 082
- **Rio club**
Koperníkova 1224, Bohumín
tel.: +420 774 229 940
+420 774 229 950

- **Kavárna na náměstí**
Nám. T.G. Masaryka 944, Bohumín
tel.: +420 596 013 633
- **Hospoda u Keconě**
I. máje 312, Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 596 015 435
- **Restaurace na kuželně**
Fügnerova 877, Bohumín
tel.: +420 603 913 196
- **Restaurace u Stružků**
Bezručova 708, Bohumín
tel.: +420 596 012 936
- **Restaurace u Rudolfa**
Kostelní 790, Bohumín
tel.: +420 605 958 908

- **Kavárna na náměstí**
Nám. T. G. Masaryka 944, Bohumín
tel.: +420 596 013 633
- **Hospoda u Keconě**
I. máje 312, Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 596 015 435
- **Restaurace na kuželně**
Fügnerova 877, Bohumín
tel.: +420 603 913 196
- **Restaurace u Stružků**
Bezručova 708, Bohumín
tel.: +420 596 012 936
- **Restaurace u Rudolfa**
Kostelní 790, Bohumín
tel.: +420 605 958 908

- **Kavárna na náměstí**
944 Nám. T.G. Masaryka Sqr., Bohumín
tel.: +420 596 013 633
- **Hospoda u Keconě**
312 Ist máje Str., Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 596 015 435
- **Restaurace na kuželně**
877 Fügnerova Str., Bohumín
tel.: +420 603 913 196
- **Restaurace u Stružků**
708 Bezručova Str., Bohumín
tel.: +420 596 012 936
- **Restaurace u Rudolfa**
790 Kostelní Str., Bohumín
tel.: +420 605 958 908

- **Kavárna na náměstí**
Nám. T.G. Masaryka 944, Bohumín
tel.: +420 596 013 633
- **Hospoda u Keconě**
I. máje 312, Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 596 015 435
- **Restaurace na kuželně**
Fügnerova 877, Bohumín
tel.: +420 603 913 196
- **Restaurace u Stružků**
Bezručova 708, Bohumín
tel.: +420 596 012 936
- **Restaurace u Rudolfa**
Kostelní 790, Bohumín
tel.: +420 605 958 908

Zakwaterowanie

- **Hotel Elba**
Čs. armády 305, Bohumín
tel.: +420 596 013 702
- **Motel Max**
Mládežnická 178, Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 605 923 715
- **Penzion Eva**
Bezručova 101, Bohumín-Záblatí
tel.: +420 731 105 794
- **Penzion Tágo**
Kostelní 157, Bohumín
tel.: +420 596 013 758
- **Penzion Vanda**
Ostravská 355, Bohumín-Pudlov
tel.: +420 596 031 112
- **Penzion ve věži**
Koperníkova 1215, Bohumín
tel.: +420 596 092 310
- **Turistická ubytovna**
Revoluční 65, Bohumín
tel.: +420 596 097 911

Ubytování

- **Hotel Elba**
Čs. armády 305, Bohumín
tel.: +420 596 013 702
- **Motel Max**
Mládežnická 178, Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 605 923 715
- **Penzion Eva**
Bezručova 101, Bohumín-Záblatí
tel.: +420 731 105 794
- **Penzion Tágo**
Kostelní 157, Bohumín
tel.: +420 596 013 758
- **Penzion Vanda**
Ostravská 355, Bohumín-Pudlov
tel.: +420 596 031 112
- **Penzion ve věži**
Koperníkova 1215, Bohumín
tel.: +420 596 092 310
- **Turistická ubytovna**
Revoluční 65, Bohumín
tel.: +420 596 097 911

Accommodation

- **Hotel Elba**
305 Čs. armády Str., Bohumín
tel.: +420 596 013 702
- **Motel Max**
178 Mládežnická Str., Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 605 923 715
- **Penzion Eva**
101 Bezručova Str., Bohumín-Záblatí
tel.: +420 731 105 794
- **Penzion Tágo**
157 Kostelní Str., Bohumín
tel.: +420 596 013 758
- **Penzion Vanda**
355 Ostravská Str., Bohumín-Pudlov
tel.: +420 596 031 112
- **Penzion ve věži**
1215 Koperníkova Str., Bohumín
tel.: +420 596 092 310
- **Turistická ubytovna**
65 Revoluční Str., Bohumín
tel.: +420 596 097 911

Unterkunft

- **Hotel Elba**
Čs. armády 305, Bohumín
tel.: +420 596 013 702
- **Motel Max**
Mládežnická 178, Bohumín-Skrečeoň
tel.: +420 605 923 715
- **Penzion Eva**
Bezručova 101, Bohumín-Záblatí
tel.: +420 731 105 794
- **Penzion Tágo**
Kostelní 157, Bohumín
tel.: +420 596 013 758
- **Penzion Vanda**
Ostravská 355, Bohumín-Pudlov
tel.: +420 596 031 112
- **Penzion ve věži**
Koperníkova 1215, Bohumín
tel.: +420 596 092 310
- **Turistická ubytovna**
Revoluční 65, Bohumín
tel.: +420 596 097 911

Punkty informacji turystycznej

- **Urząd Gminy Krzyżanowice**
ul. Główna 5, Krzyżanowice
tel.: +48 32 419 40 50

Informační centra

- **Urząd Gminy Krzyżanowice**
ul. Główna 5, Krzyżanowice
tel.: +48 32 419 40 50

Tourist information

- **Urząd Gminy Krzyżanowice**
5 Główna Str., Krzyżanowice
tel.: +48 32 419 40 50

Touristeninformation

- **Urząd Gminy Krzyżanowice**
ul. Główna 5, Krzyżanowice
tel.: +48 32 419 40 50

- **Miejskie Centrum Informacji**
ul. Długa 2, Racibórz
tel.: +48 32 415 72 39
www.mci.raciborz.pl
- **Městský úřad Bohumín**
Masarykova 158, Bohumín
tel.: +420 596 092 111
+420 737 596 092
+420 732 596 092
www.mesto-bohumin.cz
e-mail: info@mubo.cz
- **Informační centrum Českých drah**
Náměstí Adama Mickiewicze 67, Bohumín
tel.: +420 972 756 466
- **Informační centrum Penzion ve věži (Aquacentrum)**
Koperníkova 121, Bohumín
tel.: +420 596 092 310

- **Miejskie Centrum Informacji**
ul. Długa 2, Racibórz
tel.: +48 32 415 72 39
www.mci.raciborz.pl
- **Městský úřad Bohumín**
Masarykova 158, Bohumín
tel.: +420 596 092 111
+420 737 596 092
+420 732 596 092
www.mesto-bohumin.cz
e-mail: info@mubo.cz
- **Informační centrum Českých drah**
Náměstí Adama Mickiewicze 67, Bohumín
tel.: +420 972 756 466
- **Informační centrum Penzion ve věži (Aquacentrum)**
Koperníkova 121, Bohumín
tel.: +420 596 092 310

- **Miejskie Centrum Informacji**
2 Długa Str., Racibórz
tel.: +48 32 415 72 39
www.mci.raciborz.pl
- **Městský úřad Bohumín**
158 Masarykova Str., Bohumín
tel.: +420 596 092 111
+420 737 596 092
+420 732 596 092
www.mesto-bohumin.cz
e-mail: info@mubo.cz
- **Rail: Informační centre Českých drah**
67 Náměstí Adama Mickiewicze Str.
Bohumín
tel.: +420 972 756 466
- **Informační centre Penzion ve věži (Aquacentrum)**
1215 Koperníkova Str., Bohumín
tel.: +420 596 092 310

- **Miejskie Centrum Informacji**
ul. Długa 2, Racibórz
tel.: +48 32 415 72 39
www.mci.raciborz.pl
- **Městský úřad Bohumín**
Masarykova 158, Bohumín
tel.: +420 596 092 111
+420 737 596 092
+420 732 596 092
www.mesto-bohumin.cz
e-mail: info@mubo.cz
- **Informační centrum Českých drah**
Náměstí Adama Mickiewicze 67
Bohumín
tel.: +420 972 756 466
- **Informační centrum Penzion ve věži (Aquacentrum)**
Koperníkova 1215, Bohumín
tel.: +420 596 092 310

Użyteczne strony www

- **Bohumín**
www.mesto-bohumin.cz
- **Krzyżanowice**
www.krzyzanowice.pl
- **Chałupki**
www.chalupki.pl
- **Graniczne meandry Odry**
www.krzyzanowice.pl/graniczne_meandry_odry.htm
www.wwf.pl/projekty/odra.php
www.chalupki.pl
- **Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska**
www.cdpgs.katowice.pl
- **Euroregion Silesia**
www.euroregion-silesia.pl
- **Międzynarodowa organizacja ekologiczna WWF Polska**
www.wwf.pl
www.wwf.pl/projekty/odra.php
- **Fundacja Zielona Liga**
www.zielonaliga.pl

Užitečné stránky

- **Bohumín**
www.mesto-bohumin.cz
- **Krzyżanowice**
www.krzyzanowice.pl
- **Chałupki**
www.chalupki.pl
- **Hraniční meandry Odry**
www.krzyzanowice.pl/graniczne_meandry_odry.htm
www.wwf.pl/projekty/odra.php
www.chalupki.pl
- **Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (Centrum přírodního dědictví Horního Slezska)**
www.cdpgs.katowice.pl
- **Euroregion Silesia**
www.euroregion-silesia.pl
- **Mezinárodní ekologická organizace WWF Polska**
www.wwf.pl
www.wwf.pl/projekty/odra.php
- **Fundacja Zielona Liga (Nadace Zelená liga)**
www.zielonaliga.pl

Useful internet sites

- **Bohumín**
www.mesto-bohumin.cz
- **Krzyżanowice**
www.krzyzanowice.pl
- **Chałupki**
www.chalupki.pl
- **Odra River Border Meanders**
www.krzyzanowice.pl/graniczne_meandry_odry.htm
www.wwf.pl/projekty/odra.php
www.chalupki.pl
- **Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (The Upper Silesian Nature Heritage Centre)**
www.cdpgs.katowice.pl
- **Euroregion Silesia**
www.euroregion-silesia.pl
- **WWF Poland**
www.wwf.pl
www.wwf.pl/projekty/odra.php
- **Fundacja Zielona Liga (Green League Foundation)**
www.zielonaliga.pl

Nützliche Webseiten (Links)

- **Bohumín**
www.mesto-bohumin.cz
- **Krzyżanowice**
www.krzyzanowice.pl
- **Chałupki**
www.chalupki.pl
- **Grenzmäander der Oder**
www.krzyzanowice.pl/graniczne_meandry_odry.htm
www.wwf.pl/projekty/odra.php
www.chalupki.pl
- **Zentrum der Naturerbschaft von Niederschleisen**
www.cdpgs.katowice.pl
- **Euroregion Silesia**
www.euroregion-silesia.pl
- **WWF Polen**
www.wwf.pl
www.wwf.pl/projekty/odra.php
- **Stiftung Zielona Liga**
www.zielonaliga.pl

Podziękowania:

WWF we wszystkich działaniach związanych z meandrami granicznymi Odry był i będzie opierał się na współpracy z mieszkańcami, przyrodnikami, ekspertami, organizacjami pozarządowymi, firmami, urzędami i instytucjami w Republice Czeskiej i Rzeczypospolitej Polskiej. Autorów wspierali również koledzy i koleżanki z WWF. Wszystkim niżej wymienionym dziękujemy za wsparcie:

Acknowledgements:

For the activities related to the Odra River Border Meanders, WWF co-operated and will continue to work together with local people, naturalists, experts, NGOs, business, offices and institutions from Czech Republic and Poland. The authors were also supported by colleagues from WWF. We thank all listed below for your help:

Poděkování:

WWF bylo a bude při všech aktivitách na hraničních meandrech Odry odkázáno na spolupráci místních občanů, přírodovědců, expertů, nevládních organizací, firem, úřadů a institucí v České republice a Polsku. Autory podpořili také kolegové a kolegyně z WWF. Všem níže uvedeným děkujeme za pomoc:

Danksagung:

Der WWF ist bei allen Aktivitäten an den Odergrenzmäandern auf die Zusammenarbeit mit der lokalen Bevölkerung, Naturwissenschaftlern, Experten, NRO's, Firmen, Behörden sowie Institutionen in der Tschechischen Republik und in Polen angewiesen. Die Autoren wurden auch von den WWF Kollegen und Kolleginnen unterstützt. Wir danken den unten genannten für ihre Hilfe:

M. Boháč, L. Bůřilová, J. Betleja, J. Błachuta, J. Byrtus, I. Chojnacki, A. Czajka, P. Czajkowski, J. Demel, M. Döpke, M. Dul, J. Edinger, J. Engel, L. Fulneczek, M. Golachowski, D. Günther-Diringer, M. Geiger, B. Haczek, A. Hajduk, V. Hamplová, J. Hartl, K. Henel, T. Henzler, J. Hora, A. Hošek, P. Jeziorski, U. Jurczyńska, V. Karlík, M. Kierus, P. Kočárek, I. Korlacka, V. Koutecká, I. Kopaniecka, W. Kroczek, M. Krukowski, J. Kuszniarz, V. Lariš, H. Lipusova, B. Lojkásek, R. Łagosz, J. Łęcka, M. Makles-Mierzejewska, J. Maniček, P. Marhoul, A. Markowiak, J. Mertins, I. Mirowski, J. Moczulski, I. Mokrosz, K. Müller, P. Nawrocki, J. Nietschová, L. Obrdlík, P. Obrdlík, U. Ondruchová, C. Pacocha, P. Parizek, J. Parusel, W. Parzonka, P. Pešout, B. Piecha, J. Pražuch, A. Pohl, Z. Polášek, G. Rast, M. Romanowicz, P. Rossa, E. Schneider, A. Semrau, D. Serwecińska, H. Siedlaczek, K. Smolnicki, R. Solová, K. Sporny, J. Stadnicki, Cz. Staszek, T. Staszek, J. Stolarczyk, M. Studnic, K. Świerkosz, E. Świtek, J. Šuhaj, J. Szypuła, A. Tarkowska, K. Tallowitz-Rojas Arteaga, B. Tokarska-Guzik, L. Tomiałojć, D. Třaskoš, B. Tureček, J. Vávra, J. Veselý, P. Vícha, E. Wídera, W. Wolnik, J. Wis, M. Wiśniewska, B. Wyżga, J. Wziontek, T. Zieliński, AOPK středisko Ostrava, Lesy ČR Lesní správa Ostrava – Šenov, Městský úřad Bohumín, Povodí Odry s.p., RZGW Gliwice oddział Racibórz, Urząd Gminy Krzyżanowice, Starostwo Powiatowe w Raciborzu.

Walory turystyczne gminy Krzyżanowice

LEGENDA

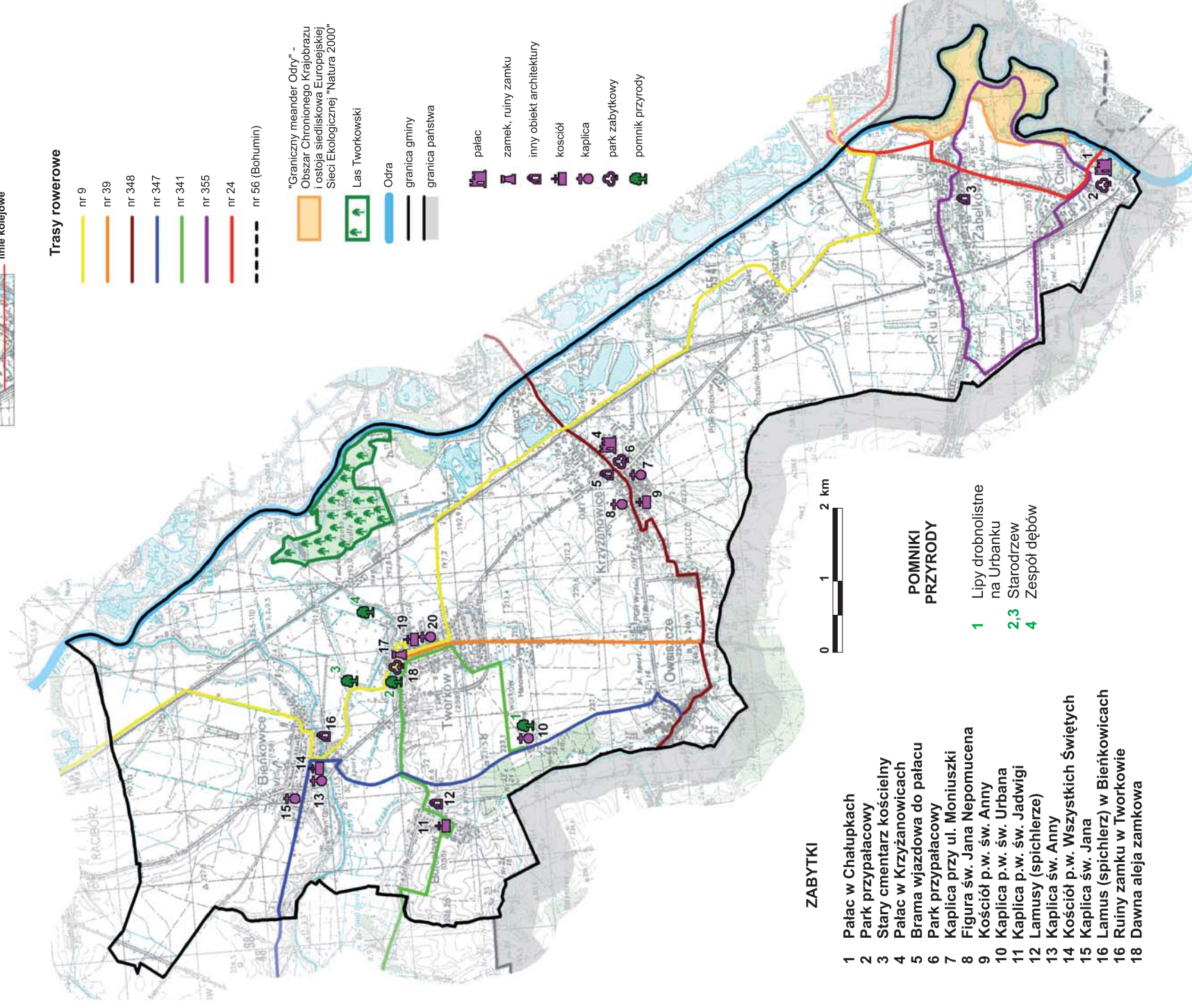
Trasy rowerowe

- nr 9
- nr 39
- nr 348
- nr 347
- nr 341
- nr 355
- nr 24
- nr 56 (Bohumin)

"Graniczny meander Odry" -
Obszar Chronionego Krajobrazu
i ostia siedliskowa Europejskiej
Sieci Ekologicznej "Natura 2000"

- Las Tworkowski
- Odra
- granica gminy
- granica państwa

- pałac
- zamek, ruiny zamku
- inny obiekt architektury
- kościół
- kaplica
- park zabytkowy
- pomnik przyrody

ZABYTKI

- 1 Pałac w Chatłupkach
- 2 Park przypałacowy
- 3 Stary cmentarz kościelny
- 4 Pałac w Krzyżanowicach
- 5 Brama wjazdowa do pałacu
- 6 Park przypałacowy
- 7 Kaplica przy ul. Moniuszki
- 8 Figura św. Jana Nepomucena
- 9 Kościół p.w. św. Anny
- 10 Kaplica p.w. św. Urbana
- 11 Kaplica p.w. św. Jadwigi
- 12 Lamusy (spichlerze)
- 13 Kaplica św. Anny
- 14 Kościół p.w. Wszystkich Świętych
- 15 Kaplica św. Jana
- 16 Lamus (spichlerz) w Bienkowicach
- 17 Ruiny zamku w Tworkowie
- 18 Dawna aleja zamkowa

POMNIKI PRZYRODY

- 1 Lipy drobnolistne
na Urbanku
- 2,3 Starodrzew
- 4 Zespół dębów

WWF jest jedną z największych międzynarodowych organizacji zajmujących się ochroną przyrody. W czasie 45 lat swojego istnienia WWF zainicjował, przeprowadził lub pomógł w realizacji ponad 12 600 projektów w 154 krajach. Jesteśmy wspierani przez ponad 5 milionów członków na całym świecie.

Aktualnie w Polsce realizujemy 9 projektów dotyczących ochrony lasów, rzek, klimatu, promowania zrównoważonego rozwoju i kontroli toksycznych chemikaliów. Zabiegamy o jak najkorzystniejsze dla naszego kraju wdrożenie europejskiego programu ochrony przyrody Natura 2000. Staramy się także ograniczyć w Polsce nielegalny handel ginącymi gatunkami roślin i zwierząt.

Także ty możesz pomóc nam chronić przyrodę wpłacając darowiznę na konto: 47 1050 1038 1000 0022 9698 1620.

Więcej informacji na temat projektów WWF Polska znajdziesz na naszych stronach: wwf.pl

WWF protects the environment in which you live.

WWF is one of the largest global conservation organizations. During 45 years of experience WWF initiated, led or helped achieve over 12 6000 projects in 154 countries. Our activities are supported by over 5 million members all over the world. WWF works everywhere where it is necessary – protecting nature with people and for people.

Currently in Poland we are carrying out nine projects regarding the conservation of forests and freshwater basins, preventing climate change, promoting sustainable development and fishery, and controlling toxic chemicals. We canvass support for the most beneficial implementation of the European nature conservation program Natura 2000 in our country. We are also trying to limit the illegal trade of endangered species.

Please help us achieve conservation success by making a donation to bank account no.: 47 1050 1038 1000 0022 9698 1620.

More information about WWF Poland projects may be found on: wwf.pl

WWF je jednou z největších mezinárodních organizací zabývajících se ochranou přírody. Během 45 let své existence iniciovala, uskutečnila nebo podpořila více než 12 600 projektů ve 154 zemích. Podporuje nás více než 5 milionů členů na celém světě.

V současné době realizujeme v Polsku 9 projektů zaměřených na ochranu lesů, řek, klimatu, podpory trvale udržitelného vývoje a kontroly toxických chemických látek. Prosazujeme nejvhodnější zavedení evropského programu pro ochranu přírody Natura 2000 v Polsku. Snažíme se omezovat nelegální obchod s chráněnými druhy rostlin a zvířat v Polsku.

I Vy nám můžete pomoci chránit přírodu poskytnutí příspěvku na účet: PL 47 1050 1038 1000 0022 9698 1620.

Více informací o projektech WWF Polsko najdete na našich stránkách: wwf.pl

Der WWF ist eine der grössten internationalen Naturschutzorganisationen. Seit seiner Gründung vor 45 Jahren initiierte und betreute der WWF mehr als 12 600 Projekte in 154 Ländern. Über 5 Mill. Mitglieder in der ganzen Welt unterstützen den WWF.

In Polen werden derzeit 9 Projekte realisiert, die dem Schutz von Wäldern und Flüssen, des Klimas, der nachhaltigen Entwicklung sowie der Kontrolle von giftigen Chemikalien dienen. Wir bemühen uns, die Umsetzung des europäischen NATURA 2000 Netzwerks in unserem Land zu unterstützen. Ebenso bemühen wir uns, den illegalen Handel mit vom Aussterben bedrohten Tier- und Pflanzenarten in Polen zu unterbinden.

Jeder kann uns beim Naturschutz helfen, wir bitten um Einzahlung von Spenden auf das Konto: 47 1050 1038 1000 0022 9698 1620

Weitere Informationen zu den Projekten des WWF Polen findet man auf unseren Internetseiten www.wwf.pl

